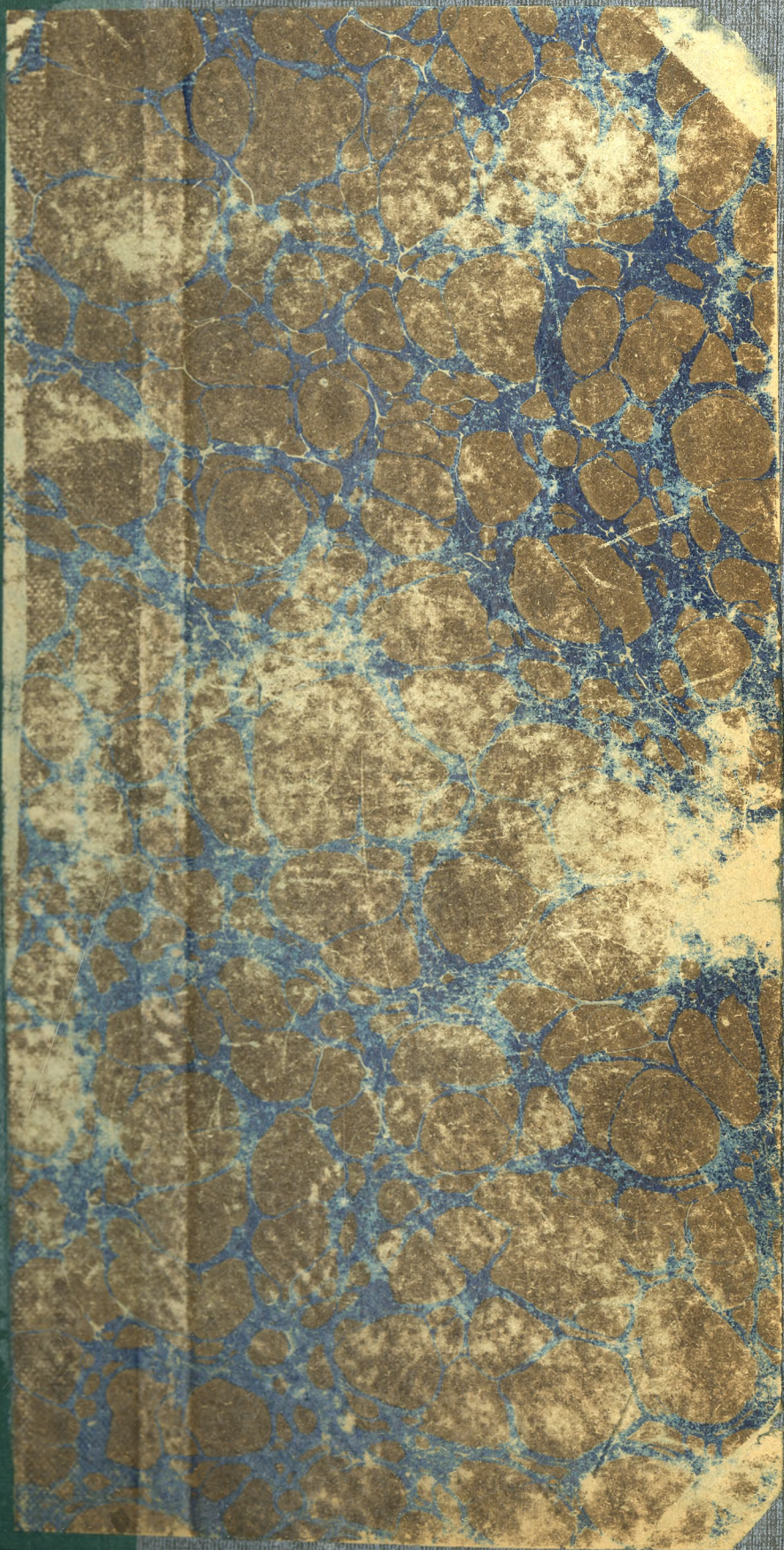

Politikai
röpiratok.

151.

EX
LIBRIS

DR
GEYSÆ
BAILLAGI

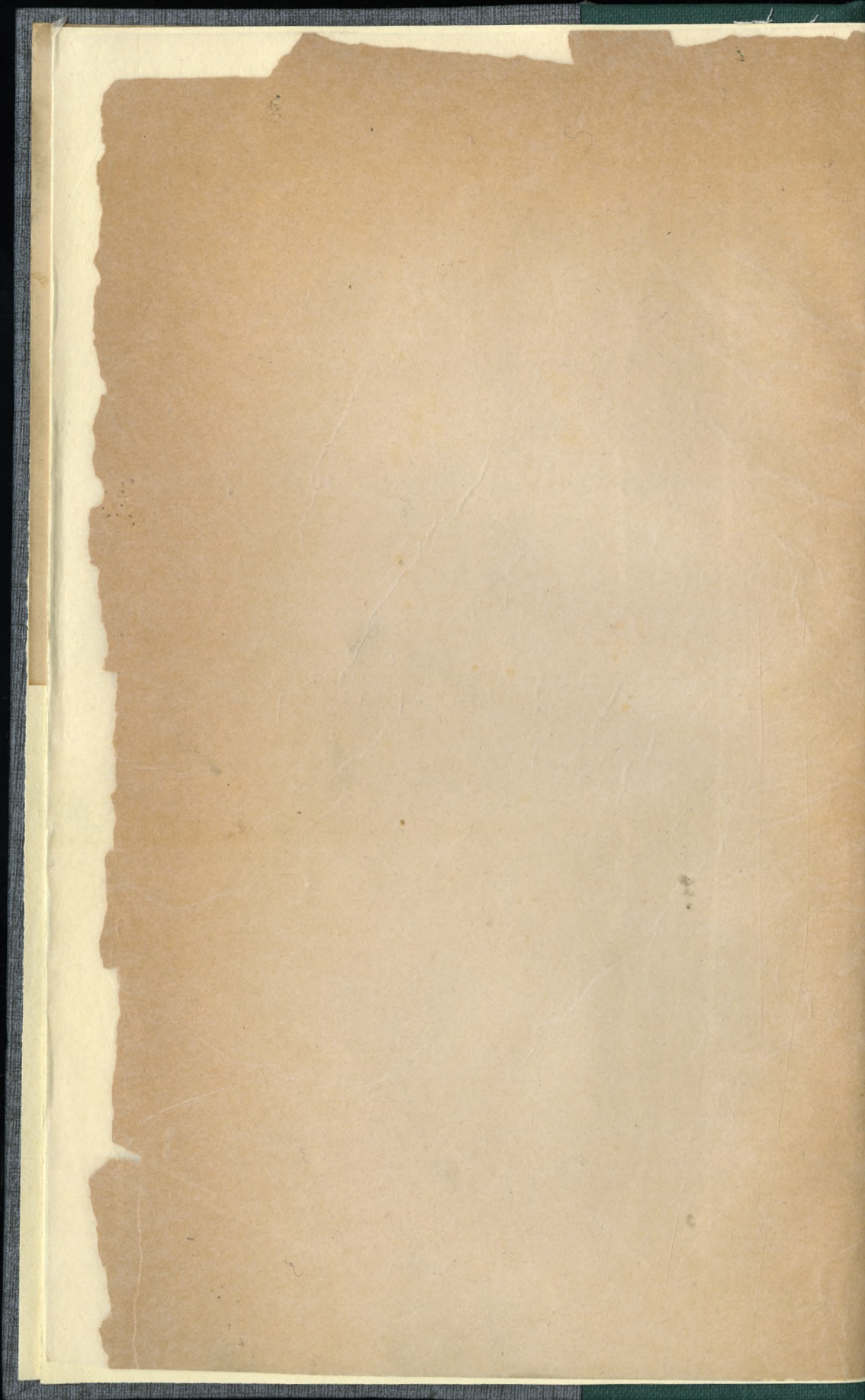

- 1.) 001 0006 775 239 0
- 2.) 001 0006 775 222
- 3.) 001 0006 775 215
- 4.) 001 0006 775 208
- 5.) 001 0006 775 192

1341 — 1355

1. Lelenchar, Ueovari Kovacs Ferenc, I. kötet, 1863.
2. Juna-szabalyozas Buda ei Pest körött, Reitter Ferenc, 1865.
3. Ezzhar, ammat orakerete s alkotmánya, Ruszicska János, 1868.
4. Die Actionäre Sarung, Odobahn und Sarungische Staat, Ludwig Schö
ger, 1868.
5. Mit akas a Schulversin, Halasz Lándor, 1882.

151.

157
134d

A HUMANITÁS GENIUSÁNAK!

LELENCHÁZ.

HUMANISTICAL, CLIMATICAL, POLITIAI, PHYSIOLOGIAI,
ERKÖLCSÉSZI, PHYLANTROPIAI, GYÁMÜGYI, JOGPHY-
LOSOPHIAI, STATISTICAI, PÉNZÜGYI, NEMZETGAZDÁSZI,
BUREAUCRATIAI, PAEDAGOGIAI; MINT TÁRSADALMI
ESZMEHALMAZ.

IRÁ

S A MAGYAR NEMZET HELYZETÉHEZ ALKALMAZÁ

Vasvári / Kovács / Ferenc.

I. KÖTET.

1.

*Előfizetési ára az I. kötet átvételével 2 ft o. é. A II. kötet is leg-
közelebb sajtó alá jö. — Bolti ára a két kötetnek 3 ft leend.*

Kapható : DEMJÉN és SEBES könyvkereskedésökben Pesten, Egyetem-utca,
Takarékpénztár-épületben.

PEST, 1863.

ELSŐ MAGYAR EGYESÜLETI KÖNYVNYOMDA (Fanda és társai).

*Szerző, a sajtótörvény értelmében, minden utánnyomás s idegen nyelvre i for-
ditás ellen tillakozik.*

Előfizetési felhívás.

LELENCHÁZ JÖJJÖN EL A TE ORSZÁGOD!

Ily fölkiáltás hangzék legközelebb a lapok hasábjain, s ez hangzik az ítélőtörvényszékek előtt is folyton; mert a gyermekgyilkolás gyakori esete már századok óta s mindig akadály nélkül véres fonalként huzódik keresztül magyar társas életünk láthatárán.

S míg a *büntető eljárás* holt betűi után a puszta „Tény“, „Törvény“, „Ítélet“ s „Kell“, csak a kérlelhetlen szigorú formaságnak tesznek szolgálatot: addig a humanitás, az emberi gyarlóság — illetőleg — az emberi természet igényeire s a civilizáció fonákságaira hivatkozik s méltán követeli, hogy legyenek ítézményeink, melyekkel a bűnt megelőzzük s az erkölcsiséget pedig virágoztassuk.

Ha vannak vállalataink, melyek által a nemzeti jólétet s dicsőséget emelni óhajtjuk, miért ne gondoljunk a gyermekgyilkolás megakadályozhatására is? Nem előbbvaló-e ez minden más jótékony intézkedéseinknél?

De nem akarok hosszas, szép vagy dorgáló frázisokban a „Lelencház“ mint köznevelő intézet szükségességéről szólni; hisz ezt már maga a szomorú tapasztalás úgy is eléggé igazolta.

Itt a nemzet figyelmét

„LELENCHÁZ“

című s a maga nemében eddig egyetlen szakmunka előfizetésére bátorodom fölkérni.

A szokásos ajánlgatás helyett pedig legyen itt szabad, magának a műnek I. kötetét bemutatni.

A HUMANITAS GENIUSÁNAK!

LELENCHÁZ.

HUMANISTICAL, CLIMATICAL, POLITIAL, PHYSIOLOGICAL,
ERKÖLCSÉSZI, PHYLANTROPIAI, GYÁMÜGYI, JOGPHY-
LOSOPHIAI, STATISTICAL, PÉNZÜGYI, NEMZETGAZDÁSZI,
BUREAUCRATIAI, PAEDAGOGIAI; MINT TÁRSADALMI
ESZMEHALMAZ.

IRÁ

S A MAGYAR NEMZET HELYZETÉHEZ ALKALMAZÁ

Vassácz Kovács Ferenc.

I. KÖTET.

*Előfizetési ára az I. kötet átvételével 2 ft o. é. A II. kötet is leg-
közelebb sajtó alá jő. — Bolti ára a két kötetnek 3 ft leend.*

Kapható : DEMJÉN és SEBES könyvkereskedésökbön Pesten, Egyetem-utca,
Takarékpénztár-épületben.

PEST, 1863.

ELSŐ MAGYAR EGYESÜLETI KÖNYVNYOMDA (Fanda és társai).

Szerző, a sajtótörvény értelmében, minden utánnymás s idegen nyelvei for-
ditás ellen tiltakozik.

A HUMANITAS GENIUSAINAK!

LELENCHEZ

«Dicsőség a magasságban az Urnak s bé-
kesség a földön a jóakaratu embereknek!»

BIBLIA.

*„Használjuk fel az időt, mely a maga igényeihez eszközöket is ad
mindig; de amelyek használás közt a vigyázatlannak szemét szúrják ki;
míg az okosnak kezeiben az utat egyengetik.“*

A „LELENCHEZ“ szerzője.

INDÍTVÁNY.

Az alkalom a viszonyokra,
ezekkel pedig a férflu, mint hasz-
nos eszközökkel : mindig a Haza
javára hasson.

A „Lelencház“ szerzője.

*Nincs kor, melynek igényei ne volnának ; s nincs körülmény,
melyben ránk újabb teendők ne várának.*

*Igy a lét következetes feladata az örök surlódás ; hivatásunk
pedig a haladás.*

*Ez okulást tételez fel ; mit vagy a multból, vagy a jelenből
merítünk, hogy a jövőt boldogul élvezhessük.*

*Ha a multból tanulunk : úgy a jelen kevesebbé aggasztó ; de ha
csupán a jelenből következtetünk : úgy nehézségeink nagyobbak is ;
mig ezeket leküzdve, a jövő felett biztosabbak lehetünk.*

*Igy a multat feledni, s a jelent elhanyagolni szinte sosem
szabad ; mert ezek teszik a jövő alapját.*

*Nem is marad már az emberiség előtt semmi lepel alatt ; mert
előbb utóbb feltár előttünk mindent az ész és tény vaskeze.*

*Igy ne is engedjük az idő legkisebb percét elmulni anélkül,
hogy ne tennők anyit : menyivel hivatásunk iránt tartozunk.*

*Urai pedig csak a jelennek vagyunk ; mert bár az idő mindég
nö, de soha vissza nem jő.*

*Igy tennünk kell ; mert csak ilyformán óvhatjuk meg magunk-
ban azon egyetlen s elrabolhatlan kincset, melyet a természet szent
keze, saját boldogságunkra, egyedül öntudatunkba helyezett.*

*Pedig mi jobb s mi dicsőbb, mint az erénynek áldozni ; s mi
lehetne szentebb, mint a közjó előmozdítására minden alkalmat fel-
karolni.*

S mint hogy az öröklét folyamában most egy valódi új Epochát kezdünk, ¹⁾ mit Európa jelen helyzete eléggé tanúsít, s melyben ránk szinte nagy teendők várokoznak: így mutassuk meg, hogy nemcsak mindent figyelemmel kíséerünk, de fejlődő viszonyainkat egyszersmind üdvös tényekkel is örökítjük.

Építsünk hát a Humanitásnak és hódoló tiszteletnek egy sz. csarnokot, mely :

INDITVÁNY

Ő CS. KIR. APOSTOLI FELSÉGE

I. FERENC-JÓZSEF

és

BAJOR KIR. HERCEGNŐ Ő FENSÉGE

ERZSÉBET-AMÁLIA-EUGENIA

legmagasabb házasságuknak

vagy pedig

Ő Felségének, mint Magyarország Apostoli Királyának közlő megkoronázatása
dicső emlékét

jótevéleg megörökítse!!!

¹⁾ Erkölcsi kötelességemnek tartom a t. közönség tájékozásául előre bocsájtani, hogy én ezen munkát már 1853-ban irám; 1854-ben pedig megbővitve a N. M. Buda-Pesti helytartósági osztálynál, legutóbb 14014. — Pestvárosa hatóságához pedig 10311. szám aláíratva mint korszerű inditványt föl is terjesztém; amit e-műitek az akkori viszonyokhoz alkalmazott szelleméből s mai módosultságából szinte kivethetű. Ezt okadolja a 140. lapon fetti megemlítés is.

ELŐSZÓ.

Minden kérdés, mely csak létünk egén megjelenik : egy csillag, melynek állásából jót vagy rosztat jósolunk s többnyire sokfélekép; mert valamint az égallji, ugy polgári helyzeteink különfélek; s ezeket környezi a kisebb, nagyobb, tiszta vagy alaptalan és leggyakrabban fonák, sőt túlzott műveltség.

Azonban a műveltség csak anyiban lehet túlzott : amenyiben fonák; mert a valódi műveltségnek vagy művelődésnek véghatára nincs s nem is lehet egyéb, mint az Univerzum megsemmisülése. S ezt a fonák vagy aránytalan műveltség, s az együttlétnek ellenhangzó alkatrészei közelíthetik meg idő előtt. Ezt tapasztaljuk az életben; a mit a história is tanusít.

Igy szüntek meg kisebb nagyobb testületek vagy államok.

Igy enyészett el a hős görög nép, s így emészté föl önmagát a nagy Róma. Mert míg a Görögök ős erényeiket vallásukkal párhuzamban nem gyakorolák : addig feloszlott a nemzeti erőnek fönntartására szükségelt egyensúly; amely gyengülést az akkor még csak ifju Rómaiak szinte önhasznukra fordították ugyan; de midőn később már őket is a világ bálványozta s ők is az erkölcsök gyakorlata helyett a pulyaságnak éltek : ekkor az egyes s galáddá lett önérdekek felmerülése közt támadt vitákban

épen űk is a kellő súlygyen bomladozását téveszték szem elől; nem vigyáztak tehát ennek épen szükségességére, melynek a Trón és Nemzet közt fennmaradni kellendett; s így használták föl ismét más idegenek ezen viaszás s elgyengülési alkalmat; mely aztán Rómát el is temeté.

Ez történt jóval előbb ugyan a Rómaiak által az örökké nagy hírű Jerusalemmel, stb. tartományokkal. S ez fog történni a jövőben is mindenütt: hol a szükségelt egyensúly fenn nem marad.

Azért „használjunk fel mindent: mi a köz- és köt-erőt neveli.“

E szavakban van minden, mit mondani akarok; mert az állam javára ható közintézkedések közelíthetik s szilárdíthatják meg csak a kellő egyensúlyt.

Igy a jelen munkácska is csak annak bebizonyítására van irányozva: hogy tennünk szükséges, lehet, sőt kell is.

Azonban inkább közlöm magát a munkára mutató s eddig kidolgozott tételek sorozatát, mint a historiai bizonyító sok eszmehalmazt; melyek a tárgy, vagyis az egyensúly érdemét bár igen kiemelhetnék ugyan; de magát a cél sikerét t. i. egy Lelenház létrejövését csakis késleltethetnék.

Iparkodjunk tehát az eszmét tisztázni s ennek tárgyával rögtön a fönnlevő igénynek javára lehetni.

S én boldog leendek öntudatomban, ha eddigi csekély fáradságomnak csak anyi sikerét is tapasztalandom: menyivel az első lépés, a többinek szükségét is életre — következőleg tényekre — segitendi.

Buda-Pesten, a Nemzet ünnepén, Szent István napján 1863-ban

Vasvári Kovács Ferenc.

TARTALOM.

LELENCHÁZI ELŐCSARNOK.

I. RÉSZ.

A lelencház elméleti előmunkálatai.

	<i>Lap.</i>
1. §. A lelencház értelmezése	3
2. §. " " célja	4
3. §. " " szükségessége	5
4. §. " " haszna az álladalom és emberiségre nézve	6
5. §. " " fölötti aggályok s ezeknek erkölcsi s államgazdasági szempontból való legyőzete	12

II. RÉSZ.

A Lelencház tényleges előmunkálatai.

7. §. A lelencház alapításmódja s főnnállhatása	19
8. §. " " eszméjének kivitelére alakulandó társulat	21
9. §. Alapszabályok	23
10. §. A magas kormányznak helybenhagyó pártfogolása	31
11. §. Önkéntes adakozás s nemei	34
12. §. Örökös pártfogolás	42
13. §. Hagyaték által is lehet a lelencház pénzalapját nagyítani	43
14. §. Lehetne- és célszerű volna-e az árvaházakat a lelencházakkal egy födél alá hozni?	45
15. §. Adó és nemei	50
16. §. Fölmentetnek	52
17. §. Néhány adat a kath. papság jótékonyaságából	54
18. §. Fizessenek	64
19. §. A nőtlenségi adónak alapja	67
20. §. Észrevételek a nőtlenségi adófizetésére	69
21. §. A nőtlenségi adó jogi fogalma	70
22. §. A hosszas nőtlenségnek vagy késő házasságnak roszoldalai — kora halál.	72
23. §. A mostani emberiség rövid életkorának alapokai	73

	<i>Lap</i>
24. §. A szerelmi gyermekek életrevalósága	77
25. §. Némely statistikai adatok a lelencek satnyaságára, túlnépesedésükre s ezek megcáfolására	83

III. RÉSZ.

Az ideiglenes bizottmánynak előleges működése.

26. §. Ideiglenes bizottmány	88
27. §. Az id. bizottmány alkalmazását illető előzmények	89
28. §. Az első gyűlés és tárgyai	90
29. §. A 2. s következő olvasó gyűlés rendszere	91
30. §. A bizottmánynak szakszerénti fölosztása	92
31. §. A munka felosztása	93
32. §. Az ülnökök mint szakfőnökökben megkívántató külön képességek	93
33. §. Az osztályok személyzete	98
34. §. Az első teendőik	99
35. §. Különös teendőik	100
36. §. A hivatalnokokban megkívánt képességek	102
37. §. Az ideiglenes bizottmánynak évi fizetése	103
38. §. A bevett pénzüsszeg ideiglenes fekhelye s kezelése	104

A LELENCHÁZ MAGA.

IV. RÉSZ.

Az épületről előlegesen.

39. §. Az előleges költségvetésről s az europai lelencházak táblás kimutatása	109
40. §. Hol legyen az épület?	113
41. §. Állandó-e vagy ideiglenes?	114
42. §. Mig az állandó fölépülend, addig legyen ideiglenes lelencház	115
43. §. A lelencház első ideigl. helyisége megválasztására vonatkozó nehézségek s ezek legyőzése	116
44. Lehetnek-e a honban főklelencházak s hol?	124

V. RÉSZ.

Az épületről s fölszereléséről.

45. §. A fő épület tervrajza	125
46. §. Az épület föllállítása és fölszerelése	126
47. §. Az épület fölosztása	127
48. §. Tájékozás	133

ELŐFIZETŐK.

	Példányszám		Példányszám
Andrássy György gróf.....	10	Beődi Balogh. Gáb. szin.	1
Augusz Antal báró.....	2	Balla Kálm. szin.	1
Apraxin Julia gr.-nő.....	10	Bényei Istv. szin.	1
Ábrányi Aurel alisp.	1	Bogisich Laj. ügyv.	1
Ábrányi Kornél művész	1	Bendenritter Máty. biró.	1
Alaga Geiza műv.	1	Bartl Ján. esküdt.....	1
Alkér Ant. tanácsn.....	1	Buchmeszer Lőr. esk.	1
A vasvár-szombathelyi Káptalan.....	1	Bunn Fer. gyógyszer. †.....	2
Balassa János dr. httns.....	3	Coronini gr. kat. parancsnok	10
Brunszvik Geiza gr.....	1	Cseh (von) Altbngy.....	1
Buttler Sándor gr.	1	Csengery Pál szin.	1
Borákó Péter bírt.....	1	Csitsmanczay Pál ifj. kávéss..	3
Beálló Anaszt. ügyv.	1	Csuka Lőr. népnevelő.....	1
Balássy Ant ügyv.	1	Cullmann Fr.	1
Batizfalvy Sam. dr.	2	D. Egy Egyházférfiu.....	5
Baranyi Istv.....	1	Dánczer György.....	1
Bodnár Istv. ügyv.....	1	Dobránszky Fer. vendéglős..	2
Bartha Laj. vend.....	1	Első magy. egyesületi könyv-	
Bartesievicz Dom.	1	nyomda.....	2
Benedek Josef szinm.....	1	Eötvös Jos. hétsz.....	1
Beniczky Gerg. g. esp.....	1	Eltér Antal zen. műv.	1
Berényi Mih.....	1	Engesser Mátyás zenedei ta-	
Bérczy Laj.....	1	nár.....	1
Bernheimer Fer.....	1	Egressy Gáb. szin. műv.....	1
Berzeviczy Em. kir. tábl. biró	1	Együd Istv. szin.....	1
Bíró László k. t. fő pap.....	1	Eger Laj. káv.	1
Blum János gözm. hiv.	2	Eigel Nánd.	1
Ballagi Kár. tnr.....	1	Emerling Kár. vend.-fog.....	1
Bihari Istv. színész.	1	Ernst Jos. vend.	1
Bánhalmi Jos. szin.	1	Fáy And. író.....	1
		Forray grófnő.....	2

	Példányszám		Példányszám
Förster Ján. vend.-fog.....	1	K árolyi István gr.....	10
Fischer Jos.....	1	Kunszt Josef érsek.....	10
Farkas kir. táb. biró.....	1	Kiss Jak. ügyv.....	1
Frank Lőr.....	1	Kovács Jos. tábl. f. pap.	1
Fuchs Kár.....	1	Kovács Imre (vasvári) orvos.	1
Fábis Márt.....	1	Kovács Imre. (szombathelyi)	
Fekete Dezső ügyv. seg.....	1	nyelvész.....	1
Fabesch Márt.....	1	Kovács Jos. (vasvári) budai	
Frecskay Ján.....	1	szinész.....	1
Fellner László népnév.....	1	Kovács Ernő mérnök.....	1
Funták Sánd. ügyv.....	1	Kovács Seb. End. dr.....	2
Fillinger Ján. káv.....	1	Kovics Kár. budai alkap.	1
Földváry Kálmán birt.....	1	Kozák Andr. ügyv.....	1
Fármek Kálm. gyógysz.....	1	Kővér Ján. alország-biró.....	1
G ajáry Ant. kereskedő	4	Klein Mih. dr.....	1
Ghyczy Kálm. birtokos	5	Kocsy Dáv.....	1
Gáger Mih. k. t. b.....	1	König Istv.....	1
Grünschnek.....	1	Kopcsányi Jos.....	1
Gamperl Alaj. tanásn.....	1	Koronthaly.....	1
Gesztessy Etelka szin.....	1	Kárpf Ignác.....	1
Gesztessy Sándor Birtokos ..	1	Kernhoffer Lőr.....	1
Gerstenbrein György. esküdt.	1	Kientzl Pál hentes.....	1
Grundt Ágost. kár. keresk. es-		Kijázt Ign.....	1
küdt.....	1	Kajdácsy Istv. dr.....	1
Gaal Ernő (hatvani) ügyv....	1	Kozáry Kálm. ügyv.....	1
Gőcze Jos. pléb. (vörös egy-		Krászónyi Josef helyt. tan.	
Galambos Márt. dr. tr.....	1	polg. mest.....	1
H azay Laj. f. öltönyész....	8	Kunsch Jós. nemz. gazd.....	1
Hampel Antal keresk. tanár..	1	Kasch Vilm. esk.....	1
Halász Dezső író.....	1	Katzer Jos.....	1
Hanner Márt.....	1	Kléh Istv. ügyv.....	1
Horváth Ferencz gépész.....	1	Klementisz Sánd. hivat.....	1
Horváth Lajos népnév.....	1	Kopsz Ján. kanonok.....	1
Höchl Ján. barmász.....	2	Kozmovszky Antal.....	1
Hód-Mező Vásárhelyi Kaszino	1	L ipthay End. v. püsp.....	2
Huszár Fer. k. t. biró.....	1	Lonyay Menyh. nemzetgazd..	5
Hettinger Fer.....	1	Lafranko nep. Ján.....	1
Heinrich nep. Ján dr.....	1	Lövenstein Fer.....	1
Horváth Károly ügyv.....	1	Lustig Jos.....	1
Habaz László kápl.....	1	Lichtensteiger Fer. kanonok.	1
I vánszky Im. ügy.....	1	Lendvay Márt. szin. műv....	1
J eszenszky Laj. asztalos ...	1	Luczenbacher testvérek.....	3
Jeszenszky Zsigm.....	1	Loóg Im.....	1

IX

	Példányszám		Példányszám
Libera Giz. szin-nő Budán ..	1	Pajor Tit. hivat.	1
Matulay Frid. k. t. biró ...	1	Polgár Mih. ügyv.	1
Melczér Istv. kir. szem.	1	Pejákovits Zsuzsánna	1
Maczanek Vin. ügyv.	1	Pécs-Városa tanácsa	1
Mürschhauser Laj.	1	Peschke	1
Markmüller Frigy. gözh. h. ...	1	Prätitsch Alaj.	1
Molnár Gáb. ev. esp.	1	Prettenhoffer Ant. gözh. h. ...	1
Moravec Mih. dr. ügyv.	1	Podmanitzky Lász. b.	1
Muslay Bert.	1	Prágay Laj. Gyógysz.	1
Maygraber Ag.	3	Peisser Ján. esk.	1
Meyer Fid. dr. áldozár.	1	Pestvárosa tanácsa	10
Meyer Jos. Zrinyi kávé.	5	Porfy Fer.	1
Molnár György budai szinh. Igazg.	1	Ranolder Jan. püsp.	5
Meisel dr. főrabbi.	5	Radnótfáy Sám. kamarás m. n. szinh. igazg.	5
Mihálovits Jos. esk.	1	Ráth Jós. pleb.	2
Mártonfy László	1	Rupp dr. orvoskari dékán ...	3
Mesko	1	Reményi Ede heg. műv.	3
Maszlaghy László.	1	Reményi Jos. káplány	1
Nádasdy Lip. gr.	20	Roth Jos.	1
Nádósy Istv. keresk.	1	Roth Alb.	1
Nagy Pál ügyv.	1	Rieger György	1
Nyikos Zsig. ügyv.	1	Röszler Adolf ügyv.	1
Nepper Alaj. mérnök.	1	Rózer Mikl. keresk. nevelő ..	1
Nussbaum Laj. keresk.	1	Rajkovits Márk ügyv.	1
Nipp N. csornai praemonstra- tensis.	1	Riankay Mátý.	1
Noszéda, Gyula nyomdatulajd. N. N.	1	Szerény Egyháznagy	25
Opitzky Ján. ügyv.	1	Szabó Ján. ügyv.	1
Ott Adolf. vendéglős	1	Székács Jos. bány. ker. supe- rint.	5
Ormay szin.	1	Sándrik Pál ügyv.	1
Osztóics Mih.	1	Schäffer György mészár.	1
Olvashatlan név.	1	Sauer dr. httns.	3
Órley népnév	1	Szenczy Fer. püsp.	1
Pálffy Mórícý gr. Magyaror- szág helytartója.	10	Szathmáry Kár. szin.	1
Privitzer Istv. helyt. t. eln. ...	10	Szathmáry L-né Luiza szin. mv-nő.	1
Peitler Ant. Jos. püsp.	5	Szathmáry Janka szin-nő. ...	1
Pollák Ján theol. dékán ...	1	Szerdahelyi Kálm. szin. műv. ...	1
Paks m.-városa (a szerző szü- lőföldé).	5	Sánta Antal szin.	1
Paksi Cassino.	1	Szigligeti Ede dram. költő. ...	1
		Stuller Fer.	1
		Szabó Alb.	1

Példányszám	Példányszám
Száky Zsigm. keresk. 10	Till Nánd. egyh. Karnagy.... 1
Stella Sándor 1	Toth Mór. 1
Szalavszky 1	Toldy János gymnasta 1
Szabó Jos. kanonok. 2	Thaly Mór. keresk. 1
Ságody Sánd. alpolgmest. 1	Tomory Anasztász birtokos.. 10
Stoczek Jos. politech. igazg. . 1	Vanyek Jos. jegyző 1
Springsfeld Rezső..... 1	Vidats Ján. birt. 5
Spanischberger Fer..... 1	Vizvári Gyula szin. 1
Schwendtner Mih. pléb..... 2	Vogl Alajos egyh. karn..... 1
Szépné M. Laura szinmv.-nő. 1	Vlaschek Ede 1
Szilágyi Béla szin. daln. 1	Varjú Ján birt. 1
Sreif Fanny..... 1	Vida Károly tak. pénzt. hiv. . 1
Somogyi Gusztáv szin..... 1	Walther Gyula ügyv. 1
Sirch Ján. esk. 1	Walther (az öreg él-e még?) elvesztette: szerző 4
Szeghy Mikl. dr. ügyv..... 1	Weckermann Romuald kocsi- máros 1
Szimély Kár. hiv. 1	Wimmer Ant. városh. hiv.... 1
Sztupa György 1	Weber H. J. gőzh. h. 1
Tolna-Megyehatósága 10	Windisch Fer. családja 10
Teleky Sánd. gr..... 10	Zách zenész 1
Tornyai Schossberger S. V. keresk 5	Zelenka Pál (kutnai) ág. lelk. 2
Tormay Kár. dr..... 1	Zalénay Jos. 1
Tallián Ján. kir. táb. bíró. 1	Zsigmondy Kár. ügyv. 1
Tálasz Fer. nevelő..... 2	
Török Bálint gr. hétszem. . . 1	

ELSŐ RÉSZ.

A lelencház elméleti előmunkálatai.

1. §.

A lelencház értelmezése.

E szó : „LELENCHÁZ“ oly ismeretlen vagy ritka hang előttünk, hogy általa alig értjük a tárgyat, melyre vonatkozik; azért magyarázzuk meg értelmét néhány szóval.

A szó „lelenc“ innen vette eredetét : „lel“ — talál — „enc“ rag által — „lelenc“ — talált személyt, még pedig kicsinyítő s gyengéd kifejezéssel kis személyt, tehát oly gyermekcsét értünk : ki a természet által szerencsétlen sorsu vagy indulatu szülőktől vette származatát; s kik helyzetök nehézségénél vagy erényök hibás műveltségénél, sőt némelykor jellemtelenségöknél fogva, a szemérem és okosság közti egyensúlyt veszelve, hajlandók lettek : szerencsétlen kisdedjüket vagy megölni ¹⁾ vagy legalább

¹⁾ Az ősidők politheismusi korában, midőn még az apai jog a gyermek élete felett rendelkezhetett : legtöbb gyermekgyilkolás és magzatelhajtás történt, miről az arabok legrégebbi historicusai Hescham ben Mohamed al kelbi beszél. Regnier, de l'Econ. publique et rur. des Arab. et des Juifs. p. 32.

A Persáknál: Wendidad, 1. k. Hamburg 1829; és Framji Aspan-

oly veszélyes helyre tenni, ¹⁾ hol a kisedek általuk végkép elhagyatva, vagy lelkét sírja ki, ²⁾ vagy valakinek — történetileges arra mentében — jobb lelkületét mentő részvétre ³⁾ indítja; ki is e gyermekesét úgy találván: „talált-gyermek“-nek vagy „lelenc-nek“ nevezi; és emberbaráti érzésénél fogva, a gyermeknek további neveltetéséről is gondoskodik.

Igy az olyan ház, melyben ily ártatlan kisedek neveltetnek: «**Lelenc-ház**» nevet visel.

Bár tagadhatlan, hogy ezen intézetnek, a benne történendő testi és lelki alapnevelésnél fogva: „Köznevelde“, azaz: „Köznevelő intézet“ névvel kellene elneveztetnie.

2. §.

A lelencház célja.

A lelencház célja mindig az emberiség legszebb erénye: t. i. gyarló embertársaink kezét megakadályozni ártatlan kisedeik véréből, vagy őket lehetőleg segíteni a leküzdhetlen nyomornak esetében, midőn kisedeik nevelését kellőleg nem kezelhetvén: így az ártatlannak egészsége nem veszélyeztetik; de vagy örökös nyomorékká, vagy korán halál gyermekévé vagy egyébként

diarsi: „The Vandidad with a Gujzathi translation, paraphrase et and coment, 2 k. Bombay, 1842;

Az Egyptomiaknál: Sext. Empyr. p. 177, libr. 3, cap. 24.

A Phönecia- és Carthagoiaknál: Estrup, Lineae topographicae Carthagini, Tyriae 1822.

A Héberéknél: Pastoret, Moïse considéré comme législateur et comme moraliste p. 190. et 417. A zsidók gyermekeiket rabszolgákkul is eladták. Flav. Josef contra Appion, libr. 2, t. 2 p. 1380. Oxonii. 1720.

A Görögökénél: Sexti empy. hypostip. lib. 3 cap. 24 Plato in vita Lycurg. — Voyage d'A nacharsis l. V, p. 89. — Aelian. Libr. VI, cap. XVII, p. 4. Variae histor. Lugd. Batav. 1731, 2 edit. in 4to. —

A Romaiaknál: Gerardt Noodt. Jul. Paulus sive de exposit. libror. apud Veteres, edit. de 1724, pr. 569.

¹⁾ Rollin, Histoire romaine. Tom. I. p. 31.

²⁾ Eustach. in Homer, Hind. X.

³⁾ Terrasson, du droit romain, p. 58.

az álladalomnak terhévé lesz; holott a lelencházban fölnevelődhetik; nagyobbodó korában pedig bizonyos kárpótlási föltételek mellett ismét kiadattathatik; hogy így ne csak a haláltól vagy elnyomorítástól óvattassék meg, hanem hogy kellő nevelésben részesülhessen; s így az álladalomnak hasznos, munkás polgárává, s az emberiségnek méltó tagjává válhasson.

3. §.

A lelencház szükségessége.

Ha tekintjük climaticus helyzetünket s az innen természetünké vált kora kifejlődést; továbbá polgári életviszonyainkat, melyek szerént vagy természeti hajlamunk, vagy korlátolt állapotunk megközelítik ama körülményt, mi által az emberi szaporodásnak civilizált törvényeit áthágjuk: úgy lehetlen komoly kérdéssé és szükséggé nem válni a lelencház alapításának.¹⁾

Mert míg a magasabb műveltségre törekvő férfiak csak harmincéves koruk felé érhetnek célt a családi életre, addig az iparos osztály sem dicsekedhetik e tekintetben igen sok előnnyel; s míg ezekkel a nőtlenségre kárhoztatott osztály a korlátolt vagy épen a legnagyobb nehézségekkel járuló nőszülőkkel, katonák stb. egy nagy tömeget képeznek — s általán véve oly téren állnak, hogy kifejlődött egyéniségüknél fogva nekik a természet törvényei ellen küzdeni lehetlen: addig általuk vagy egyes családok körében zavartatik meg a boldog életbéke; vagy a mindennapi tapasztalás szerént az erény, — erköcsi fogalom — többféleképen sértetik meg; s ez által vagy a lelencek szaporíttatnak, vagy számtalan iszonyu gyilkolási vétkek (magzatelhajtás s gyermekvesztés) titkon gyako-

¹⁾ Az első Lelenczházak nyomai. Chap. 4. pag. 47. — Maranus, Haag 1742. Fol. Menselts Abhandlung über die Existenz der Anstalten. für Findelkinder zu Trien, in dessen Geschichtsschreiber. Halle 1771, IV. Theil. Nr. 12. — Lettres d'Inocens III. liv. 1-er Lettr. 97.

roltatnak; melyekkel vagy az egészség s erény, vagy épen a születendő lelencek élete semmisítették meg.

Lehetlen, vagy botrányos volna e pontot részletebben magyarázni s okadolni; mert elegendő sajnós: hogy eddig nem ismerhetünk egy olyan néposztályt, melyben a szerencsétlen szerelem miatt, a szemérem és erkölcsi fogalom rovására, bűn ne követtetnék el.

Így a mindennapi tapasztaláson okulva: a lelencház alapítása, korunk mulhatlan igényévé vált.

Szükség azonban még megemlítenem: hogy Pest városának jelenleg, azaz 1853-ban 200 lelence van, egyre évenként 24 ft költséget számítva. ¹⁾

Ezen csekély összegből pedig valamint lehetlen az anyagiszempontból vállalkozó külön ápolóknak a gyermekcsét emberileg nevelni, úgy szinte lehetlen Pest városa tisztelt hatóságának ezen ügyre, sok oldalú nehéz költségei mellett több áldozatot hozni; mert tekintetbe kell vennünk sok közhasznu, u. m. árva, szegényápolda, köz s többféle intézeteit.

Pedig ha tekintjük: Pest városában minden néposztály képviselve öszpontosul; s ki ne látná át ily körülmények közt a lelencek: szaporodását; s kinek ne jajdulna fel lelke ezeknek méltatlan helyzetök felett.

Így tehát a „lelencház“: korunk egyik legméltányosb igénye.

4. §.

A lelencház haszna az álladalom és emberiségre nézve.

Ha átlátjuk a lelencház létének szükségességét, úgy lehetlen át nem látni mind annak hasznait, melyek e szükség fedezésének már természetében fekszenek.

¹⁾ Most a pesti lelencek száma tetemesen nagyobb s kor szerint 3, 4, 5, ftot fizetnek érettük havonként. Az évi költség körülbelül 9—10 ezer ft; melynek nagyobb részét az állam fedezi azon lelencekért, kik nem pestiek; de a központban elhagyattak.

Mert míg egy részről alkalmat nyújtottunk a leküzdhetlen nyomorral bajlódó szülők gyermekének nevelésére, addig másrészt is lehetőleg segítettünk az ártatlan vérelleni vétek meggátolására; mert bár sokan képesek kedvezőtlen körülményeiknél fogva a bűnös lépésre, de annál inkább képesek lehetnek az öntudat nyugalmaért kisedeiket lelencházba adni. Még így: kor, körülmény alkalmat nyújthatnak, hogy a szülők, jobb érzésüknek fölhívó szavától nógatva, gyermekeik megválthatásán buzgólkodjanak.

Nyert azonban az álladalom is; mert nem volt kéntelen büntető törvényét a vétkesek ellen használni; s több egyforma neveltetésű munkás polgárt bir virágzó erősbülésére; s nyert az emberiség: mert nem mocskítják a természet törvénye ellen elkövetett vérfoltok; sőt a humanitás csarnokának egyik ágával, a lelencház mint köznevelő intézet által szaporodtak is méltó tagjai. Miről a következő §§-ban tüzetesen szólандok.

5. §.

A lelencház által a bűn kevesbül s az erény virágzik.

Az eddigi négy §-nak minden nyomán csak azt lehet látni, hogy a lelencház által a bűn kevesbül s az erény virágzik; így már nem is volna itt e §-nak helye, ha nem volnának különféle nézetek, melyek szerént tán azt gyanítná valaki: hogy én a lelencház által minden korlát nélkül tért engedek a nemi bűnre; s így nincs is anyi jó mint rossz oldala; mert még eddig úgy is mindig megtudta büntetni a törvény a gyermek gyilkost; így pedig csak is inkább a puszta természetességnek adunk helyet; tehát a bűnt még inkább meggyökereztetjük.

De ez igen szomorú combinatio volna a lelencház, törvény és természetesség rovására; mert:

1) a lelencház által életmentő és nevelési alkalmat nyújtunk; s ha ez meg van, úgy a gyilkolási bünt eléggé

fékeztük, melyet a törvény még eddig mikép sem korlátozhatott; de azonban büntetni még lelencház hiánya dacára is kényszerítve volt. Ezért maradt fenn hazánkban I. István korától s Kálmán által megújítva, a gyermekgyilkosra vonatkozó halálos törvénycikk még a mai korig is.

2) Ha gyermekgyilkolás — a lelencház dacára is — történnék, ekkor a bíróság nagyobb fenytéket használhat s nyugodtabb lélekkel mondhatná ki a halálos ítéletet; vagy akkor nem volna kénytelen a törvény szigorú értelmében dacára enyhítő ítéletet hozni. De vajon célszerű-e az olyan törvénycikk, mely ellen a gyakorlati élet vagy legalább a vétket megakadályozható előintézkedések, t. i. a „Lelencház“ hiánya folyton fölkiált?

3) A pusztá természetességet nem a civilizáció fonák oldalai szerént, hanem tiszta radicalis elvekből kell okadnunk, s még így a physiologiai szabályokat háttérbe nem szoríthatjuk, addig az aesthetikai sátort föl ne tüssük, melynek cicomázott leple alatt úgy is a legundokabb visszaélések és szokások tenyésznek.

S ha a fentebbi ellenállítást psychologicé kutatjuk, úgy következtetést lehet hoznunk: hogy az nem is valódi civilizált s exact szakavatottságból eredhetett; mert e szerént még nem fogta fel a gyenge okoskodó: hogy a törvényhozó testületeknek miúdig tekintetbe kell venni: a légviszony által meggyökerezett néphajlamokat, s az ezekből eredt szokásokat; mert ellenkező esetben törvényei nem üdvösek; s így nem is annyira javítók, mint inkább csak erénytvészélyző büntetőik.

Kell hogy a sok hajlamu individualitások feletti ítélet is alkalmazottabb s igazságszerűbb lehessen; s ekkor a végrehajtások nem fogják magokat ezen egyoldalú szavakkal:

„Tény“ — „Törvény“ — „Ítélet“ — „Kell“ mentegeetni.

Továbbá mondjuk ki nyíltan, hogy a fentebbi okoskodó csupa érzelő fesszésgéből, nem pedig az ügy szentségéhez felemelkedett fölfogásból nyilatkozott, midőn a törvényes büntetéseket említé; mert úgy látszik, hogy

nem ismeri azt a magasztos kegyeletet, mely a finom világban — a fejlődő ifju s hölgyben — létezik; s nem fogta fel a szellemi rokonszenvnek azon ártatlan és édes kinját, mely a csalódás percében megsemmisítőleg hat az elhagyatottra. Nem akarja továbbá vizsgálni a férfivilág leggyakoribb hibáját, mely a hideg közönyösségnek lelketlen utain tovább szokott haladni; s a világ a férfiu nem keresi s láthatja meg azon undok foltot, melylyel a női szivnek legszentebb erényét bemocskolá, midőn magasztos érzésével visszaélt.

Ha pedig az uralkodó jogfogalomnál fogva azt mondhatjuk, hogy a törvény csak büntetésre és nem jutalmazásra, tehát szigoruan nem is a javulás vagy javításra van hivatva: ugy ki kell mondanunk azt is, hogy a törvény mindaddig nem igazságos, tehát meg sem tartható s nem tisztelhető, míg csak a természet-jog javára célzott előintézkedések által oly alapra nincs fektetve, mely a humanitas és civilisatio méltó igényeinek sikeresítő eszközeivel karöltve jár.

Ha tehát a törvényhozásnak hivatásköre korlátolt s a humanisticum feletti gondoskodás a politicumnak feladata: ugy tegye meg ez is a magáét; nehogy az államrendszer hiányos volta miatt a kellő egyensuly bomlásnak induljon s a haladás és jólét rovására csakis az örökös tömkeleg sorvasztó láncait kelljen folyton csörtetni.

Idején volna már, hogy a polgáriasultnak hirhedt Európa kormányai világra szóló hatalmi állásuknál fogva az emberiség jólétét s nem inkább önérdekük roszul használt igényeit vennék figyelmökbe; vagy távolítnák el magoktól ama judástéléket, kik mézes madzaggal fojtogatják az igazán hivatott apostolokat. A törvényhozó testületek pedig a büntető eljárásnál mulhatlanul kívánják meg a nyomozó bíróságban a phraenolog- és physiognomiái ismeretet.

Azért a gyermekgyilkolás büntetésére hivatkozott fönnebbi állítás nagyon is kevés nyomatékkal bir.

Egy szóval: a fönnebbi véleményü individum nem fogja fel az embert s nem ennek nemes hivatását; vagy

elég galád, hogy csak önző nemének tömjénezen; s elhanyagolja a szent ihletet az öntudatban, melyet a természet boldogító keze csupán az emberbe öntött.

De ki is veszi kérdésbe a keseredett nőnek előbbeni erényét s azon helyzetet, mely elhagyatottságában életerejét veszélyzi; s midőn a gyötrelm-, utálat s méltatlanság tudatában megzavarodik emberi önérzete; s elveszti az egyensúlyt, mely az erény és bűn, továbbá a tett és igazság, valamint az élet és szenvedés közt kell hogy fennmaradjon; s így a megcsalatott erénynek fájdalma tovább vezetheti a vétekre.

De mért nem is maradt a férfi mindig a nő mellett? mért nem könnyítette ennek bús fájdalmát? vagy mért nem győzte meg őt következetes férfiaságáról? s mért nem akadályozta meg őt a gyermekgyilkolásban?

S mért nem lép fel a törvény előtt az elítélt nőnek védelmére? vagy mért nem osztozik ennek szenvedésében, ha el tudta rabolni élte becsületét és nyugalmát? vagy mért nem megy vele a vérpadra? hisz ugy is ő a nőnek bakója.

Nyugodjatok békével ti védelem nélküli szerencsétlenül elvérzett anyák! Ti pedig még élő segélytelen elhagyatott szenvedők! iparkodjatok a tervben levő lelencház életbeléptetésén működni: így nem fog ártatlan kisdedeitek vére az anyára boszuért kiáltani.

Ti pedig elkorcsosult férfiak! búvjatok el az emberiség szeme elől; s kisdedeitek halála mindaddig féregként rágódjék rideg kebleteken: míg csak erények által jellemtelenségtekből kivetkőzve: kisdedeitekhez hasonló ártatlankáknak szelid megmentésén nem működtek.

Te pedig magas kormány! segítsd a szenvedőket, s se hidd: hogy a büntető eljárást annyira kell használnod, ha vannak — lehetőleg — büntényt gátló humanisticus intézeteid is. Az emberiségnek haladni kell, s azt csakis a kormányok eszközölhetik leginkább, s így lesz biztosított ama jövő, melynek a fejedelmek és népek közt lenni kell. Ezt pedig csak gyarapodásunk s beljólétünk

által közelíthetjük meg; pedig mily sokan elvérzettek!? Tehát kell — ha szükség kívánja — hogy a nép erejére támaszkodhassunk, mely inkább nőjön ezerrel, mint fogyjon csak egygyel is.

Kell-e még valami bizonyító ok, hogy „a lelencház által a bűn kevesbül s az erény virágzik?”

Azonban alkalmasint fog az olvasó közönségben oly egyén is találkozni, a ki engem az elősoroltak dacára is sentimentalismussal fog vádolni, minélfogva a gyakorlati élet hibáit s az állam pénzviszonyát figyelembe venni, mintha elmulasztanám.

E felmerülhető vádra is megfelelőndek.

Ismerem én a profán prozai életet és ennek okait is eléggé, sőt nagyon is tudom, hogy a lelencek nem csupán a művelt, hanem a műveletlenebb, leginkább pedig minden osztályból eredhetnek; mert hiszen ha a gyomor-nak, úgy egyéb szerveinknek is megvannak nem csak feladata, de igényeik is.

S innét kiindulva tudom, hogy a gyakorlati életnek hibáit igen, de hiányait éppen azon avatlanok nem iparkodnak kipuhatolni s legyőzni, kiknek különben ez volna legszentebb feladatuk; de kik azonban éppen legtöbbet is vétkeznek.

A lelenházak ellen sem szól tulajdonkép sem az erkölcsiség, sem pedig az állam pénzviszonyának igénye, hanem csakis inkább a szakavatlanság, vagy az innen felmerülhető erkölcsi vád és önzés; mert ha valaki a lelencügy érdekébe s igényeibe mélyen behatolt, úgy belőle sem az erkölcstelenséget, sem pedig a nemzetgazdászati káralapját, hanem egyedül a rossz kezelést s az ebből eredő embertelenségeket puhatolható ki leginkább.

Igen könnyű volna ugyanis statistikailag megmutatni, hogy a lelenházak eredeti céljuknál fogva mindig a legnemesebb szolgálatot tevék a humanitás érdekében; de a vétkes s legtöbbnyire oktalan kezelés által több államnak terhére is váltak.

De ez utóbbi éppen semmit sem bizonyít az intézetek

szükségessége ellen, és pedig annál inkább sem, mint-hogy az államra újabb sujtó pénzrendszer nem erőtetek s csakis a meglevő de használatba nem vett források fedezéséről gondoskodom; a visszaélést pedig hatalmunkban leendő megakadályozhatni.

Legyünk csak egy kis türelemmel, kellő gondos figyelemmel, és tapasztalni fogjuk, hogy az itt felállított rendszer alapján a lelencház által csakugynn az erkölcsiségnek, humanitásnak s nemzetgazdasátnak teszünk szolgálatot; mert meg fogjuk mutatni, hogy erre eleendő tényezőkkel birunk és birhatandunk s így hazánk-nak ezen intézetére az europai ilynevű intézetek is a legérdekeltebben s iránytvevőleg fognak tekintetni.

6. §.

A lelencház fölötti aggályok s ezeknek erkölcsi s államgazdasági szempontból való legyőzetése.

Mint minden, úgy a lelencház ellen is lehet szót emelni; de hol van az a tárgy, melynek jó és rossz oldalai ne volnának; a lelencházaknak rossz oldala azonban csak is az eddigi rossz kezelésben rejlik. De igen elhibázott állítás az, hogy a lelencház által az erkölcstelenség szaporodik; hiszen sok vándorló legény szeretne kocsira kapni; de bizony az nem csak egyedül tőle függ, hogy fölülhessen; mert a teher csakis mindig a kocsira száll s azon marad; a vásár tehát nem egy embertől függ.

Igy el lehet mondani, hogy aki szilárd akar s tud maradni: az a Lelencház rovására sem lesz ingadozó, aki pedig ingatag: az a Lelencház nemléte alatt éppen olyan, mintha mindig Lelencház lett volna.

Ezt tanusítja az eddigi tapasztalás; nem pedig hogy a Lelencház által a lelencek szaporodnak; mert a gyermekkitévések — illetőleg a lelencházbai betételek által

csak is a civilizatio bizonyittatik be, mivel az anyának tiszta érzelve, nem pedig a könnyelműség okozandja, hogy gyermekét a meggyilkolás helyett inkább az intézetre bizza.

Azon külföldi statistikai adatok tehát, melyek szerint a Lelenházak létrejövése óta nagyobb volna a lelencszaporodás, mint az előtt: szinte csak is azt tanúsíthatják leginkább, hogy a lelencek száma részint az általános nagyobb népesedés miatt, részint pedig azért tűnik nagyobbnek, mert van a gyermeket hová adni s így azt senki sem kéntelne meggyilkolni; de a Lelenházak nemlétezése alatti időben nyilvánosságra jött lelencek csekély száma azt semmi esetre sem bizonyíthatja, hogy a népszámhoz aránylag, kevesebb lelencféle gyermek születhetett, vagy hogy a titokban elsikkasztott gyermekek száma szinte kisebb lett volna, mint ez a Lelenházak létre jövete óta mutatkozik. — Nálunk nincs Lelenház; mi csak ennek káros hiányát érezzük.

Ha pedig a gyermektől elválásnak okait puhatoljuk, úgy csak kettőt vehetünk figyelembe, t. i. 1) vagy az anyának bárminél fogvásti kényszerültségét, s ekkor az intézet a legnemesebb szolgálatot teszi; bár ekkor az anyának elég — az elválás okozta — fájdalmai lehetnek; 2) vagy pedig az anya könnyelműségét; amidőn megint csak az intézet hasznossága bizonyul be; mert a könnyelmű anya, gyermekét ugyis elhanyagolná s így a gyermek vagy hamar elhalna, vagy nyomorulttá, vagy pedig az emberiségnek csak szennyévé lenne.

Ez esetekben nincs arra mód, hogy a status — illetőleg — a törvény — a szülőt, gyermekének illő neveltetésére kényszeríthetné; mert sem egy anya mellé állíthatunk paedagogiai rendőrt, ki a családi vagy nemcsaládi élet ezerféle mozzanataiban, az anya által elhanyagolható gyermeknevelést meggátolhatná.

A könnyelmű szülőktől tehát habár még most a gyermeket el nem szoktuk venni; de a könnyelmű anya által el-

hagyott vagy a Lelenházba adott ártatlan gyermekcséről gondoskodni ismét a staatus legüdvösebb intézkedéseire tartozik; mert így becsületes s munkás honpolgárok képeztetnek, kik szinte a staatus erejét nevelendik; de kik elhagyatva nevelődtek: lesznek legtöbbször a személyes vagyon biztonság azaz a staatus jólétének mótélyei.

Ezeket ugyan üzi-hajtja, vagy ha sikerül, tehát bünteti is a törvény; de ennek kifolyása azért sohsem a javultság; hanem legbizonyosban a fegyencek eltartása, s a felettök való hosszas s büntető biráskodás; tehát a birák nagy számának s a különben semmitsemtevő foglyárok és öröknek eltartása; kik azért, hogy ők egyebet nem tehetnek, tehát oly fizetést kell az állam pénztárából huzniok, hogy abból családjaikkal megélhessenek; mert ha nincs anyi fizetésök, úgy majd találhatnak ők jövedelem forrást, de amely ismét, csak a becsületesség, igazság és közjóllét, főleg pedig az erkölcsiség rovására — tehát a jellem megromlásával történik.

Lám hová jutunk fenytő rendszerünk által? Menyi kár és hátrány ez a haladás s jólét ellen.

Jobb lesz tehát, ha a büntető eljárás költségeit és az erkölcstelenséget az által előzzük meg, hogy inkább a lelencek neveltetésére iparkodunk hatni, mint a fegyencek eltartására számítani s költségeskedni kéntelenitetünk.

Magára a gyermekgyilkosnak halálos ítélet alóli felmentése az az enyhített büntetésére nézve is csak azt mondhatjuk, hogy az ily vétkesnek jövőjéről is kell gondoskodni; mert mi jövendőzt szerezhethet ő magának; akit a törvény szigora csak is kegyelemből mente fel a halálos ítélet alól; s aki ez által — a több évi fogság s büntetés után már csak megbélyegezve jár-kei a társadalomban; ahol tőle mindenki ovakodik: tehát vagy saját családjától is eltaszittatik, vagy a vesztett becsület tudatának elkese-redettségeben elveszti ama sulyegyent, melynek az anyagi és szelleml élet igényeül épen maradni kellendett.

Hová menjen az ilyen? Kaphat-e ő az ő előbbeni vagy mostani kértességéhez való arányos munkát? —

Nem vesztett-e ő becsületén kívül életkorából és ugy szellemi mint testi erejéből is? Ki fogja neki mondani: „Jöjj ide! Itt az ismeretlen iránt, így benned is mindenki bizalmát helyezendi itt senki multjáról nem kérdezősködnek; és nyugodt lehetsz, hogy becsületes munkásságod után kiérdemlett kenyeredet megkapod s vele rendelkezhetel; maradhatsz pedig, míg tetszik.“

De minthogy ily jövővel a tán javulásra is hajlandó volt fegyenc épen sehol sem találkozhatik: így nem csuda, ha a fegyrendszer alatt különben sem javulhatott, sőt inkább elmételyesedett lelkületének zavarában, vagy megtévelyodik, vagy épen oly helyet keres, sőt akaratlanul is talál: hol csak az erkölcstelenség, vagy ez ellen, csak is az öngyilkosság örvénye tátong.

Ezért iparkodjunk tehát, hogy a mai büntető rendszer úgy megváltozzék ¹⁾, hogy a fegyencek ne csak büntetessenek, de javittassanak, illetőleg javulhassanak is; javulásra s munkásságra indult hajlamuk pedig kedvező körülményekkel találkozhassék.

Tehát szükséges hogy az állam a maga javáért, többféle humanisticai intézeteket hozzon létre. Miről közelebb egy külön, ezekre vonatkozó szakmunkámban szólandok. ²⁾

Maga a „Lelencház“ szükségességét tán itt már szinte eléggé igazoltam, volna is, ha bizonyos nem volnék, hogy nem anyira az exact szaktudósok, hanem inkább azok a mindennapi szórszálhasogató, s tudalékos böleselkedők, a haszontalan s korlátolt szóviszketegségnek keserűségében, ezen emberszeretetből és nemzetgazdászati szempontból irt jelen szerény tartalmú s terjedelmű — kezdő szakmunkáskám, vagy épen tárgya ellen talán azt nem akarnák felhozni, hogy én a dolog érdemleges meghányhátására nem is közlöm ama ellenokokat, melyek a Lelenc-

¹⁾ Sajnos hogy az 1844-ben javasolt magyar büntető codex, melyért egész Europa köszönetet szavazott, maig is csak „pium desiderium.“ — (!!!)

²⁾ Mely hogy minél előbb megjelenhessen, szükséges: miszerént jelen „Lelencház“ című munkám tiszta jövedelmének $\frac{1}{3}$ része, vagy egy — kényes és kétes — előfizetési aláírás sikere, a költség fődözésére elegendő legyen.

ügy culturájára nézve mint az ismeretes, vagy könnyen fölfedezhető hátrányok részletezése szükségesek; vagy hogy ezekbe nem is bocsájtkozom; s mintha elejét akar-nám venni a kritikának, mely pedig mindig lefizeti a maga adóját.

Uraim s hölgyeim! máskép áll a dolog, s én tartozom bevallani, hogy épen csakis a szemérem s okosság igényeinek teszek szolgálatot, midőn sok, a lelencügy körül fölmerülhető aggályok legyőzése ellen mindent föl nem sorolok; mit tán, bár minő szavakba öntsek is: úgy azokban mégis csak a bizarizmus embriói rejlenek.

Azonban igaz, hogy tán semmi sem igényel oly nagy előfigyelmet, mint a lelenc-ügy, mert ennek kezelésétől függ, csakugyan annak káros- vagy hasznossága; azért midőn az intézetnek szükségessége és jövőrei megszi-lárdulhatásának alap- s érdemokairól van szó: akkor ne legyünk szó farkasok s mondjuk ki, hogy az ügyre vonat-kozó emelkedett s szakavatott észrevételek által csakis a a cél erősíttetik meg; de mondom: a csupa szóviszketeg-ségből felmerülhető szószaporitással, csakis inkább a ki-vánt sikert késleltetjük. Mert hisz maga a tudomány, mint a természetjog s moral-phylosophia fő kulcsa: úgy sem szenved meg a monopoliumot; azért csak elő, minden-

¹⁾ Más oldalról véve pedig a dolgot: lelkem legnagyobb örömeivel mondhatom, hogy kezdve az Ország főhivatalnokai u. m. Gr. Forgách Antal főkorlátnok, Gr. Károlyi Gy. koronaőr Gr. Andrásy. Országbíró, Privitzer István helytartósági elnök Ó Ex-jaik; valamint egyházi részről Scitovszky Bibornok Aldornagy ő Eminentíája, m. Peitler Antal, Danielik s Liptay Püs-pökök s több Prálat stb -ek, úgyszinte Gr. Nádasdy Lipót, Deák Ferenc, Ghyczy Kálmán, gr. Telekyek, Károlyi István, Zichyek: b. Eötvös József gr. Széché-nyiek, Szalay László, Lónyay Menyhért; stb. jog, nemzetgazdász s egyéb tu-dósaink, íróink és művészeink, iparosaink; továbbá több fő- és középraugú hölgy, mind egyenként a legmélyebb őszinteséggel fejezik ki csekély szemé-lyem szerencsés elfogadtatása alkalmával ama örömlüket, mely a Lelencház régtől érzett hiánya s szükségének célba és műbe vett jelen lendületére s ennek személyes adakozásuk által ígért sikeresítésére, azaz a „Lelencház“ meg-alapításához való lehető tetteges részvételükre vonatkozik.

Ez nekem elegendő arra, hogy a „Lelencház eszméje ily általános párt-fogolásáról és sikerre vezető előzményeiről a Nemzetnek tudomást nyújthassak s a Laikusoknak is megmondhassam, hogy a „Lelencház szükségessége már elismert dolog.“

féle fogalommal! hadd legyen tehát bíró a közvélemény.

Itt tehát még nemzetgazdászati szempontból kell kiemelni, hogy míg a lelencek szaporodására vonatkozó költségek forrásáról is tüzetesen szólandnék, addig a lelencek félemletes túlnépesedése s kellő egyforma neveltetése következményeitől, a rosszul felfogott socialismus szörnyeitől való kora aggálynak legyőzéséül is ki kell emelni, hogy itt, t. i. a lelencház elmélete körül van legnagyobb tanyája az extremitás és negationak, és pedig annál inkább, mert még nálunk magyaroknál ez érdemben a törvényhozás pangásban van — illetőleg mitsem kezdeményezett. S így nem is teheté, de nem is veszélyezé meg mindazt, mire az okosság és humanitás nógatnak.

Nem lehet nekünk attól tartani, hogy Malthus s egyéb államférfiak főnök nézeteiként a túlnépesedést, s csakis az élelmiszerek mennyiségéhez aránylag, minden áron korlátoljuk.

A régieknek is megvolt államgazdászati nézetük; s bár a mai műveltség alapját nekik köszönhetjük; de azért tagadhatlan az is, hogy minden népfajnak sajátságos felfogásai vannak, aminthogy más éghajlatban más kor és körülmények befolyása alatt az egyéni nézeteknek tarkázott vegyülete mindig meg volt s leendő is.

En is így fogom fel korunk igényeit s jól felismert nemzetgazdászati hiányainak némi pótlására igen is nyugott lélekkel ajánlom, hogy leendő lelenceinket, az itt később említésbe hozandó nevelési rendszer alapján iparkodjunk mindenféle mesterségre, leginkább pedig a mezői gazdaságra oktatni, hogy belőlök rendszeresen képezett termelők legyenek. — Ami de ekkor el kell hagyni ama még most is legtöbbsnyire divatozó indolentiát, mely után csak az Isten jóakarataából, nem pedig saját erőnknek minden lehető tekintetbeni felhasználásától várjuk a jó termést.

Mily nagy haszon háromlik a magyar földbirtokosra oly képzett osztálynak munka erejéből, mely gyermekésé-

gétől fogva a porban heverés helyett a folytonos munkássághoz szokott; s mely nem ismeri a hajdinomdánom erőtemesztő élveit, sem a fényűzés mételyeit; de igen a kevéssel s munka eredményével megegyezettető szükségek fedezésének hasznosságát.

Mily nagy haszon leend a jelen és jövő urbériségnélküli birtokviszonyok nehézségei közt ily munkásokat birhatni.

S mily nemzetgazdászati haszon leend ily osztály nép által, hazánkban a még munkálatlan, vagy legalább műveletlen földbirtokokat meggyarmatosítani. ¹⁾

S mily boldogító tudat foglalandja el a magyart, hogy nem idegen colonisták népesítik be apái véréből áztatott földét; hanem vannak, vagy lesznek magyaroknak nevelt, de több nyelv- s tanképességgel bíró és hazánk felvirágzására szaporodott vallásos, munkás polgárai; kik az egyetértés Geniusától áthatva neveltetvén: így a meghasonlás demona sem fogja többé kedvező tanúját itt folytathatni.

Ily nemzetgazdászati szempontból fogom én fel a „Lelencház“ népesedésének jövőjét s így óhajtának az intézet céljára hathatni; de amihez jólélekkel hozzá is kell ám fogni minden emberszerető magyarnak, s megtenni mindent, miáltal az erre vonatkozandó legközelebbi törvényhozásnak előleges segítségére lehetünk; az az: ha annak már okot s alapot készítettünk.

Sok marad tehát fenn a jövőnek, de a kezdeményezéstől a mai mostoha idő dacára sem riadjunk vissza.

Ma, egy lépéssel tovább haladunk, mint a holnapra szándékolt kettővel; mert ki tudja, mily akadályok gördülhetendnének holnapig a kezdeményezés elé; már maga a halasztás az enyészetnek vagy sikertelenségnek egyik jelképe s fő rugója; mert a halasztás sokban többnyire nehézkességet idéz elő; fajunk keleti természetében pedig,

¹⁾ Mily igen örvendtettem, midőn Opitzky ur, a budai takarékpénztár titkára szinte ily forma régebb eszméit nekem egykor elmondotta.

ennek minden élénksége s nemes tüze dacára meg van ama hiba is, mely többnyire a mulasztás keserveivel találkoztat bennünket.

Azért míg a jelennek élünk, tekintsük a multat s vonjunk ki belőle anyi tapasztalást, mely utódaink a boldog jövő végett tőlünk mulhatlanul megkövetelendhetnek.

Avagy a történelmi multjára oly önzetlenül büszke magyar, elmaradjon-e a nemzeti jólétét teremtő önérzetnek főntartó s tápláló mezejéről?

Előttünk a tér nyílt és szabad; lépünk hát fel s foglaljunk el belőle anyit, melyvel a formák helyett a lényeket s a tovább virágozhatást megmenthetjük.

Találkozzunk, tegyük félre a pártviszályt és fogjunk kezét a nemzeti becsület javára szükségelt humanisticai intézetek s így legelőbb is a „Lelencház“ megalapítása érdekében; s közeledjünk az eszközökhöz, melyek a Nemzet s Fejedelem, vagyis a nemzettest élőjavát elősegítik.

Igy a nagy Széchenyi e jós-szava beteljesedik:

„Magyarország nem volt, hanem: lesz!!!“

MÁSODIK RÉSZ.

A lelencház tényleges előmunkálatai.

7. §.

A lelencháznak alapításmódja s főállhatása.

Az eddig említettek nyomán a lelencház alapítása, mint korunk igénye, eléggé kiviláglik; s hajlandó vagyok hinni hogy: az elfogulatlan s tiszta szellemű világpolgár, e hiánynak pótlását minél inkább óhajtja.

De már most az a kérdés: hogy valljon a mit szükségessé és szentnek ismerünk; kivihető is e?

Szép az elmélet, s itt jó elvből is csirázott, de ezt csak tény teheti életszerűvé; s ha kivihetetlen; úgy nem egyéb csupa levegőbe való harangozásnál.

Nagyszerű tárgynak létrehozatala pedig mindig még nagyobb erőt tételez fel.

Az első kérdés tehát az: hogy van-e elegendő erő?

Nézetem szerint erő van — legalább lehet — elegendő; s ezt két részre osztom, u. m.

1-ör szellemire és

2-or anyagira.

a) A szellemi erő, mely az eddigi nézetek után bennünk a tárgyra vonatkozólag ébred: először is a lelencház léte iránti óhaj; s ez azon szoros következtetéseknel fogva, melyek szerint ezen intézet létezése alkalmával, a gyermekgyilkolási bűnnek nemcsak egyedül lehető meggátlása, hanem egyszersmind az erénynek s így az álladalom erősbulésének virágzása eszközöltetik: bennünk forró akarat társul. Eszerént a vágy utáni következetes akarát, az eszközök felkutatására nógat, melyek csakis az anyagi erőben lehetnek.

b) Az anyagi erő pedig kifejlik:

1-ör Egy a lelencház eszméjének kivitelére alakuló magántársulat működéséből.

2-or A magas kormányának helybenhagyó pártfogolásából.

3-or Önkéntes adakozás s ennek nemeiből.

4-er Különös pártfogoltatásból.

5-ör Adózás és ennek nemeiből.

Tehát a szellemi és anyagi erőnek egybehozása által leendő megalapítható a lelencház; s ha ennek alapja jó: mért ne állhatna és maradhatna akkor fenn életben is?

Ezt pedig kifejtem az előbb említett öt pontban s ezek okaiban.

8. §.

A Lelencház eszméjének kivitelére alakulandó társulat.

Ha tekintetbe vesszük mai államéletünket s belátjuk, hogy a Lelencház eszméjének megtestesülése csakugyan korunk igényévé vált, úgy gondoskodnunk is kell ama eszközökről, melyekkel ezen igénynek megfelelen-dünk.

Erre két mód ajánlkozik:

1-szor. Legnemesebb és üdvösebb lesz, ha egy társaság alakuland, mely a Lelencház létrejöhete fölött gondoskodik s mindent elkövetend, hogy a célt elérhesse; vagy

2-szor. A magas kormány intézkedjék, hogy e rég-érzett hiánynak elég tétessék.

A társulat általi működésnek azon haszna van, hogy így az ügy meghányása körül maguk a hazafiak járhatnak el, s így tán általánosabb is lesz a részvét, mely az alapítás körül mind szellemi mind anyagi tekintetben, kell, hogy fölébredjen.

Alkalma, lesz így a nemzetnek a maga érdekében, tehát saját nemzeti érzülete, fölfogása szerént e célra rendelkezni; s így erkölcsi hivatásának, a haladás kívánalmának, anyira, menyire csak lehet, öntevőleg megfelelni.

Nyer ez által a kormány is, mert míg egy részről tért ad a nemzetnek, hogy ez saját jólétéért, tehet; addig nem kell a különben is sok hivatalos eljárást, még a Lelencház életbeléptetésének is minden részletes előintézkedése s későbbi terhes folyama által szaporítani.

Midőn tehát a nemzettestben egy ily társulat működhetik, úgy valamint magunkon, úgy a kormányon is segítve leend.

Valamint a vakok, süket-némák, óvodák terjesztő-és gyermekkórház társulata; továbbá jótékony nő-egylet

stb. létre jöhetett, így létre jöhet egy a lelencház eszméjének kivitelére alakulandó társulat is. ¹⁾

Ezen társulatnak létrejöhetése tekintetéből kell, hogy erre mindenképp előtte a nemzet inclináltassék; amit eszközölni csak úgy lehet, hogy ha egyelőre minden néven nevezendő párt. vagy osztályból a legjobb tekintélyű egyének kiszemeltetnek s fölkéretnek, hogy a lelencház szükségességét elismerendők: ennek létrehozása körüli s egy e célra életbe lépendő társulatbani részvétöket, aláírás útján megajánlják. ²⁾

Később pedig egy tekintélyes honpolgár kéretessék föl, hogy részvétét szinte ez ügynek fölszentelendő: a humanitás e zászlóját kezébe vegye, mely alá a nemzet becsületére s jólétére tenni akaró s már is ajánlkozott hazafiak csoportosuljanak.

Igy az ő nevében az előleges aláírók egybehivandók lesznek; kik magukat szervezendők: legelsőbben is egy korelnököt, ideiglenes választmányt sőt bizottmányt is alakítsanak, hogy így a társasulás alapszabályai s ezeknek meghányása, valamint a felső hatósággal érintkezés s így minden előkészület megtörténjék. ³⁾

Az alapszabályokra nézve, fölfogásom szerint, meg kell különböztetni, hogy azok egyedül a társulat céljára s így önteendőjének, személyzetének elrendezésére hivatkozzanak; mert csakis erre van mindenképp szükség, e

¹⁾ Legcélszerűbb volna, ha egy „Humanisticai intézeteket terjesztő társulat” jöne létre, mely aztán fokozatosan oly intézetek létrehozásáról is gondoskodnék, melyek által a munkászerető, nyomorult, vagy beteg s kolduló néposztályon segítve lenne; hogy így csakis a lomha, de ne a munkakedvelő is heverni, az az szenvedni kénytelen legyen; mert ennek lesznek a legkárosabb következményei a nemzet gazdaságra. Azért óhajtom a 15-dik lapon 2. szám alatti jegyzékbe hozott s ezelőtt 17 évvel írt munkámat minél előbb napfényre hozni; melyben a Lelencház első helyen állt; azért közlöm most az e célra írt munkát is legelőre.

²⁾ Hála Istennek! ez már mintegy 40 aláírás által megtörtént.

³⁾ Ez mind meg is történt; mert gr. Károlyi István Ő méltósága volt oly kegyes, hogy a zászlót kezébe ragadta; s így már csakis az alapszabályok kidolgozása és meghányása szükséges. Minthogy pedig csekély személyem is a bizottmányi működésbeni részvétet szerencsétlenül: így kedves kötelességet hiszek teljesíthetni, ha itt mindjárt az alapszabályokhoz némi irányeszmet közlök.

hogy létét a magas kormánynak jóváhagyása által minél előbb biztosíthassa.

Igy tehát maga a Lelencház helyiségének előleges kijelölése, felszerelése és belelrendezése nem kérdés; mert ez mind csakis akkoron jöhet elő: midőn a magas kormány által jóváhagyott alapszabályok által magát szervezett társulat már működhetik; tehát midőn már hivattva van, valamit tehetni.

Első tehát az alapszabályok kidolgozása; mire nézve szabadjon im egy kis irányeszmét adnom.

9. §. Alapszabályok.

1. Sz.

A humanitás mint a magyar nemzeti érzület igényétől nógatva, több emberbarát, azon célból alakul társulattá, hogy a gyermekgyilkolás lehető meggátolására s így az elhagyatott, legnagyobb ártatlanságban szenvedő árvák megmentésére és valamint testi úgyszinte lelki nevelésére, Budapesten egy „Minta Lelencházat“ megalapítson. ¹⁾

2. Sz.

A társulatnak magát szervezni: s reformjait keresztül vinni egyedül az ő jogában áll; mivégre mindenekelőtt egy korelnököt s ehhez egy 10 tagból álló szavazatszedőbizottmányt választ. ²⁾

3. Sz.

Az ily szavazatszedő bizottmány jegyzékbe veszi az elnökségre ajánlott tagoknak neveit s a szavazatokat beszedi s a választás eredményét enökileg kimondja.

¹⁾ Hogy ezen Lelencház „országos,“ vagy csak „Budapesti“ legyen-e? erről később szölandok.

²⁾ Ez volna tehát az alakuló ösgyülés első teendője s ha ez sokáig nem tart, úgy át lehet térni a rendes hivatalnokok választására.

4. sz.

A társulat rendes tagja lehet minden honpolgár és polgárnő, ki azt emberbaráti érzületénél s anyagi körülményeinél fogva, bizonyos évi segélydíjjal vagy 100 ftnyi alapítvánnyal a lelelenc- mint köznevelési ügyben segélyzi.

5. sz.

A társulati tagok feloszlanak rendes évi segélyző és alapító tagokká.

6. sz.

Rendes segélyző taggá az lehet, ki magát évenként 1 fttól kezdve bárminő mennyiségig, mint fizető kötelezi.

7. sz.

Örökös pártfogoló vagy alapító taggá lesz az, ki 100 ftot vagy többet ad egyszer mindenkorra. ¹⁾

8. sz.

A 100 forint alapítvány 25 év körén belől évenként 4 ftjával s a 6 % kamat pedig szinte havonként 50 krajcárjával is törlesztendő. ²⁾

9. sz.

Az alapító tagok lehetnek egyedül választmányi és ellenörködő bizottmányi tagokká.

10. sz.

Az alapító tag joga annak örökösire is folyvást átruházandó; tehát örökre fenntarthatandó.

¹⁾ Inkább legyen az alapítvány-összeg kisebb mint nagyobb, mert p. ki 200 ftot vagy többet is adhat, az a kisebb alapítványi összeg által nem korlátoztatik; de ki csak 100 ftot adhat: ez csak is enyivel lehet alapító; minél kisebb tehát az alapítvány, annál többen vehetnek részt; s így az intézet nagyobb pártfogolásban részesülhet s biztosb jövőnek örvendhetend.

²⁾ Aki azonban előbb akarja a tőkét vagy a kamatot is évenként egyszerre törlesztetni; annak ez jogában álland; de a könnyü mód több emberbarátot tesz képessé a jótékonyásra; adjunk tehát kedvező föltételeket, a mai pénzvilág ügyis elég nyomasztó.

11. sz.

Az alapítók bár minő mennyiséget adtak is légyen, mégis csak egy szavazattal bírnak.

12. sz.

Az alapítók magokat megbizottjaik által is képvisel-tethetik ; de a többi tagok nem.

13. sz.

A rendes tagok közül csak azok bírnak szavazatjog-gal, kik évenként nem adományoznak kevesbet 5 ftnál.

14. sz.

Az 5 ftnál kevesbet fizető tagoknak indítványozás és szólásszabadság igen, de szavazatképesség nem adatik.

15. sz.

A szavazás vagy nyílt fölállás és ülvemaradás által, vagy pedig titkosan történhetik.

16. sz.

Egyforma szótöbbséget az elnök dönthet csak el.

17. sz.

Ha valamely idítványt 10 szavazóképes elfogadtatni vagy megszavaztatni ajánl, ugy az szavazás alá bocsáj-tandó.

18. sz.

Ha a segélyző tagok önvállalta egyévi kötelezettsé-göknek eleget tenni bármi oknál fogva vonakodnának, így ők a társulatból kilépetteknek tekintendők.

19. sz.

A tárgyalás mindig nyitott ajtónál történik ; de az

Auditoriumba csak beléptijegyet előmutatható egyén bocsájtatik.

20. sz.

Ha valaki mint nem tag, de emberbarát, üdvöszre-vételt tenni ohajt, ugy azt csak irásban nyilváníthatja.

21. sz.

A nagy és választmányi gyűlésekben a titkár, a bizottmányi szakülésekben pedig egy a bizottmány köréből választandó tag viszi a jegyzői tollat.

22. sz.

A bizottmányi szakülésben a titkár a tollvitelben részt venni nem tartozik; de működése szivesen fogadtatik s mindenkor szavazattal bir.

23. sz.

A társulat rendes hivatalnokai csakis a rendes és szavazatképes tagokból lehetnek; kik azonban egyéni érdeikben nem szavazhatnak.

24. sz.

50 ftnál nagyobb költségeket csak a választmány utalványozhat.

25. sz.

Az elnök: esetleges költségeket csak 50 frtig utalványozhat.

26. sz.

Az igazgató: esetleges költségeket csak 25 forintig utalványozhat.

27. sz.

Szükség esetében a titkár is utalványozhat egész 15 forintig.

28. sz.

Az utalványozásért mindig maga az utalványozó felelős; hibás eljárásnál tehát azt kárpótolni tartozik.

29. sz.

A havi választmányi ülésben a számadások revideálatnak.

30. sz.

A nagygyűlési határozatok érvényesítésére legalább 61 tag kívántatik.

31. sz.

A választmányi határozatok érvényesítéséhez legalább 13 tagnak jelenléte szükségeltetik.

32. sz.

A bizottmányi ülések határozatainak érvényesítéséhez a tagok kétharmad része igényeltetik.

33. sz.

A választmány minden határozatát tartozik az évnegyedes nagygyűlésnél bejelenteni.

34. sz.

Az ülési jegyzőkönyvek, ha csak lehet: rögtön, vagy pedig legfeljebb egy 24 óra alatt elkészítendők és aláírandók, nehogy a késlekedés által az ügy kárt szenvedjen.

35. sz.

A nagygyűléseket az elnökség 14 nappal előbb tudatni tartozik, s ezekben elnököl is.

36. sz.

A választmányi gyűlés napját egyszer mindenkorra az igazgatóság a hó bizonyos heti napjára elhatározza; és az ülésbeni elnökösködés őt illeti.

37. sz.

Valamely hivatalnoknak hivatalos megintése csak a választmány által történhetik.

38. sz.

Valamely hivatalnok fizetésének letiltása az igazgatóságot illeti; de erről a választmánynak első ülésében saját felelőssége mellett jelentést tenni tartozik.

39. sz.

Valamely hivatalnoknak megválasztása így elbocsajtása is csak a nagygyűlés jogaihoz tartozik.

40. sz.

Szükség esetében az igazgató — de csak is a maga felelősségére — az alsóbb rendű segéd személyzetet szaporíthatja ugyan, de erről legközelebb a választmányt értesíteni s ennek határozatát elfogadni tartozik.

41. sz.

Az ülések megnyitása s határozatának kimondása mindig az illető elnök jogában áll; azonban a szólás szabadságot csak is figyelemmel s közbeszólással kíséreni, de megvonni nem képes; — erre csak is a közvélemény roszalása lehet eldöntő; de az illetlen személyes megtámadásokat és zajos visszaéléseket rendreutasítani, vagy az ülést bezárni: csak is az Elnök jogához tartozik.

42. sz.

A társulat áll három: u. m. 1-ső 2-dik s 3-dik elnökből, 2 igazgatóból, 1 titkárból 1 számvivőből, 1 pénztárnokból, 1 tollnok, s két irtokból és ügyvédből 50 választmányi s a többi u. m. alapító és segélyző tagokból.

43. sz.

Az intézet célja a nevelés is lévén: így az ehhez

megkivántató hivatalnokok, u. m. orvosok ápolónők nevelők stb. személyek alkalmazhatása, mindig a nagygyűlés jogához tartozik.

44. sz.

A választmányból alakulnak az ellenőrkdő, számvisgáló s egyéb bizottmányok; melyek az intézetnek különböző szak-ágai felett őrködni s rájuk javítólag hatni hivatvák. Megbízataik eredményét mindig a választmány elé bocsájtják.

45. sz.

Az elnököt kivéve, a hivatalnokok pályázni tartoznak.

46. sz.

Az elnöknek nincs kijelelő, hanem csak ajánló joga, azért minden pályázó szavazás alá jó.

47. sz.

A választmány az intézetnek vezetésére lévén hivatva, így minden hóban egy rendes, szükség esetében pedig az igazgató által meghatározandó többszöri gyűlést is tarthat.

48. sz.

Testületi nagy gyűlés minden évnegyedben, szükség esetében pedig rendkívülig többször is lehet.

49. sz.

Valamely bizottmánynak működéséről beszámolni: sohasem tarthat egy hónál több időig.

50. sz.

A társulat minden az ő garantiáját illető mozzanatait tartozik az időszakai lapok utján időnként, a tagok közt kiosztandó s mások által is vehető évkönyvei által pedig az intézet állását s tatistikailag s történetileg, tehát a gyű-

lések jegyzőkönyvi kivonatával a nyilvánosság elé bocsájtani.

51. sz.

Ha valamely emberbarát külföldről az intézet javára alapítványt vagy segélyt adni sziveskednék : ugy annak az adányhoz aránylagos cím (mint örökös stb. pártfogónak) s egy hálaokmány küldettségük.

52. sz.

A társulat, mint a hazai humanisticumnak vezető s előmozdítója nemes céljának kiviteléhez minden oly segélyforrást fölhasznál, melylyel a nemzetre semmi nehézség nem nyomul; így elfogad mindenféle — önkéntes adakozást, s gondoskodhatik s életbe léptethet minden oly alkalmat, mi által az önkéntes részvét, mint egyéni jog, sem formájában sem lényegében meg nem sértetik.

53. sz.

Szükség esetében fölkéri az államhatalmat, hogy ez őt nemes célja kivitelére, magának a közjónak előmozdítása szempontjából, segélyben részesíthesse.

54. sz.

Az intézetet az államhatalom és törvény előtt az elnök vagy megbizottja képviseli.

55. sz.

A magas kormánynak mindenkor jogában áll az Intézet kezelőkönyveit s ügyállását ellenőrizni.

Megjegyzés. *Ugy hiszem nincs ember, ki egy társulatnak alapszabályaiul, oly mindenkit kielégítő elveket állithasson föl, hogy azok a különféle individualis nézetek s megvitatások közt magokat jobbakra ne érlelhessék; azért az itt elősorolt pontok is, csak egyedül kiindulásul tekintessenek.*

10. §.

A magas kormánynak helybenhagyó pártfogolása.

Ha a magas kormány egyedül tartja kezében ama rendszert, melylyel a közügy s népboldogítás sikeresítését leginkább eszközölhetni hiszi, ugy lehetlen mind azon alkalmat fel nem karolni, melylyel valódi atyáskodását leginkább bebizonyíthatandja.

Igy a lelenház szükségességét is felfogván, iparkodnia kell, hogy az ezen intézet létrehozása érdekében ajánlkozó egyes erőket vissza ne utasítsa; hanem inkább minden igyekezettel azon legyen, hogy az intézet minél előbb életbe lépjen.

Igaz ugyan: hogy a legfensőbb ítélőtörvényszéknél alig jó évenként több gyermekgyilkolási vétek elő a honból 25-nél. De hány marad a rendőrség előtt felfedezetlenül, holott — főkép nagy városainkban — nem ritka dolog a szerencsétlen maggyilkolt gyermekesének hulláját részint folyamok, kutak, posványok, temető vagy egyéb árkok, szemétdombok, sőt büzdék (árnyékszékek) körül vagy bennök feltalálni; pedig hány ily eset maradhat titokban s bizonyosan még több magzat sikkasztatik el idő előtt.

Ha ezekről a bíróságnak tudomása van, ugy kénytelen fenytőleg eljárni. De még ezáltal a vétek meggátolására, illetőleg megelőzhetésére nézve nincs elég téve¹⁾; mert

1-ör Ha a bűnös kitudatik: tehát a törvény szerint halálosan vagy enyhítő ítélet által máskép meg is büntetetik; így igaz az, hogy ő többé, vagy a büntetés alatt

¹⁾ Azért gondoskodni kell, hogy humanistiai intézmények életbe lépjenek; nehogy a többi testvér s művelt népektől elmaradjunk. A valódi műveltség s államokosság hévmérői, leginkább a közintézetek; mely hiányokon honunkban én is segíteni akarván: rég megírt „Humanistiai Intézetek” című munkámat is legközelebb sajtó alá bocsájtom.

rosz nem is lehet; de még kevésbé lehet javult vagy jó. Pedig ha az e munkában közlött eddigi §§-nak helyet engedünk, úgy tisztán következtethetjük, hogy az elkövetett gyilkolási bűntény nem mindig kiszámított, s ha ez volna is, azért a lelencháznak hiánya miatt ritkán kerülhető ki, vagy épen nem megakadályozható, főleg, ha a bűnösnek physical és psychical helyzetét az előbbeni életleírásából, egy szóval erényei képességéből ismerni tanulhatjuk, minek a nyomzás alkalmával és az ítélet hozásában legfőbb helye van. Mert célszerűbb a bűnösnek többszörös jók tehetésére alkalmat adni, mint őt az emberiségből örökre kiirtani, vagy megbélyegezve a társadalomból kiszorítani.

2-or Az emberi gyarlóságot — nemi ösztönre nézve — főleg kifejlődött, de családi életet nem kezdhető emberek-nél, a büntetések soha sem gátolhatják eléggé, de sőt még nem is birhatnak előleges hatása tekintéllyel; hogyan gondolna a felébredt ösztönből lett szenvedély, büntetést előidézhető körülményekre?

Igy tehát a gyermekgyilkolási véteknek lehető megátlásárolí intézkedésről van szó, melylyel magát az ugynevezett nemi bünt ha nem is, de legalább a gyilkolási kéntelenséget elhárítjuk; s a törvény legigazságosabban járhat el, még eddig csak kéntelenségből hozhatott halálos vagy enyhítő ítéletet.

Azonban megjegyzésre méltó, hogy ily esetre vonatkozó törvényeket mindig legnagyobb feladat szerkesztteni s megállapítani; sokkal könnyebb oly büntető vagyis inkább javító törvényeket hozni, melyek szerint a már különféle okoknál fogva hibázott s elítélendő vétket fenyíteni, illetőleg nemesbitni lehetne. ¹⁾

3-szor. Napjainkban nem ritka eset — főleg fővárosban — az utcákon oly szegény nőket koldulni látni, kik

¹⁾ Erre nézve, ha a magas kormány igénybe venné csekély egyéni nézetemet, úgy ezeket az emberiség javáért legszentebb óhajjal kész lennék közleni, a mit azonban itt idő s helyszűke miatt s külön való tárgyunknál fogva közölni lehetlen.

betegesen s csecsemőkkel együtt, majd éhhalált kifejező arccal, alamisnáért könyörögnek. Még is legtöbbször csak közönyös vagy épen igaztalan durva érzésű nézőkkel találkoznak; sőt némelyek ezt mondják: „lusta! mért nem megy dolgozni? hisz úgy jobban eltarthatná gyermekeit.“ — De azt nem nézik, hogy illy beteges anyának dolgozni lehetlen, vagy neki való munka nincs; sem pedig hogy tán férje legközelebb meghalt, vagy más szerencsétlenség is érhetne.

Emlékszem egy koldusbiróra, ki minden elfogott koldusért néhány krajcárnyi dijt kapott — egykor egy ily nőt a legdurvább taszigálások közt hajta be a városházába; az úton pedig a néző s rosszalló közönség előtti öngazolásául mindég evvel figyelmezteté: „Jól tudhatja, hogy nem szabad koldulni.“

Ily eset nagyon gyakran volt még legközelebb sőt még most is látható.

Ma már ugyan a rendőrség más rendszert gyakorol; de azért szinte ugyan ama sikertelen eredményt előidéz.

S így van-e a szerencsétleneknek segítségök? és ha az ilyenek elég igaztalanul büntetnek: van-e másról is gondoskodva? Lehet-e egyensúlyt a vétkesek és szerencsétlenek közt felállítani? az alkalom vagy kéntelenség milyen okok? ha nincsenek lehető megakadályozó intézkedések; így a gyarló embernek erénye nem méteylesedik-e el? Kinek van ezek körül legszentebb feladata eljárni, s kit illehetnek ezen munkák leginkább?

De valjon lehet-e ismét mindenről gondoskodni? vagy mindenkinek eleget tenni? ¹⁾

Igy tehát a lelenház alapítása is oly körülmény,

¹⁾ Lehet igenis, csak akarni és a különbeni pazarlásnak indult erőt kell másképp felhasználni. Nincs állam, mely szegényeiről s nyomorultjairól ne gondoskodhatnék s jólétet eszközölni ne bírna, ha a munkaerőt elhanyagolni nem engedi; mert volna munka elegendő, s nem is kell senkit munka nélkül hagyni; nincs is oly nyomorult, sőt gyermek, ki munkaképes ne volna. Azért, míg a szerencsétlent segítjük, addig a hanyagot kéntelenítsük; így tehát csak a munkát és erőt kell elrendezni, s nem lesz nyomor, az állam pedig erős, nagy és dicső leend.

melyet a magas kormány az e célra életbelépendő humanisticai társulat által létre jöni enged és segélyével támogatja; vagy ha a társulat létre nem jöhetne: ugy a kivített magáévá teendő — a nép iránti kegyének legtisztább vonását ismerteti; a mi egyébiránt ezen tervnek előleges megbírálását szintén feltételezi, hogy így a magas kormány helybenhagyó pártfogoltatását ez ügyre minél inkább a most következő pontok természeténél fogva alkalmazni lehessen.

11. §.

Önkéntes adakozás és nemei.

Ha a magas kormány ezt kimondja: „legyen“, ugy az ő bölcs belátásánál fogva a: „miért, hol, hogyan és mikor“-ról is előlegesen rendelkezhet. Itt is csak helybenhagyó vagy parancsszavától függ minden: „lesz“ vagy „nem lesz“.

Azonban ha a lelenház nélkülözhetlensége már többé nem volna kérdés, ugy a magas kormány helybenhagyó jó szándékát tekintve, szabad legyen a megalapítás-módra nézve a következőket megjegyezni:

A nemzetben mindig fõnn kell tartani az emberi méltóság érzetét; ha pedig a magas kormány tért enged az önkéntes adakozásokra: így a moralitás még inkább meggyökeresedik.

Erezze a nemzet, hogy hivatása az emberiség érdekében szent; ezt pedig leginkább akkor érezheti, ha valami nagy jót önkedvüleg is tehet. Itt pedig önméltóságára s hasznára tesz az önkéntes adakozással, melynek nemei következők:

1. Tétessék a néphez nyilvános felszólítás, melyben az adakozásra, a tárgy rövid, de velős kimerítése legyen népszerűleg közölve; ¹⁾ s csatoltassék ehhez az aláírásiiv;

¹⁾ Hlynemü felszólítások fogalmazására, annak idejében, késznek nyilatkozom. Szerző.

melyet a lelencház javára alakult bizottmány és a megyei kormányzóságok által a legkisebb helyhatóságokhoz kk. és RR.-dekhez, társaságokhoz, egyletekhez és testületekhez a hazában szétküldhetni.

Fogadtassanak el a legkisebb menyiségek. Azonban, ha némely nagylelkű adakozók 100 fót is áldoznának, úgy ezeknek nyugta is adattassék a következő §. értelmé szerént.

Emeltessék ki különösen a városiak előtt, hogy a felesleges kényelmekre, élvezetekre, p. szivarra, kártyára, egészségellenes s polgártársaink nyugalmaát háborító késő esti s felesleges mulatságokra stb. költendő pénznek egy részét — talán egy vagy két, sőt félnapi élvezetre valót — áldoznának fel e szent célra. ¹⁾ — Sőt minthogy vannak emberek, kik pénzt — bár keveset is — adni vagy nem tudnak, vagy nem akarnak, azért legyen a felszólításban megemlítve: hogy adhat mindenki más egyebet is, mint pénzt; p. gabonát, bort, hüvelyes veteményt, továbbá kö-

¹⁾ Soha sem fogom feledni ama eszmecsereét és vitát, mely 1853. és 1854. évben, kis kerti lakomban (*zerge-utca*: 5. száma ház kertébeu, Pesten a Józsefvárosban; hol e munkát irtam s hol barátaim gyakori látogatásuknak örvendhettem) a „Lelencház“ fölött történt; s még most is látom az élénk érdekeltséget s ama nemes tüzet barátaim arcáikon, melyet különösen az alapítás módra vonatkozó jelentételek előidézték s az adakozást azonnal megkezdték.

Hiába figyelmeztetém őket, hogy adakozást — főleg ily célra felsőbb engedély nélkül, elfogadni kinek sem szabad. A felelet ez volt: „Igaz! de mi neked e pénzt köszön adjuk; te pedig annak idejében, majd oda fizetsz, hova jónak látod.“

„Értem!“ mondám s a pénzt, sajátos érzelmek közt eltevém.

Az összeg 10 e. ft volt; nálam voltak pedig: Tomory; Hatvani Gáál Ernő, Funták Sándor, Fülöp Péter, Atády Vilmos, (ügyvédek); Farkas János (most a kerekgyházi colonia alapítója, Jászságban). Thán Mór festész különben ügyvéd; Dicendy Pál orvos; bold. Berényi drámaíró, különben mérnök mint Tomory.

Egy más alkalommal pedig Preszner Jenő, (most gymnasimi igazgató Jászberényben) ki nemes fölhevültségében, e célra minden évben egy nemzeti böjtöt, illetőleg ennek pénzbeli megváltását indítványozta.

Bunn Ferenc gyógyszerész, (gyermekkorai fejlethetlen barátom) két fót. hagyott nálam; ki már 1847-ben egy darab körmöci aranyat adott át nekem ugyan e célra.

E pénz részletek azóta nálam több mint 6 percentet hoznak s megbizatsom szerént, annak idejében, az illető helyre le is tesztem.

Szegény Bunn Ferenc! nem örvendhet a lelencház mai mozgalmának; őt szerencsétlen s méltatlan sorsa az önmérgezésre vivé; — benne a chemia és becsületesség egy nagy hőstét el. Béke hamvaira.

lest, hajdinát, repcét, kendert, lent, vagy ezek magvát, habár csak egy verdungot is; hisz ezen anyagokat mind külön el lehet adni, csak arra kell vigyázni az eladásnál, hogy minden külön tárgynak ára a folyó — piaci — árnál 5, sőt 10—15 százalékkal olcsóbb legyen, ekkor bizonyosan találkoznak vevők; ugy sincs e honban már egy maroknyi nagyságu falu is, hol üzerek, nyereszkesedők ne találkoznának; s így nem kell az anyagot a legközelebbi város vagy mezőváros piacára állítani; különben, ha erre szükség volna, ugy a költségek a helység közös pénztárából fizettessenek meg. De majd nem lehet feltételezni, hogy valamint helybeli vevők ugy szinte egyes jószívűek ne találkoznának, kik a szállítást ingyen megteszik.

Ezen eljárásnál pedig — a visszaélések meggátlásául legyen egy kis bizottmány; ezt képviselje két hatósági esküdt, s minden vallásfelekezetestől még egy — a lelkész által ajánlandó — férfit és egy tollvivőt, ki egyzersmind számadó is legyen.

Tüzessenek ki pedig bizonyos időpontok, p. vásár- vagy más ünnepnapok, melyeken az adományozások elfogadtassanak; s ez történhetnék egy évben háromszor, péld. aratás és szüret után, vagy szinte még karácson felé is, t. i. a midőn a gazdáknak már lehet mit elajándékozni, vagy eladott termékeik árából már egy kis pénzt is adhatnak.

Egyébiránt az erre való szükséges felszólítást mind világilag, mind pedig egyházilag is lehet eszközölni; különben is: a tiszt. lelkész urak leginkább azok, kik a bűnösökhöz, eltévelyedett gyarlókhoz leghatásosabban szólhatnak; ők tulajdonképen a kormánynak leghaszonvehetőbb tagjai, kik tanulmányozott szép s ártatlan modoruknál fogva a különben jámbor néppel legtöbbre mehetnek. Nekik van leginkább alkalmuk kiemelni a dolog lényegét; mit néhány s ünnepélyesen kiemelendő nagyobb férfiak példája főleg hatásossá teendhetne.

2. Az írók eddig — mint művelt lelkiüetű egyének — már számtalanszor bebizonyították a szenvedők iránti

részvétöket, az irodalom terén megjelent munkáikkal, melyeknek tiszta jövedelme felsegélyési célra szenteltett; mért ne karolnák fel most is azon alkalmat, mely tisztább felfogásuk szerint szinte nemzeties vállalat; s ők mint az erénynek nemesítői, bizonyosan állitanak ki egy oly „Lelencházi Album“-ot, mely eredeti, tarkázott, s megfelelő cikkek s költeményekből lesz a szép irodalmi olvasó közönség elé boesájtva. ¹⁾

3. Ilyformán lehetne egy „Lelencházi Zene-Album“-ot is külön vagy az előbbi pontban említetttel együtt kiállítani.

4. A külföldről jövő ugy szinte a honi zene-vagy egyéb művészek ²⁾ által — felkérés mellett — lehet hangversenyeket s több e féle előadásokat, bűvészi s egyébbb mutatóványokat, felolvasásokat rendeztetni; mely tekintetben ugy hiszem, hogy az ellenőrzés biztonságául is elegendő jó honfi és honlány találkoznék egy kis szives részvétre.

5. A honi szobrászok, festők s egyéb művészek, sőt iparosok is készíthetnének valamely mesteri művet, melyek vagy egyenként, vagy többesben, egy az e célra alakulandó bizottmány által meghatározandó szabály szerint Lotteria által lennének kijátszandók.

6. Rendeztessenek táncvigalmak, estélyek, ³⁾ vagy szini előadások. — Mily alkalmazott volna például: Dumas „Mari egy anya a népből“ című drámáját adni. — Mily tisztán bebizonyíttatik itt a lelencház jótékonysága és szükségessége.

¹⁾ Fel is kérem im egyelőre a magyar írókat: sziveskednének e célra alkalmi műveket készíteni s azokat összeállítás végett, illetőleg egy általam szerkesztendő „Lelenc-Album“-ba szánva f. é. November 1-ig „Demjén és Sebes“ könyvkereskedésökhöz be küldni; melyben, az ősidöktől maig terjedő „Lelenc-ügyi Mono-Bibliographiát“ ohajtom közleni.

²⁾ A hazafias adakozásairól hirhedt nagy hegedüsök R e m é n y i E d e ur, mint személyes jó barátom már is megígéré, hogy a Lelencház javára hangversenyezni fog.

³⁾ Örömmel nyilváníthatom, hogy e tekintetben már is sok derék emberbarátnak részvétet felébresztem s megnyernem sikerült; így például Mayer Josef ur (Zrinyi kávé) szinte megígéré, hogy a legközelebbi télen, egy napi tiszta jövedelmét, a „Lelencház javára“ szivesen feláldozandja. Illő, hogy mások is ajánlkozzanak.

7. A rőfös, de más kereskedők is adakozhatnak áruikból, melyek az intézet felszerelésénél hasznosak leendenek.

8. Hát a magasztos keblü honlányok, kiknek szívők leginkább vérezhet oly nővéreik felett, kiknek szerelmi csalódásukat s az innen származott emésztő fájdalmaikat — melyeket a férfi világ soha sem érezhet s fel sem is foghat — leginkább ismerhetik, valljon ezek tehetnek-e valamit? Oh igen és pedig legcélszerűbben, hogy ha:

a) Az eddig felsorolt adakozási módokat mindenkép iparkodnak pártfogolni.

b) s ha saját különféle finom kézi munkáikat e célra — az imint említett s lotteria által kijátszandó mesteri művekhez — az e célra alakulandó bizottmány által meghatározandó helyre beadják; (*Gr. Károlyi István ö maga, mint az alakulandó Lelencházi társaságnak pártfogoló elnöke; f. évi június 9-én már is megemlíté, hogy ő méltóságának több magas rangu hölgyet megnyerni sikerült, kik a jövő téli idényt s mulatságaikat e célra felhasználnadják,*) melyekről különben a bizottmány által nyugtát kapnak, valamint a többi művészek is. — S az igazságszerető bizottmány a nyereségekről hivatalos jelentést teend, mely alkalommal az eljárás tisztaságáról mindenki meggyőződhetik;

c) továbbá ha a honlányok, a lelencek használatára is szükséges fehérnemüket készítenek, mire különben a lelencházi bizottmány által a jótékony nőegylet és a gazdaszonyi társulat útján fognak fölkéretni.

9. Iparkodjék a **Lelencügi Bizottmány** ö Cs. kir. apostoli Felsége elé — egy minden évben megtörténendő — nagy (100 ezer forintig s több fokkonkénti kisebb részletre menő) sorsjáték megalapíthatásának elnyeréséért járulni.

Ő Felsége a nem. színháznak, muzeumnak évenkénti subventiót adni kegyeskedett; így bizonyosan a lelencházati is méltatni fogja legmagasabb atyai kegyére; hisz ez intézet ugyis a legnagyobb humanitási szükségnek fedezését

eszközleni s meg is hozza a percentet, mert a fegyencek költségét kevesbiti, a munkaerőt pedig növeli.

Legyen végre a Nemzet ő cs. k. Apostoli Felsége iránt a legnagyobb bizalommal.

Ő Felségének a humanitás iránt eddig tanusított nagylelkűségét tekintve, méltán mondhatni, hogy

I. FERENC JÓZSEFBEN

NAGY ELŐDEINEK

I. FERENC és II. JÓZSEF CSÁSZÁROKNAK

nagy szellemök is örökségként megvan.

Ki népének javát s így a közboldogulást szivén hordozván, legmagasabb atyai kegyét, a magyarországi Lelencügyre is kiterjesztendi.

A Lelencház iránti jótékonytájságot még leginkább a pénztkezelő társulatok vagy egyéb bár csekélyebb tehetségű egyletek, testületek, cassinók és céhek stb. is gyakorolhatnák.

Hisz ezeknél úgy is gyakran megtörténik, hogy az osztaléknál és bizonyos ünnepélyeknél csupa mulatságra is elköltenek néhány 100 sőt 1000 forintot.

Igaz azonban, hogy ezek legtöbbször az irgalmaság adóját is leszokták róni.

Épen ezért van okom ilyenekben bizni s ezeket a Lelencház iránti adakozásra egész hazafias tisztelettel érdekelni; s hiszem is, hogy a 100 forintnyi csekély összegben indítványozott alapítványban mindegyikük a maga tehetsége szerint s a hazai humanisticum iránti nemes hajlandósága bebizonyítására, többszörösen, vagy legalább egyszerűen részt veend.

Valóban ezt teszem föl az ország vagyonosb községeiről is; mert ezek is hasonlóképp számtalanszor bebizonyítják, hogy a nemzeti jólét, becsület, közintézetek iránt feledékenyek lenni nem akarnak.

Ezekről teszem én fel leginkább, hogy amit egyesek tenni úgy sem igen képesek, hogy azt ők közös erővel pótolni készkedendnek; mert ha tekintjük némely községek évi kiadását, úgy lehet hinnünk, hogy a sok mellett majd csak a lelenházra is jutand valamicske.

Minthogy pedig egyelőre a Lelenház által egy város sincs úgy érdekelve mint Budapest: így szabad legyen a következőket példa gyanánt kiemelnem: u. m.

Pestvárosa költségvetése — mint kiadás — így áll: ¹⁾

	186 ⁰ / ₁ -re.	186 ¹ / ₂ -re.	186 ² / ₃ -ra.
	frt. kr.	frt. kr.	frt. kr.
Árva- és Lelen- cekre: ²⁾ . . .	5,459.04	7,000.—	4,600.—
Épületek javítása meszelés . . .	34,405.91 ¹ / ₂	10,000.—	10,567.60
Utca kövezés . . .	121,680.46	90,000.—	86,310.—
Jótekonycélokra . .	20,631.75	25,000.—	21,000.—
Német színház . . .	— —	28,000.—	28,000.—
Építkezésre (de nem a városházra . . .	— —	16,271.—	2,455.—
Bizonytalan kia- dásra	96,505.73	40,000.—	40,000.—
Más egyébbel együtt összesen	1.330,717.94 ¹ / ₂	1.418,496.87	2.257,647.81 ¹ / ₂

Ha ezen tételeket részletenként komoly figyelemre méltatjuk, úgy tapasztalhatjuk, hogy az első és negyedik tételek nem épen nagyok; míg a 2. és 6. már meglehetősen nagyok; a 3. és 7. pedig a legnagyobbak; kivévén ha a „Német színházi költséget“ tekintjük; mert ez tán Magyarország fővárosában, aránylag a legnagyobb, minthogy a Magyar színház szóba sem jő.

¹⁾ Nézd a „Sürgöny“ f. 1863-dik évi 17. számát január 22-ről; vagy a többi politicalai lapokat ez időtájból.

²⁾ Az e munka 6. lapján jegyzékben közölt idézetnek bővebb felvilágosításául közlöm ez adatokat azon megjegyzéssel, hogy az amott említett 9—10 ezer forintnyi évi lelencköltség, mely egyrészben a kormány által pótoltatik, itt nem jó elő; hanem csak tisztán a város terhére eső lelencek költsége említetik; mely azonban azért oly nagy, minthogy az idegen helyekről ide szolgálatba — s tán már anyai előérzelmekkel — jött nőszemélyek is, idevalóknak tekintetnek.

Nincs szándokom Ns. Pestvárosának eljárását rosزالni; de úgy hiszem, hogy az életbe lépendő Lelencház szükségességét tekintve, megfogja mutatni, hogy rá több figyelemmel leend mint az utca kövezésre; mert tekintve a dolog lényegét: úgy vélem, hogy ha más forrást nem találhat, hát az ily évi költségek összegét, (de nem a legalsó összes tételt) egyszer mindenkorra, egy évi kiadásai fejében, a Lelencház alaptökéjéhez is adandhatja.

De bizalom és türelem, Pestvárosa nem fog elmaradni; de bizonyosan meglepőleg eljárni és fog is eleget tenni.

Igy egyéb városok is bár csekélyebb de ha mégis aránylagos mérvben teendnek, úgy lesz elegendő erőnk a Lelencház életbeléptetéséhez.

Tegyünk tehát meg mindent mit tehetünk, hisz e tekintetben még semmit sem tettünk; áldozunk tehát ez első alkalommal a jó ügynek.

Ebresszük fel másokban is a tettvágyat s forduljunk bizalommal azon egyesekhez, kik ez ügyben tenni leginkább hivatvák.

A mai kormány férfiai is bizonyosan megmutatandják e hazában, hogy ők a Fejedelem iránti hűségök s a Nemzet iránti szolgálatképes jó tulajdonaikat akkor bizonyítják be leginkább, midőn oly intézetnek létre hozása körül apostolkodnak, mely a hazának felvirágzására: erkölcsös, buzgó, munkás s nem csak adózó, de a hon jólétéért élnihalni tudó polgárokat növelend.

Átalán véve iparkodni kell, hogy az önkéntes adakozás minél nagyobb mérvben, de azonban mégis erőtetés nélkül eszközöltessék.

Figyelni kell azonban a nemzet nagyaira, kik eddigi bőkezűségök és hazafias áldozataik után méltán megérdemlik, hogy ők (a legnagyobb s bizalmasb megtiszteltetés jeléül), küldöttségileg, vagy egy presidialissal felkértesse nek; nehogy magukat ignorálva találják.

Az önkéntes adakozásnál még meg kell jegyezmem,

hogy a művelt s jó lelkű áldozatkész honpolgár nem fog restelni az ügységhez bármily csekélységgel járulhatni; azért tegyen anyit, menyit nem utánzásból, de helyzetéhez képest tehet; hisz amit az idén nem tehet, tán azt a jövő évben inkább tehetendi. Legyen arról is meggyőződve a nagylelkű adakozó, hogy őt adományáért senki sem fogja gunyolni, az utókor pedig magasztos pietással leendő a legkisebb adakozó iránt is; mert minden okos ember belátja, hogy a kezdeményezés legnehezebb s így a legcsekélyebb részletadány is a legtisztább erény s legszilárdabb alapkőgyanánt tekintendő.

Ezen említett módok vannak laginkább az önkéntes adakozásra s ezek a legcélszerűbbek; mert minden adakozónak van vagy bizonyos és pedig szellemi vagy legalább remélhető anyagi haszna is (t. i. a sorsjátékoknál). Sőt még e mód oly embereket is tette nógat, kik tán különben a pártfogolásban részt nem veendettek. E szerént tehát még a haszonlesőket is lehet némileg tisztelni; s így az is bizonyos, hogy az alapítványi tőke legjobban s könnyebben szaporittatik, mely mellett megbocsájtható az önzésből tett vállalat, minthogy ezzel a közjó mozdittatik elő.

12. §.

Örökös pártfogolás.

Igaz: hogy az előbb felsorolt önkéntes adakozásnak nemeivel már eléggé megmutattuk: hogy az alapítvány nagyítására mindent felhasználtunk. De meg vagyok győződve, hogy még találkozandnak oly magas lelkületű emberbarátok is, kik ezen intézetnek alapítását óhajtván s bőkezűségöket eddig is bebizonyíták, innen fogva most is áldozandnak anyit: hogy őket nem csak önkéntes adakozóknak, de majdan különösen: „Örökös pártfogolók“nak is nevezhetni.

Legyen például az önkéntes adakozási felszólításban

vagy aláírási iven megemlítve, hogy nézve van arra is: miszerént a lelencháznak legkegyesebb alapítói is lehessenek; mire-nézve az ország minden nevezetese városában s az e célra alakulandó bizottmányoknál, úgy szinte a megyei kormányzóknál s általuk a főszolgabiróságoknál olyan ivenk is léteznek: melyekre 100 ftos örökös pártfogolási részvények is irattathatnak.

Ezen összeget vagy készpénzben vagy kötelezvényben a törvényes évi kamat előrei lefizetése mellett — aláírhatni, aszerént: mint ez már fennebb is megemlített. Mely összeg azonban nem csak hogy külön megnyugtátatik, hanem az önkéntes adakozási aláírt ivenekkel együtt az e célra alakult bizottmányok által a helytartóságához vagy az általa e célra engedélyezett illetékes testülethez beadatik, honnan a pénz az alapítványba tétethetik; sőt egyszersmind hirlapilag hivatalosan közöltetik is. Azonkívül az önkéntes pártfogolók minden évben hivatalosan megajándékoztatandnak a „Lelencház évkönyvé“-vel; melyből az intézeti egész kezelvény tisztán kitünő leend.

Továbbá ezen örökös pártfogolók még egy örökös bizottmányban is helyet foglalandnak. Miről majd később szólandunk. *Vegyék ezt a tehetősök figyelembe s gondoljanak a nagy Széchenyire, ki letudott mondani egyidei jövedelméről s lett: Academia. Így lehet Lelencház is.*

13. §.

Hagyaték által is lehet a Lelencház pénzalapját nagyítani.

Alig van év, melyben az időszakai lapok hasábjain ne olvashatnánk valami nemes jellemű s tehetős férfiú vagy nő haláláról; amidőn többnyire ki is emeltetik, hogy mily bőkezű volt mindig a megboldogult, a szegények, árvák, egyház és a közintézetek iránt; hagyatékából szinte több intézetnek javára is juttatni elrendelte stb.

Ugyan lehetne-e a már eddig oly szükségesnek s cél-

szerűnek igazult Lelencháznál, jótékonyabb intézetre hagyni olyan összegből, mely mint magánvagyon: az élet szükségéinek fődözésére fölösleges volt, a halálozás alkalmával pedig hozzá érdemjogot kisérem formálhat.

Valjon megbecsüli-e az ily örökséget — illetőleg adományt — valaki anyira, mint azzal az elhagyatott szegény árvácskákön, mint lelenceken menyire segítve van?

Valljon lehetnek-e vagy lesznek-e az olyan különben indirect örökösök, (kiknek különben is van miből megélniök s kik nem nyomorultak) oly hálások: mint a közhaza, s ennek közös gyermekei t. i. a lelencek?

Mily nagy a különbség a hagyaték eredményében, ha azzal a nemzet emelkedése, a humanitás culturája, vagy csak egyes ember s leggyakrabban is csak pazarló hajlamának tere eszközöltetett.

A humanisticai intézetre hagyott tőke, örökös virágzásban tartja magát s percentei örökzöld borostyánt biztosítanak az adományzó nevére.

Azért im hazafias bizalommal fölkérem a nemzet nagyjait, főpapjait, hölgyeit és tehetős egyes polgárait: kegyeskednének annak idejében, a már tervben levő s létrejövendő, vagy később már életben levő lelencház javára, felesleges vagyonukból hagyományra gondolni.

Ha kik már végintézeteiket megtették is, segítsenek az ügyön codicilus által; az ne tartsa őket jelenleg vissza, hogy még nincs Lelencház; mert ilyformán sohsem is lehetne.

Lám Sándor István magyar író, 1816-ban 10,000 ezüst frtot hagyott egy majd egykor létrejövendő Lelencház alapítványául. Ezen összeg a n. m. m. k. helytartótanács által kezelve, mai napig, körülbelül 45,000 forintnyi összegre gyarapodott.

Igy lehet és érdemes is már ez alapítványt újabb hagyományokkal nagyobbítani; azért ne késsék senki; főleg pedig azok ne: kik már úgysis anyira haladtak az élet mezéjén, hogy már is elfoglalták ama tért, mely csak az élet és Isten közt lehet.

Emelkedjünk fel az álszemérmen; s míg a szerény-

ség és önzetlenség, a hír-nevet nem vadászszák: addig gondoljuk meg azt is, hogy az életbölcesség — maga a moralitás is — tapintatosságot ajánl s megkívánja, hogy példát adjunk.

14. §.

Lehetne- és célszerű volna-e az árvaházakat a lelencházakkal egy fődél alá hozni?

E kérdés amenyire nyomosnak látszik, anyira könnyen megoldható, tehát okadatolható is leend.

Árvának azon gyermeket mondjuk, ki vagy atyját, vagy anyját, vagy mind kettőt elveszté s így vagy a szülőitől maradt vagyonból, vagy valamely jótékonyintézetben — s tán bizonyos alapítvány után —, vagy közköltsegen, avagy plane valakinek minden érdeknélküli könnyörületességéből neveltetik.

S ilyen árvák vannak vagy még nagyon is kicsinyecskék, vagy többnyire nagyobbacsák.

Hát ugyan kérem! az ugynevezett Lelencek nincsenek-e elhagyatva: valjon nem ők-e a legilletékesb nevű s valódi árvák; hisz ezeknek igazán nincs senkiök, ki rólok gondoskodnék; bár igaz, hogy tán szüleik vannak; — de ha ezek oly lelketlenek, vagy nyomorultak, hogy gyermeköket jogtalanul elhagyni tudták, avagy kénytelenek voltak: valljon nem lettek-e ez által a kicsinyek és pedig saját vétkük nélkül a legnagyobb árvákká; — elhagyattassanak-e tehát, hogy őket az éh-halál, vagy a lassabban enyészítő elemek felemészsék.

Valljon ha sirásukat hallanók, sorvadt arcukat látnák, nem mondaná-e szívünk: „hisz ezek emberkék, olyanok mint mi voltunk s mint gyermekeink minőek.“

S ne jajdulna-e ilyenkor az emberben fel az érzés; avagy ki az, ki ne mondaná: „Szegény ártatlanka!“

Igen! ő szegény és ártatlan s mégis elhagyatott. —

Ne segítsük-e tehát őt fel, avagy ne használhatnók-e fel ama készletet, mely már úgy is az árváké?

Azon ne ütközzünk meg, ha az árvaintézetek alapítói, a Lelenház hiánya miatt csakis az árvaintézetekre adakozhattak és nem gondoltak különösen az igazi árvákra — lelencekre — hogy ezeken a társadalmi életben segítve legyen.

S valjon, ha jogphilosophiai szempontból vesszük a dolgot, nem látjuk-e be, hogy bizony az Isten — vagy ha jobban tetszik: a természet — senkit árvának nem teremtet; a jogélvezetre közösen hivatva vagyunk; ha pedig a társadalom rendszere szokásokat alkotott is, azért épen önfennállhatása anyagi és erkölcsi igényeinél fogva tartozik az olyanokon segíteni, kik önmagoktól még mitsem tehetnek; — s míg ezt a társadalom — vagy állam — tenni tartozik: addig egyes polgárok emberszeretete s bőkezősége szinte igénybe vétethetik.

Az életben levő árvaházakra nézve, — ha azokból a lelencek javára is teszünk — szinte nem a joglényeget, hanem csak a formát illetnénk meg.

Igen, de a formák sokszor csak száraz szavak; miért hagynánk ezért másokat éhen halni?

Midőn Montesquieur „a törvények lelkéről“, Falconer „az emberről“ gondolkodtak és irtak: szinte csak is az isteni igazság basisán voltak s nem ohajtottak egyebet, mint felvilágosodást, boldogságot, az az: igazságot.

Közeledjünk tehát és ragadjuk meg az alkalmat, mely a haladás és dicsőség templomába vezet.

Használjuk fel az időt, mely a maga igényeihez eszközöket is ad mindig; de a melyek használás közt a vigyázatlannak szemét szúrják ki, míg az okosnak kezeiben az utat egyengetik.

Oszszuk fel a munkát jól, nehogy a fa egyszerre ledöljön s ágaival — melyeknek előbb kellett volna levágattatni — a munkásokat is agyon üsse.

A munkások is megválasztva és rendezve legyenek, nehogy a kerekeket asztalos csinálja, a kovács pedig munka nélkül legyen.

De hova is tévedtem!

Igen, igen, én mint kovács a harangöntéshez semmit, de a ke-
rekek megedzése s gördülékenységéhez valamit értek; hajtsunk hát
csak vissza a jogos, azaz jogi utra, melyről egy kissé a „Lelenc-
és árvaházak-“tól a „madártávolba“ — akarám mondani a leve-
gőbe szálltunk. — No de jó némelykor egy kissé a magasba emel-
kedni, hogy egy kis üde levegőt szívhassunk; a föld ugyanis igen
mocskos, így az utak is nagyon rozsak; azért nehéz is a joggya-
korlatba bele jöni.

No de mihelyt jog a kérdés: akkor én az enyimre rá ismerek.
— Igen, igen! — Már most itthon vagyok.

Ha tehát valaki azt mondaná, hogy én így az
árvaalapítványok megváltoztatásával oly
intézményeket zavarok fel, melyek iránt
pietással tartozunk s maga az ily eljárás
szinte hosszú időt kíván és sok akadályra is
talál; én ezt tudom is mind; azonban én a pietásról oly
fogalommal bírok, mely szerént — úgy hiszem — magát
a lényegét meg nem sértem; p. ha apámról rám történe-
tilegesen, ugyanazon nádfödteház — melyben születtem
— örökség gyanánt marad: valjon ne tehessek- sőt te-
gyek-e én, vagy gyermekeim, arra, soha palakövet? —
Vagy azon tábla földet, melybe apám mindig rozstot ve-
tett s nekem is azt mondta, hogy oda mindig azt vessek:
Valljon sohasem vessek-e én oda buzát, vagy az én mai
háztartásomhoz kellő egyéb tárgyat?

A pietás a lélek és szív emelkedettségi nemes
dolga, a jog pedig a gyakorlati életé; mely megtartja a
lényegét, s nem a formát, mely utóbbi mindig a módosuló
viszonyoké, de a lényeg: a koré marad.

Még megtörténhetnék tehát a régi rendszer — ille-
tőleg a gyámalapítvány — formája szerént az is, hogy le-
hetne idő, midőn azt senki sem használná; — valljon ne
testvériesülhetnének — azaz olvadhatnának-e össze a le-
lencintézetek a gyámiakkal, hisz a kis lelencek is nagyob-
bodni fognak s vannak kis gyámoncok is. Járjanak hát
karöltve és segítsék egymást.

Az eljárást — összeolvasztás idejét — illetőleg pedig

nem beszélek én máról, hanem inkább holnapról; azaz óhajtom, hogy a lelenházat bármily kicsiny mértékben, de minél előbb életbe léptessük; ami pedig az árvaházakali összeköttetést illeti: ezért szinte tegyük mindjárt; ennek im okát is adom.

Ha tudnillik az árvaalapítványok a Lelenház javára is kiterjesztetnek, akkor előbb és több erőnk lesz mind a két intézetnek föntartására.

Mert 1-ször így már épületeink is előbb volnának; legalább ideiglenes használatra alkalmasak lehetnének:

2-szor. Az árvaintézetek készletei és kezelő személyzete többre s jobban felhasználtathatnának; maga a köznevelés pedig sokat nyer.

3-szor. A pénzalap a hagyatékok által biztosabban szaporodik.

4-szer. Az ország több helyén s előbb lehetne a szűkségnek megfelelni; tehát a lelencekről nem csak Budapesten, de az ország több helyén s gyorsabb segítség lenne.

5-ször. Vannak oly árvaalapítványok, melyek még most is csak hevernek, s magokat a csekély s tán épen nemis a legjobb kezek között, — nem igen forgathatják; tehát nem eszközölhetik ama hasznot, mire különben hivatvák.

6-szor. Az árvaalapítványokkal is úgy kell tenni, mint tesz a nagykereskedő is pénzével, kiveszi t. i. az erszényből s bele teszi a gyapjus zsákba; ahol aztán ha megzsirosodott, hát kiveszi és bőrbe adja; honnan meg vagy hordóba, vagy zsákokba önti, s. a. t., csak hogy forgatva használjon. — Így használhatnának az árva alapítványok is a lelencügynek, ha ez a gyámival összkapcsoltatik.

Az 5-dik pont példájául felhozhatom, hogy épen Buda városa hatóságának kezeiben is van vagy 4 év óta 70,000 frt, mely összeget Mayer nevű megboldogult budai polgár (előbb generalis) egy polgári árvaház alapítására adta.

A pénz becsületesen kezeltetik — tehát kamatozik — de arra senki sem gondol — legalább tudva nem — hogy az eredeti céljának minél előbb megfeleljen.

Elegendőnek vagy kevésnek tartják-e a pénzt, hogy abból részint már is bizonyos s csekély számú árvákat — egy házacskában ápoljanak s részint az évi kamat bizonyos részeeskéje által, hogy maga a tőke is növekedhessen; vagy addig kamatoztatják-e: míg belőle egy ropant tőke növekedvén: nagyobb szerű intézetet nyitandának: mindezt — mondom — nem tudom; de úgy vélem, hogyha a derék megboldogult Mayer polgárt egy lelencház szükségességére figyelmeztette volna valaki; vagy ha akkor már lett volna lelencház, úgy a jó öreg ur az alapítványt alkalmasint az utóbbira adandotta.

Ezen összeget tehát Budaváros hatósága, egész nyugodt lélekkel a tervben levő lelencházra adhatja; mire nézve a magas kormány helybenhagyását is remélheti.

Ha egyébiránt neki tetszik, úgy azon föltételt is köthetendi, hogy részéről bizonyos számú árvagyermeket is a lelencházba, mint köznevelő intézetbe beadhasson. Így majd marad a kecskének is, stb.

Ezt Budaváros hatóságának tenni igen szép joga, de nyomos okai, sőt elővigyázati méltó kötelességei is vannak; mert

1-ször, ha az országban, legelsőbbben is Pesten, mint központon, Lelencház leend, úgy Buda szíve is érezni fogja annak hasznát;

2-szor, ha valakit most Budapestre hoznak, úgy megtörténik, hogy azt most csak Budán teszik le; de már később bizonyosan csak is Pestre viendik, ha itt lesz az intézet;

3-szor, ekkor maga Budavárosának lakossága is csak Pestet fogja használni; mert ha mindjárt a budai templom ajtájához tennék is a gyermeket: ezt a hatóság bizonyosan Pestre szállitná.

4-szer illő, hogy Budapest e tekintetben egyformán

haladjon; ne nyomja hát a teher csupán Pestet, a midőn a haszon közös.

Használja fel tehát a Ns. Budavárosa az alkalmat a példaadásra s tegye meg azt, amivel nemcsak önmaga, de a közhaza érdekében is tartozik; mely humanicus lépésre az alkalom nemcsak hogy kínálkozik, de felhívó is; ne várjon tehát majd a formákra, hogy t. i. fölkérettessék, noha ez is megtörténjék —; hanem tegyen és tétessen.

Ezek és ilyenek körülbelül azon okok, melyeknél fogva az árvaalapítványokat — főleg pedig a még föl nem használtakat — a lelencügyre fordíthatni vélem.

Azért még egyszer kimondom, hogy én a jog lényegét s nem a formáját nézem; s mindég iparkodni fogok ott a formákat feláldozni, hol csak is a lényeg hasznosíthatása egy életkérdés.

Megmutatá ezt Deák Ferencz is, midőn 1861-ben, tértfoglaló politicájával, az országgyűlés megnyitására Budára ment, s Magyarország integritásáért s a korona jogaiért pedig Pesten küzdött.¹⁾

15. §.

Adó és nemei.

Az önkéntes adakozással mindössze anyit tettünk, hogy a nemzetnek bőkezűségére s áldozatkész jellemének fenntartására némi tért nyitottunk; s bár én igen bizom is a nemzetben s hiszem, hogy tenni fog; de itt az a fő, hogy rögtön tegyen s ha nem tehet is rögtön anyit, megnyit szeretne; de csak azért kezdje meg az adakozást; így amit ez évben lehetlen, azt a jövőben iparkodjunk pótolni.

De tegyük fel, hogy ily módon nagyon sok idő tel-

¹⁾ Ah bocsánat az eltérésért! most veszem észre, hogy a tárgytól egy oldallépést tettem. De higgyék meg, a Lelencháznak is több, sőt nagyon is sok oldala van ám; s mikor azt az ember körüljárja: oh de sokfelé kell tekinteni.

nék el anélkül, hogy az intézet szükségéi eléggé fedezve lehetnének; sőt virágzását tekintve azt tapasztalhatnók, hogy biz az csak teng s így anyagi erőhiánya miatt nem is képes azt a valódi nemes célt elérnie, mely az alapításnál minden jó hazafiban fölébredt; azért bátorodom én itt oly elővigyázati szabálylyal élni, illetőleg oly körülményekre gondolni, melyek által az intézet jövőjét inkább biztosíthatjuk; tehát oly bázisra fektethetjük, hogy örökidőkrei megszilárdulása felett nyugodtak lehetünk.

Ismétlem tehát, hogy én az intézet megalapulhatását nemzetem bőkezűségétől egész bizalommal remélem; de ha ez elegendő nem volna, így legalább legyen adva a jövőnek is oly eszme, mely életre kelhet s az intézet megszilárdulhatását és felvirágzását eszközöndi; vagy ha csupán adakozásból akarjuk az egészet létre hozni és biztosítani, úgy legyen az adakozás anyi és elegendő arra, hogy a lelencház úgy megalapíttathassék, hogy alapja is olyan lehessen, mint a sziklára épített váré; s körül is kell bástyáznunk, hogy az minden időben nyugodtan állhasson fenn. Mert csak így lehetend majd rá a nemzet büszke; s így mondhatja azt a magáénak, melylyel a civilizált emberiség érdekében tartozik.

De hát lássuk: miből lehetne fenntartását másképp ez közölni?

Adóból!

Adóból?!!! — ez nehezen megy ¹⁾

De azonban mégis, sőt legkedvezőbbben mert az adót csakis olyanok fizetendik, kik eddig legkevesebbé vannak általa terhelve; sőt jövedelmök vagy egyéb biztosításuk mellett, az általuk eddig fizetett s fizetendő adó nem csak hogy kevés, de a dolog érdeméhez képest úgy szólván semmi, vagy csak igen egyszerű, s legkövetkezetesebben elviselhető.

Kik legyenek tehát azok kik, a lelencházra alkalma-

¹⁾ Midőn én a lelencház eszméjével már 1843-ban foglalkoztam s alapításhatásra gondoltam, akkor még, sőt 1853-ban sem létezett a mai adórendszer.

zandó fenntartási adó alól felmentessenek? és hogy minő sommás legyen az általok fizetendő adó: ezt lássák a következők szerint:

16. §.

Felmentetnek:

1-ször. A szülők, kiknek gyermekeik nevelése körül elegendő költségek van.

2-szor. Azon szerencsétlen szülők, kiknek 10 éven túli házas együttlétök után gyermekeik meghaltak.

3-szor. Képezett népnevelők, tanítók vagy felsőbb tudományi nyilvános tanárok 30 éves korukig.

4-szer. A katonák, kiknek házasodni úgy sem szabad, vagy csak nehéz feltételek mellett; ők különben is a hazát szolgálják.¹⁾

5-ször. Ugyan ezek, ha katonai kötelezettségöknek eleget tevén, de 30 éves koruk előtt egészséggel visszatérhettek, 2 évig ne adózzanak.

6-szor. Ugyanezek, ha csonkultan vagy 38 éves korukon túl haladván érkeznek haza s nem házasodhatnak.

7-szer. A papok, kik különben is a népneveléssel bizatvák meg; azonban szinte többnyire családapák is, s így kétszeresen nevelnek a hazának polgárokat.

A katolikus papságról pedig — adó tekintetében — szó sem lehet; mert ha törvény, nekik nem házasodni²⁾

¹⁾ Igaz, hogy a hivatalnokok és minden munkás polgár a hazát szolgálja; ámde itt az a fő, hogy ezek házi tűzhelyeik körül maradhatnak s családjaikat nevelhetik; de nem így áll ám ez a katonaságnál; azért van tiltva a katonakötelezetteknek a házasság s ezért kell a tiszteknek is nagy cautiót letenni, mit ha nem tehet, hat mint már történt is, p. Debreczenben, hát öngyilkossá lesz.

²⁾ Sok szépet és jót óhajtott a nagy állameszű Hildebrand elérni; csak azt feledé, hogy míg a természet törvényeit meg nem változtathatjuk, addig azok ellen tenni vagy nem lehet, vagy legalább el nem palástolhatjuk; s nehezen gondolt ama későbbi eltérhetésekre, melyek által a kath. egyház elleneinek kezükbe fegyver adatik s kik már anyira leplezetlenül beszélnek, hogy az egyház rendszerét csupa politicalai institutiókká fajultaknak festik. Bizzunk az egyház nemes szellemében; a valódi catholicismus már magában hordja a reform szellemét is.

ugy adó kötelezettségök nem is lehet. — Ámbár az igazat mondva, biz az a természet szent törvényei szerént majd bűn: saját maguk után a világnak polgárokat nem hagyni; hisz ők leginkább vannak jövedelmileg biztosítva; s mint kellő, legműveltebb s erényesebb férfiak, saját gyermekeik nevelésével, valamint családi életökkel, hivaiknek legszebb példát adhatnának. Ők gyermekeiket szinte legbiztosabban nevelhetnék művelt s leghasználhatóbb polgárokká, s így az erényes emberek száma legjobban gyarapodnék. — De ha még erről a clerus maga — s több fejedelemtől támogatva — eddig nem gondoskodott: így most itt erről több szó nem is lehet. Egyébiránt a kath. papság minden bizonynyal szivén viselheti a népnevelésrei öröködést; s így van is elegendő tere: az adó helyett, többszörös buzgalommal működni; de még különben nincsenek is a kath. papok elzárva azon alkalomtól, mely szerént a humanitás templomának felépítésére ők is — és pedig legszentebb önérzettel — áldozhatnak. ¹⁾)

8-szor. Az özvegyek ha bár fiatalok is, de gyermekeik meghaltak.

9-szer. A tudományos vagy művészeti magánintézetek tulajdonosai a jog megnyerésénél, tanáraikkal együtt 30 éves korukig.

10-szer. A tudományos vagy művészeti szakokat terjesztő társulatok, mert ezek ugy is magokat kéntelenek fenntartani, holott saját hasznuk nélkül fáradsnak a közös finom műveltségre.

11-szer. Az ifjuság mindkét neme bezárólag 16 éves korig.

12-szer. Természeti hibáiknál fogva a családi életre képtelen egyének.

13-szor. Örültek.

¹⁾ A ki e pont által közelebből érdekeltetik, az olvassa a következő (új) §-t.

14-szer. 60-dik évet fellül halladó nőtlenek és hajadonok.

17 §.

Néhány adat a katolikus papság jótékony-ságából.

Nincs év, melynek lapjai a magyar kath. papságnak jótékony-ságáról ne tanuskodnának, itt nem is volna helyén mindazon adatokat elősorolni, melyekkel nem csak csupa egyházi, de világi (tudományos, művészeti) különösen pedig humanistiai célokra bőven adakoztak.

S így iparkodnak is megfelelni ama apostoli hivatásnak, melyre a sz. István és László stb. fejedelmeink által adományozott gazdag birtokok után eléggé is képesítvék.¹⁾

Ha pedig visszatekintünk azon vallásos erkölcsre, melylyel a nyugoti és keleti egyházak, a kereszténység bölcsőjétől — a durva középkoron át — a mai napig folyton az árva lelencekre jótévéleg hatni iparkodott: úgy lehetlen föl nem ébredni bennünk ama pietásnak, melylyel a kath. egyház férfiai iránt tartozunk.

Engedje meg tehát az olvasó, hogy itt egy kissé a kereszténység 1. korszakától kezdve átszárnyaljuk ama világot, melyben az

¹⁾ Igaz, hogy némely püspökségnek birtokai több részre osztattak, amint hogy időjárával a püspökök is szükségkép szaporítottak; de nem lehet feledni, hogy a mohácsi vészig a püspökök nem csak egyházi, de sőt harci bár nem mindig igen szerencsés vezérek is voltak, p. Tomori, amiut őt Kisfaludy hüen meg is éneklé.

De most a keresztényi Charitás elveinél fogva igen célszerű, hogy azok ne harcoljanak fegyverrel, kiket az isteni parancs, a szeretet malasztjával, a béke és erkölcsi igazság tanainak terjesztésére s a lelkiismeret megtisztításának szellemi erejével az Istenséghez való vezetésre rendelt.

dratlan lelenccárvák iránti ildozatkézséget s valódi atyáskodást: főleg az egyházférfiak által gyakoroltatni láthatjuk. ¹⁾

A kereszténység I. századában magok a keresztény atyák mindig iparkodtak az árvákon, elhagyatottakon és özvegyeken segítni; azonban ők magok is többnyire rab-szolgaságban szenvedtek, így a pogány uralom zsarnoki rokonsággal biztosított önkény-hatalmi idejében a lelen-cekre rég fennálló rabszolgakereskedési igazságtalanság ellen csakis olyan férfiak szólhattak: kik leginkább hősi, vagy tudományos, szónoki; avagy patriciusi jog- s egyéb ily forma tekintélyünknel fogva, a fejedelem kitünő kegyével dicsekedhettek, vagy rendelkezhettek is.

Ily nemü befolyása levén Trajánra Pliniusnak is; ²⁾ ki magasztosult emberszeretetenél fogva írt 103-ban Trajánnak. ³⁾ hogy a Bythniában levő lelencek kérdése eldöntetnék. És Traján némi bizalmat ébresztő választ küldé is; ⁴⁾ sőt tett is az árvák jóvoltára, Velejában ⁵⁾ sokat.

194-ben Septimus Servus' és 211-ben Caracallának kedves tanácsnoka Julius Paulus ⁶⁾ is sokat tett a lelencek javára.

325-ben Alexander Servus ⁷⁾ alatt találjuk az első lelencc-reclamationalis jogalapot.

Tagadhatlan pedig, hogy ezen korszakban a kereszt-

¹⁾ Ez ugyan szorosán véve nem tartozik a Magyarország javára alapítandó lelencc-házra; de minthogy még e szakban senki sem írt, így nagyon szeretnék a lelenccvilág monographiai adataiból is néhány oly ponttal szolgálni, melyek által a cél sikeresítésére hathatni vélek s hatni óhajtok. — Ha pedig lehet, az anyagi hiányok miatt jelen erőtlenségemből, s az igaztalan sors továbbbi csapásai ellen védeve fölsegítend s életben tart: úgy majd az e mű 37-dik lapjának jegyzékében megemlített Albumbau, vagy egy külön szakmunkában e roppant elágazott tárgyról, bővebben szólandok.

²⁾ Ily nemes lelkü ember több is volt, kik a keresztény hitnek tanait becsülték, de magok is többnyire udvaroncok lévén: így az akkori Casarismus korlátlanosságai ellenébe, nem volt mindig alkalmuk a kereszténység védelmére; de azért a humanitást igen is előmozdíták.

³⁾ Plin. Jun. Vita auctore Wasson. Voy. l'edition du Panégyr. de Trajan par Artzensius; Amst. 1738.

⁴⁾ Plin. Epist. libr. 10, epist. 72.

⁵⁾ Von einer milden Stiftung Trajan's, von Fr. Aug. Wolf, Berlin. 1808.

⁶⁾ Jul. Paulus, Sentent. recept. libr. 5, sit. 1 de liber. causa.

⁷⁾ Cod. Justin. lib. 8, tit. 52.

ténység, szeretettana által már sokan fölvilágosodtak s így a Ganges partjaitól már a Tyberig gyökeret vert ama meggyőződés, hogy az emberi jog az egyenlőséget s nem a durva önkényt kívánja; azért Maxentiusnak (306) zsarnoksága legfelhívóbb volt a nép- s szeretetjog követelésére, mely a kereszténységből akkor a legtisztább jogfogalomként szárnyala át a Rómaiak szenvedő kedélyére.

S midőn a zsarnokság leverésére meghítt milviai hős: Constantin 312-ben a keresztények s nem keresztények őszinte örömrivalgái közt Rómába vonula, trónjára pedig a keresztényhit önzetlen szeretet legmagasztosb jelvényt a keresztet feltűzvé: ekkor sz. ihlettség tölté el a Rómaiakat s követék császárukat mint önzetlen bajnokukat mindenben.

Itt tűnhetik fel tehát a papságnak a lelencek iránti szeretetteljes átadottsága. Maga Constantin áthatva lőn Lactantius „Isteni Intézetek“¹⁾ című művének ama helye által, mely a gyermekkitevés és gyilkolás szörnyeit érinté.

Azért Constantin a rokongyilkolás ellen törvényt hozza; melyet azonban a Poppaa törvényekkel együtt csakis a keresztényi bölcselentől áthatott törvénytudók használnak fel a lelencek vére ellen.

315-ben pedig Itáliában a szegény s átadott gyermekek javára saját pénztárából utalványozott összeget.²⁾

322-ben pedig Afrikára nézve a gyermek-eladás s gyilkolás meggátlására már az állam pénztárából rendelt el segítséget,³⁾ mely tehát első s intézetten kívüli volt.

323-ban már a gyermek feletti apai korlátlan jogot is elvevé.⁴⁾

Igaz, hogy a 329-ben adott parancsai,⁵⁾ az általános

¹⁾ Godefroi, Cod. Theod. t. 4, p. 199. 200. et t. 3, p. 300.

²⁾ Cod. Theod. libr. 11, lit 27. De Alienatis etc. t. 4, p. 197. 198.

³⁾ Cod. Theod. libr. N., tit, 27, t. 4, p. 200.

⁴⁾ Id. libr. 4, tit. 8 de liberali causa, t. 1, p. 404.

⁵⁾ Cod. Theod. libr. 4, tit. 8, de sanguinolentis etc. tit. 1, pag. 404.

nyomor végett, a lelencekre nem lévén kedvező s így szegényekék csakis az egyházatyák által védelmezettek; kik tekintve a gyermekgyilkolás, magzatelhajtás és gyermekkitevés vétkeit; Fennhangon kiálták a prófétákkal:

„*Pater meus et mater mea me dereliquerunt, Dominus autem assumpsit me!*“

A lelencek jogait a vallás iránti tisztelettel s az emberség törvényeivel támogatták. ¹⁾

A gyermekkitevést gyilkolás bűnének lenni erősíték.

A rabszolgácul eladott lelenceket kiválták, hogy ezeknek polgári szabadságukat visszaadják. — S az akkori világhatalmú Caesaroktól fönhangon követelék, hogy míg ők (az egyházatyák) nekik a keresztény vallásnak s erkölcsnek szeretetteljes tanait tanítják, hogy addig a Caesarok, a mindenkitől elhagyatott gyermekeket, csupán keresztény szeretetből jött védelmökben részesíteni, a legszentebb kötelességökül ismerjék.

Hová kellene ennél még hathatósab szavak?

De engedje még meg a kegyes olvasó, hogy jelen emberszerető hangolatomban, az isteni mit természeti igazságok hirdetésében fáradott s végre is legtöbbnyire vértanui halálra jutott ős egyháznagyok iránti pietásomban elősorolhassam azokat, kik a lelencek iránti apostolkodásuknak oly nagy s magasztos felemelkedettségét tanusíták.

Az Isten ember példátadó gyermekszeretetéről megemlékezve:

L u k á c s, ²⁾ a harmadik canoni evangelium s az „Apostolok történeté-“nek írója, a természetellenes gyermekkitevést elítélte. Szül. Antiochiában, jeles orvos és görögnyelvtudós lévén: Pál Apostol kísérője s leghűbb barátja volt; eltemettetett Constantinápolyban.

B a r n a b á s, apostoli missionarius, Pál és Markus

¹⁾ Cottelerii op. S. S. Patrum, qui temp. apostol. floruerunt. Antwerpen 1700, t. I, pag. 373. — S. Justin. Opera Parisiis, 1742, in fol. p. 60. Apol. I.

²⁾ Über den Zweck der Apostelgeschichte, durch Schueckenburger. Bern, 1841.

kisérője; végre milanoi püspök, igen nagy hévvel szóla a gyermekkitevésről; megh. K. u. 61-ben.

Justinus, ¹⁾ egyháztanár, a samariai kereszténység Apologusa, ki 175-ben Rómában mint vértanu lefejeztetett, Antonius Piushoz 138-ban és Marcus Aurelishoz 161-ben irt Apologiajában, a pogányságot igen megfedé a gyermekkitevések miatt.

Tertullian, ²⁾ (Quint. Sept. Florens), ki már Servus alatt 192—211-ben „Apologeticus“ című könyvében a keresztények üldöztetése ellen igen kikel.

Munitius Felix, ³⁾ kereszt. Apologus; a 3. század elején.

Cyprian, ⁴⁾ (Thasc. Cäcil). A legelőkelőbb egyházatyák egyike, Tertullian tanítványa (sz. 245), ki 83 Epiistolája és „De unitate Ecclesiae“ műve által tünteté ki magát.

Ephraim Syrus, ⁵⁾ egyháztanár a 4. században; ki a nagy Basilius által lett fölszentelve és meghalt Edessa-ban 378.

Augustinus, ⁶⁾ (Aur.), nagy befolyású egyháztanár (sz. Afr. Tagasta-ban 354ben), ki 359-ben püspök volt Bona-ban; mh. 430-ban.

Hieronimus, ⁷⁾ (Sophr. Euseb.), egyike a legtudósabb és termékenyebb egyházi íróknak (sz. Dalm. Stridonban 131-ben), kortársa volt Augustusnak.

Lactantius, ⁸⁾ (Lucius Coelius) a 4. század hírneves egyház írója.

Eusekius, a nicomediai, Constantinápoli Patriar-

¹⁾ Maranus, Haag 2742. Fol.

²⁾ Rhenanus, Bas. 1521, Fol. — Terrull. Op. ex edit. Rigaltii Paris, 1664. Ap. II.

³⁾ Maier, de Minutis Felice. Zürich, 1824. — Oct. Luyd. Bat. 1672, XXX.

⁴⁾ Stefani, London 1632. — Lactant. Op. de vero culto, libr. VI. Cantabrig 1585, p. 337.

⁵⁾ Assemani, 6 köt. Rom. 1732.

⁶⁾ Irt a Bencésekről, 11. köt. Par. 1835—1839.

⁷⁾ Vallarsi, 11 köt. Verona, 1734—1742.

⁸⁾ Bünnemann, Leipzig 1739. — Augustini Aurelii S. Op. Parisiis 1679—1680, 8 vol., in fol. Epist. 23 ad Bonifacium Episcopum.

cha, Julianus ny. Császár nevelője 335-ben, ki a legelső ny. Császárt Constantint megkeresztelte.

Augustinus, Bencés, az Angolok Apostola, kit I. Gergely 596-ban 40 szerzetessel az Angolszászokhoz küldé; ki mint canterburyi Ersek halt meg 610-ben.

De meglehetne-e itt mind azon atyákat nevezni s műveiket felsorolni, kik a lelenctörvényhozásnak alapját tevék le,¹⁾ s kik még a politeismusi nehézségek ellen is küzdöttek; vagyonukat pedig összeadták, hogy a közös pénztárból az szegények, elhagyatott árvák és lelencek gyámolittassanak.²⁾

Itt tűnik ki elsőbben is a lelenceknek testületileges ápoltatása, mire a Diaconok, Subdiaconok, Archidiaconok, sőt asszonyok is, mint Phoebe, kit Pál a rómaiakhoz irt levelében említ, alkalmaztattak.

Hasonló szolgálat tételre Hyeronimus által is fel-szólíttattak az asszonyok.

Később pedig a lelencek helyiségéül a Xenedochiák használtattak.

Gyakran pedig a császárok, de csakis az egyház-atyák által nógatva, szinte tettek a lelencek javára. Ilyenek voltak: Valentinian I., Valens, Gratian. Valentinian II., Theodosius, Arcadius, Honorius; Valentinian III., ki a gyermek eladást 6 uncia arannyal bünteté.³⁾ 423-ban.

A keleti egyház férfiai a lelencekre nézve mindig a legatyáskodóbb részvétellel hatottak; azért már a keleti első császárt, Arcadiust is odavezeték 386-ban, hogy ez a nyugoti egyháznagyok által a nyug. császárságban létrehozott lelenctörvényeket szinte mind átvevé; melyek egész II. Theodosiusig (408) egyformán virágoztak, a két birodalomban; míg később 433-ban már a két birodalom Attila által szétválasztatott.

¹⁾ Olvasd a következőket:

a) Maxima Bibliotheca veterum patrum, 27 kt. Leyden, 1677.

b) Galland. bibl. vet. patrum, 13 köt. Ven. 1765—1779.

c) Rössler's Bibliothek der Kirchenväter, 10 Bd, Leipzig 1775—1786.

²⁾ Acta Apostolor. Cap. IV.

³⁾ Ced. Theod. libr. 5, tit. 7. De expositis, t. I, p. 488.

De nem sokára 485-ben a Hunnok birodalma is enyészetnek indult, midőn az utolsó Augustus ny. császár alatt 476-ban a kel. Gothok királya Theodorich megjelent és Róma birodalmát szétzilálá.

Később keleten Justinian volt első, ki az egyháznyagyk kívánságára a lelencek védelmére és javára ismét új törvényt hozott¹⁾ s már 553-ban a thessaloniai püspökre bizta, hogy a lelencekről gondoskodva legyen.²⁾

A keleti egyházatyák közt, a lelenc-ügyben nagy buzgalommal jártak el:

Athanasz,³⁾ platoi philosoph és ez első keresztény egyház Apologusa 140-ben, ki a „Legatio pro christianis“-t nyilvánosságra hozá.

Clemens,⁴⁾ (Titus Falvius) az egyháznak egyik legnagyobbik görög tanára 140-től a 3. század elejéig. Munkái a „Protepticus, Paedagogus és Stromata“ könyvekben jelentek meg.

Gergely: (nizianzi⁵⁾ a Theologusnak nevezett, g. Egyházatya, sz. 328-ban Azianzosban; ki Julian császár alatt 371-ben sasimai, Theodosius alatt pedig konstantin-konstantinápolyi Patriarcha volt 380-ban.

Gergely: (nyssai⁶⁾ g. Egyházatya, a nagy Basilius fivére. Mint püspök Nyssában halt meg 391-ben.

Basilius⁷⁾ (a nagy), sz. 329-ben kapadociai Cäsareában.

Chrysostomus:⁸⁾ hirneves g. Egyházatya és szónok, sz. 347-ben; Liborius tanítványa volt és 397-ben Arcadius alatt konstantinápolyi püspök. Missionariusokat

¹⁾ Cod. Justin. libr. VIII. tom. 52.

²⁾ Némely tudós szerint ő hozta volna létre az első lelencházat; de ezt törvénykönyveiből nem láthatni.

³⁾ Lindner, Langensalze, 1774. Athanag. apolog. Fleury hist. eccl. libr. III, l. 1, p. 389.

⁴⁾ Sylburg, Heidelberg, 1592 fol. — Clem. Op. Stromat. libr. II. Paris, 1641, p. 41.

⁵⁾ Morelius, 3 kt. Par. 1630 fol.

⁶⁾ Idem, Par. 1615—1618 fol.

⁷⁾ Garnier, 3 kt., Par. 1721—1730 fol. — Divi Basil. M. Op. Parisiis 1566, b. 39, l. vol.

⁸⁾ Savillis, 8 kt. Eton, 1613 fol.

küldte a góthok-, scythák- és persákhoz és Palästínába; több gyámházat alapított.

Zosimus: ¹⁾ görög történész, az 5. század közepén II. Theodosius alatt Konstantinápolyban; mint államhivatalnok egy római történelmi munkát irt 6 kötetben, mely Augustus korától egész 410-ig beszél.

De nem csak egyes egyházatyák, de sőt a Conciliümök is a legnagyobb emelkedettséggel szóltak és határoztak a lelencek ügyejárára.

Tanusítják ezt:

- 1) a Concilium Elvire-ben (313) ²⁾
- 2) „ Ancyre-ben (314) ³⁾
- 3) „ Nicäaban (325) ⁴⁾
- 4) „ Vaisonban (442) ⁵⁾
- 5) „ Agde-ben (506) ⁶⁾
- 6) „ Lerida-ban (524) ⁷⁾
- 7) „ Arlesben (524) ⁸⁾
- 8) „ Vierzon-ban (581) ⁹⁾
- 9) „ Macon-ban (581) ¹⁰⁾
- 10) „ Konstantinápoly-ban (592) ¹¹⁾
- 11) „ Rouen-ben (9. század) ¹²⁾

Lehetetlenség itt mind azt közölni, menyit az Egyház a lelencekért tett. Igy még csakis azt kell röviden megemlítnem, hogy valamint nagy Gergely pápa 590-ben a Britanniában fölmerült gyermekeladás ellen intézett missiók által, Nézd: *Gregori magni (5) Opera, Parisiis, 1705, 4 vol. in fol. Epist. XII. I. VI. ind. 16.* továbbá Dartheus

¹⁾ Cellarius, Zeitg. 1679, 3. Aufl. Jena, 1729.

²⁾ Regin. lib. de Eccles. discipl. p. 237, Paris. 1671. — Canisii Thes. monument. ecclesiast. Cum nostis Jac. Rasnage t. i. p. 262 et 599. — Harduincollect. t. i. p. 247—258.

³⁾ Canis, Thes. ibid. — Justelli Biblioth. Juris canon. p. 38, 279, 280.

⁴⁾ Acta Conciliar. Parisiis, 1715, in fol. t. I.

⁵⁾ Harduin act. Concil. t. 1, p. 1790.

⁶⁾ Acta Concil. Parisiis 1714, in fol. t. II, p. Conbilium Arelatense.

⁷⁾ Act. Conc. t. II. p. 999. Conc. Agathenese.

⁸⁾ Harduin act. Concil.

⁹⁾ Harduin act. Concil. t. 1, p. 1790.

¹⁰⁾ Idem. Baluze lib. 6, p. 142.

¹¹⁾ Idem.

milanói érsek 787-ben; ugy szinte a Sz. Lélek rendiek; főleg pedig III. Innocentius pápa kegyessége okozá, hogy a lelencek az emberiségnek becsületére a haláltól és elnyomorodástól megmentettek.

Mily nagyszerűen derült s terjedt el III. Innocentius által a lelencek boldog világa: ezt legjobban láthatni az általa 1198-ban kiadott Bullából. ¹⁾

Később pedig, midőn a Tiber partján sétálva látná, hogy egy halász csakis gyermekeket venne ki hálójából: ekkor valamint Rómában ugy Montpellierben is lelencházakat ²⁾ építtete, ő volt, ki ezeknél a Fordonyt ³⁾ első alkalmazá Európában; mi által csakis az anyákban meglevő szemérmet és vériszonyt akará fonnartani.

A lelencházak szervezésére és vezetésére pedig Goy nagy-mestert hívá meg.

Ily nagylelkűségéről hirhedt el vill. Tamás érsek, Spanyolország apostola 1550-ben; ki után jött a legnagyobb lelencatya Paulai Vince, ki a rothadásban fekvő halott lelencek lakába ment, hogy a már egészen elhagyatott s még élő gyermekeket megmenthesse.

Miért irnám le a küzdelmeket, melyeket az akkor uralgó apathia ellen az elhagyatott lelencgyermekek neveltetése érdekében vivott; hogy nem volt még előtte s utána sem senki eddig, kinek e tekintetben a humanitás nagyobb tisztelettel s hálaemlékezettel tartoznék, mint neki; ki az emberiségnek istentől nyert jogaira s igazságaira hivatkozva, a kormányhoz nemes buzgalmban így kiálta föl:

„A lelencek segélyzését a keresztényi szeretet követeli, kik még egykor az államnak használhatnak!!!“

Fáradhatatlan s kitartó buzgalma okozá tehát, hogy 1552-ben augustus 13-kán a párisi parlamenttől, Talon nevű generalis-advocatus által kieszközlé, hogy a Seigneurs hauts-justiciers parancsot kapván:

¹⁾ Lettres d'Inocent. III. liv. I-er Lettr. 97.

²⁾ „Conservatoris della Ruota.“

³⁾ Gyermeket elfogadó és elforduló medence vagy kosár (Drehscheibe).

miszerént a körében levő párisi és ennek környékéből leleceket eltartani köteles. A keresztényi charitástól indított paulai Vince „még egy más gyülekezetet vagy társaságot is szerzett mindenféle szerencsétlen és elhagyott személyek örömére.“¹⁾

Igy iparkodott ő önzéstelenül az emberiségnek javára lenni, s az ily egyént a keresztény társaság rég időtől kezdve szentnek nevezi. S ezt ő meg is érdemli.

„Született Gasconianak Pou nevű városában 1576-ban szegény kézműves szüléktől. Aldozó pappá lett 1600-ban; rabságba esett 1605-ben, kiszabadult 1607-ben; az általa alapított „**Missionáriusi társaságot** az ap. sz. szék 1633-ban erősíté meg. **Jelszava volt: „az isteni gondviselést, mely minket vezérel, nem kell megelőzni.**“ Isten előtt becses halála September 7-dikén történt. XII. Kelemen pápa a szentek rendébe iktatta őt.“²⁾

Im ezek voltak némi bizonyosságai ama áldozatkész-ségnek, mely szerént a kath. Egyház férfiai ősidőktől kezdve a lelencügyben s a humanitás egyéb ágaiban, az Istenember üdvözítő tana elvével az emberiség hasznára lenni folyton kötelességüknek ismerék.

S midőn a keresztényi charitás által nógatva: Nagy-Britannia papjai mai napság szinte paulai sz. Vince nyomán így kiáltanak föl: „Mentsük ki az eltévedett nőket a veszedelmes betegségekből!“

Ekkor úgy gondolom, hogy a magyarhoni áldozárok, mint a sz. István apostoli I. királyunktól a magyar nemzetnek valláserkölcsei s humanistai művelésére dotált apostolok, kik eddig a nemzetiség dicsőségének támaszai lévén: a főnebb elősorolt egyházatyáknak is lehetőleg méltó utódai leendnek.

S én nyugodtan ohajtok nézhetni a Nemzet hiterkölcsei s emberiségi érzetének egére, melyre a jelenkor keze, historia jelentőségű betűkkel irandja föl mindazt, a-mit, ki, s mint a „L e l e n c“ -ügyért teend.

¹⁾ Szentekélete (193. old.), meilyvel a keresztény híveknek kedveskedik nagy-kéri Scitovszky János pécsi püspök, es. kir. val. bels. titk. tanácsos, a szépművészetek, bölcsészet és hittudományok tanára. 2. kiadás. Pes. Emich Gusztáv tulajdona.

²⁾ Ugyan ott.

Fizessenek.

1) Az ifjuság mindkét neme 16-ik éves korától kezdve bezárólag 20-ig, évenként 10 kr.

2) Minden nőtlen és hajadon 20-tól 25-ig évenként 20 kr ;

3) ugyan ezek 25-től 30-ig 30 kr ;

4) ugyan ezek 30-tól 60-ig 1 ftot ; vagy birtokukhoz, jövedelmükhöz aránylag többet.

5) Külföldről jövő bármely idegen, valahányszor a birodalom határszélén bejő 1 ftot s ha a honban marad, úgy egy év eltelte után 16 éves korától kezdve — még meg nem honosodik — évenként 1 ftot.

6) Az iparúzó vagy kereskedelmi növendékek, felszabadulásuk alkalmával 1 ftot. — Tudni való: hogy ezek az ide oda való vándorlásaik alkalmával majd mindenütt tesznek ismeretséget, mely hamar szorosabb viszonyra lesz ; s midőn kedveseiktől a terhes állapotot meghalják: bucsút vesznek a kapufától , s így a nő mire nem lesz képes? — E szerint a lelencek nagyon szaporodnak. — Szükséges leend azonban : hogy az elvándorlás alkalmávali látomásozásnál a rendőrség igénybe vegye ezen adó kötelezettségi elégtételt, s kellőleg tegyen visszautasítást.

7) Midőn az iparosok remekelnek s mesterekké avatztatnak, így szinte a kereskedők vagy egyéb üzérek, divatárusnők, korcsmárosok stb. midőn firmájukra jogot nyernek 5 ftot. Igaz ugyan: hogy ezeknek főleg a fővárosban, illy alkalommal több fizetéseket kell tenni. De az 5 ft sem rontja meg őket.

8) Minden táncvigalom, vagy estély alkalmával — kivéven ha jótékony célra rendeztetnek — 5 ftot.

9) Minden néven nevezendő művész, kik hangverse nyeket, vendégszerepeket adnak , vagy egyéb mutat-

ványokat közlenek, ha t. i. a lelencház javára külön nem működnének: úgy jövedelmüknek 10 percentét. — Mert ha tekintjük: ezek úgy is a legfüggetlenebb életű s könnyű jövedelmű emberek; továbbá életmodjuk szerint igen könnyen költenek; és a mi fő: a lelenceket szaporítják.

10) Bank-, ipar-, kereskedelmi- vagy gyári társulatok: szabadalmásításuk alkalmával 100 ftot. Azonban ha e társulat 25 évig is életben marad, úgy az ekkor tartatni szokott ezüst jubileumnál 25 frtot, 50 év múlva 50 ftot s így minden 25-ik év alkalmával az életbe-lépéstől számítandó évenkénti forintos summát. — Ez ugyan első pillanatra soknak látszik, de tudjuk: hogy az ilyen nyereszkesedési szempontból történt társas vállalatok pénzalapja úgy is nagy, s így ezen adó aránylag igen kicsiny. Különbösen is az ily társulatok a jubileumokat nagy lakomákkal ünneplik, így a költségek közt megáll a lelencházi azaz köznevelési vagy humanisticai adó is.

11) A nőtlen és hajadonok hagyatékának 25 percente; — leszámítandó előbb az eddig meghatározott adó.

12) Magtalan házas társak hagyatékának a divatozó leszámításon kívül 15 percent.

13) A törvényes házasságból származott gyermekeknek örökségét kivéve, minden más egyéb örökösödések és engedményezések 10 percentjét.

14) Hatóságilag engedményezett építések $\frac{1}{50}$ prctjét, kivétetnek a kórházak, templomok, iskolák.

15) Örökeladási árak $\frac{1}{50}$ prctjét.

16) Kamatozó tőkéktől s fekvő birtokoktól $\frac{1}{50}$ prct. évenként.

17) fogyasztási adó után $1 \frac{1}{10}$ prct.

18) Öt évi együttlétök után is magtalan házastársak, személyenként 1 ft. é. k.

19) Azon szülők, kiknek gyermekeik tiz évi együttlétök alatt meghaltak, személyenként 50 kr.

20) Mindazon képezett népnevelők vagy felsőbb tudományi és magán-intézeti tanárok, kik 30 éves korukon

túl se lépnek családi életre, évenként 2 frot; mert ezeknek legszentebb kötelességük a házasság.

21) Minden céhbeli vagy egyéb ipartestület, nyereendő privilegiumától 10 frot s évenként 1 frot.

22) Kik katonai kötelezettségök elteltével, ép tagokkal s egészséggel 30 éves koruk előtt haza tértek s két év eltelte után sem nősülnek: 40 éves korukig évenként 40 krt; 40-től 50-ig 20 krt; 50-től 60-ig 10 krt. — És pedig azért kevesebbet másoknál mert meglehet: hogy katonáskodási idejük alatt elmellőzve levén a különben nekik tán hizelgőleg kínálkozó házassági alkalomtól sőt lehet: hogy visszatértök után életkeseredettekké váltak; vagy tetszolgáltatuk miatt ki vannak az életerőből meritve, bár külsőleg egészségeseknek látszanak, s még sem képesek úgy a munkára és nőtülésre, mint azok: kik bármily ok miatt a szolgálat alól előlegesen is felmentettek.

23) Azon visszatért katonák, kik 35 éves korukig szolgáltak, s ezután nőtlenek maradnak: 40 éves korukig — 2 év leszámítása mellett — évenként 25 krt; 40-től 45-ig 20 krt; 45-től 50-ig csak 10 krt; ezentúl adómentesek.

De azonban ha az ilyenek megnősülnek: minden gyermekök születése alkalmával nyerjenek az álladalomtól 1 évi fej-adó mentesítést.

Igaz ugyan, hogy evvel a Staatus látszólagosan veszt, de nyer polgárokat, kik adózandnak.

Ha ezen adatok felett lelkiismerettel itélünk, ugy a felsorolt adóminőségeket, minden tekintetben a legkisebb s legelviselhetőbb aránynak tekinthetjük; s ha most vesszük a népeseést statistikailag s kiszámítjuk a kijelölt s közös alkalmakra vezetett adót, ugy évenként legalább három millió ft rendes jövedelme leend a lelencháznak; már pedig ennyiből fenn fogja magát tarthatni.

De enyit ne képzeljünk soknak; mert ha tekintjük a kor igénye szerint építendő lelencházat, s ennek évről évre szaporodó szükségleteit: ugy pénzalapja nem lesz oly felesleges nagy, hogy azt az időről időre növekedő

évi szükségleteire fel ne használhatná; amint ez majd a később következő cikkekből ki is fog világosodni.

Ha pedig valamennyit még meg is takaríthat, úgy annál jobb; legalább magát tökéletesen biztosíthatja. Erre tehát inkább még nézni is kell.

Azonban nagy feleslegéből mindig segíthet más testvérintézeten.

Például: a Bölcsődén; melynek igen üdvös haszna van. Kár, hogy nem pártfogoltatik jobban. Ezen intézetnek ki kellene terjedni minden városrésze.

Ezentúl legnagyobb figyelmet érdemel a gyermek-kórház.

S bár életbe lépnének a Dr. Tormay által a „Budapesti hírlap“ 120-ik számában ¹⁾ indítványozott kétszerezsen jótékony intézetek, a női cselédek számára. ²⁾

19 §.

A nőtlenségi adónak alapja.

Véleményem szerint a lelencek: következőleg az innen származó szerencsétlenségek leginkább a nőtlenség és hajadonság okozatai. — Van rá elegendő eset: hogy az ifju és lyány már 16 éves korukban apává és anyává lettek ugyan, de helyzetöknél fogva a gyermeket vagy elsikkasztják vagy elhanyagolják, a midőn t. i. még holmi baleset miatt össze nem is kelhetnek törvényesen. Ilyenkor tehát a könnyen megtörténhető bűnnek meggátlására jó volna a lelencház; ennek fennállhatására nézve pedig szükséges a jövedelem.

De van igen gyakran olyan eset, hogy a férfi és nő

¹⁾ T. i. 1854-ből, a midőn már a lelencügygel ez irat által foglalkoztam.

²⁾ Örömmel tapasztalom másban is ez emberszerető indulatot, mert ez által mindig megerősödik bennem a hit, hogy az általam ezelőtt 17 évvel irt „Humanisticai Intézetek“ című munka is egy nagy hézagot fog pótolni, melyben szinte a női cselédek intézetéről is kimerítőleg szólók.

is, dacára annak, hogy körülményeik megengednék: a családi élettől vagy óvakodnak, vagy azt minden rossz akarat nélkül elhanyagolják. S így nem méltányos-e az igény — ha t. i. a férfi vagy a nő a hazának polgárokat nem nevel¹⁾ — hogy ekkor legalább tegyen is valamit azoknak felneveltetéseért: kik különben segélytelenül elhagyatvák? Különben igen valószínű: hogy ekkor is majd mindenki a magájéért tesz. — Azonban szükséges, hogy a családi életet 30 éves korán túl senki el ne hagyja; mert már később, a finomabb érzelmek ugyanis kihalnak vagy kiirtatnak belőlünk a nehezítő practicai élet által; vagy még ezen kort megelőzőleg: a korlátlan s következőleg elhanyagolt életmód által; s így nem következtelenség, hogy a késő házasságból nem nagy tehetségű egyéniségek sarjadoznak; minthogy mind az apa, mind az anya már részint közönyösebbekké, részint szebb szellemiséget s nagyobb testi erejüket fenntartó, de már élvezett anyagi szerelmök által elvesztegetett tehetségökben — kopárabbakká lettek.

Igy a nőtlenségi és hajadoni adót célszerű leendő törvényileg megállapítani; mert:

ki 30 éves koráig nem nősült vagy férjezett: annak gondja — úgy látszik — csak magára volt; ezen kényelmére pedig az évenkénti kevés adót, melyen a lelencek neveltetnek, megfizetheti.

A nőket — szokásaink dacára, mely szerént őket megkérni kell — az adó alól fölmenteni nem lehet; mert sok nő nem akar férjhez menni, vagy azért nem kerestetik: mivel válogató, piperkőc s mellette dolgot nem szerető, sőt mellette tisztátalan is, mit azonban nem a munkásság szül; vagy oly sokat beszél, hogy tőle mindenki óvakodik.

¹⁾ Valamiut a természet úgy a nemzet élete s az állam boldogsága is mulhatlanul megkívánja az emberi reproductiót; miért adort volna belénk különben a természet erőt; s mi lenne a nemzetből, ha szaporodás helyett gyérül; s mi lenne az államból, ha nincs kire támaszkodnia? Nem ezt süggye minden jó hazafiának esze és szíve: „Magyar, embert utánad a gátra!!!“

Higgyék meg hölgyeim, hogy ez a férfiakat igen visszatarthatja a nősiléstől, főleg a mai szegény időben, midőn minden kéznek munkálni kell; míg tehát egy részről a pretensióktól, más részről a dologtalanságtól igen lehet a férfinak tartani; főleg ha tekintetbe vesszük, hogy némely nő egész férjhez menéseig mindig munkás és rendszerető volt, férjhezmenése által azonban már célt ért, mert van, ki őt eltartsa.

20. §.

Eszrevételek a nötlenségi adó fizetésére.

1) A tanodai ifjúság fizessen beiratkozása alkalmával az igazgatóságnál, hol különben is van egyéb fizetendője.

2) A hajadonok, valamint az iparosok vagy kereskedelmi növendékek, segédek, szolgák vagy földművelők: szülőik házánál vagy egyéb tartózkodási helyükön; a hol eddig is az adólapot mindig megkapták.

3) Hogy a fizetés nehezükre ne essék: jó lesz gazdáiknak, a hetenként vagy hónaponként fizetendő bérükből az adóra némi részletet levonni, melynek behajtására vagy biztosítására ugyis őket teszik felelősekké.

4) Soha nincs valaki jobban biztosítva anyagi eléllhetésére, mint a most említettek; mert sem lakást, sem kosztot, sőt mosást sem fizetnek, jövedelmük pedig kiszabott; melyből vásár- s ünnepnapok alkalmával igen könnyen kiadnak nagyobb mennyiséget, holott leleneket is szaporítanak: így a rájuk vetett „köznevelő-adó“ a legkevesebb.

6) Ki sem képzelje, hogy az ily adórubrika által valaki erénytelenné legyen; nem kell e körül sokat okoskodni, csak legyen kimondva a „kell“ a fizető sem néz egyébre: mint az összegre.

Azokban maga ez adó sem legyen „lencsházi“, hanem „köznevelési“ vagy „humanistai“ cím

alatt ismeretes; így nem sértjük meg az erkölcsi érzetnek még csak külső formáját sem.

21. §.

A nőtlenségi adó jogi fogalma.

Szinte látom : mint sügnak-búgnak ellenem azon derék, nyugalmas életet szerető agglegények, kik eddig oly háborítlan kéjben éltek az élet pipafüstös napjait, s legfeljebb is tán némelykor ha valaki lábukra hágott, vevék észre, hogy bizony minden kényelem dacára is csak jöhet valami elő, ami egy kis „jaj-“t csinál. Node se baj azért; hisz van téres és szükutca is elég; ló, paripa, pipa, puska, pohár, kártya, kutya s minden; azért hát csak még is jobb így „Solo“ mint a „Duett-“ből lett „Duel“ és „quartett“ stb.

Most Azonban feltámadt egy hivatlan proféta, ki erkölcsi leckéket, „házasságot“ vagy „lelenc-adót“ prédikál.

„Oh mily nevetséges (gondolják magukban). Beszéljen csak, hisz mi is tanultuk Verbócyt, Parizpápaít meg a Bibliát is, még az izé Codext és — mindent; s majd meg mutatjuk, hogy mi a jogfogalom; mert hisz minden törvény biztosítja az egyéni szabadságot (privat jogot); már azt pedig senki sem disputálhatja el, hogy a házasságra nincs parancs s az csak az embernek maga akaratától függ. Lelencadót pedig nem fizetünk! — punctum. Tacet.“

Igaz igaz Atyafiak, válogatott férfiak és Nagyságos Urfiak! de azt senki sem fogja elvitatni, hogy a magyar constitutio azért jó, mert magában hordja a Nemzet független törvényhozási jogát; s ez, a törvényt úgy módosíthatja, mint azt a kor, körülmény az az: a haza jóléte kívánja.

Mint hogy pedig keleti eredetünk dacára a nyugoti vidékre s így ennek népei közé vegyültünk, s elmondhat-

juk, hogy bizony jobban művelődtünk, mintha még most is a Tanais parti pusztáin heverve néznők a nomád életké-
jeit egy formán le- és kinevető csillagokat: így érezzük
és tudjuk, hogy művelt társadalmi életrendszerünk, bi-
zonyos szokásokat, szabályokat, az az: törvényeket alkot-
tak, melyek már a nagykorúság, törvényes érettség,
katonáskodás sőt házasságra való képességeinkről s adó-
zási kötelezettségeinkről is rendet szabnak.

Kell tehát a társadalomnak arra különösen nézni,
hogy a becsületesség, emberszeretet, humanitás s így
minden jó és dicső intézmények virágzásba jöjjenek; mert
ha ezekért nem teszünk, úgy nem haladunk: ha pedig
nem haladunk: úgy majd nem is maradhatunk, hanem
csakis hanyatlunk.

Ha tehát a társadalomnak az állam rendszerben
ügyelni kell, hogy haladhassunk: úgy a magyar consti-
tutionalis jog forma és lényeg ellen sem vétkezünk, mi-
dőn az állam jólétéért az egyéni jog közelebbi s újabbi
meghatározására gondolunk s mindent oda irányzunk,
hogy a nemzet önerejénél fogva fejlődhessék azért, hogy
belől erős, ennél fogva kívül dicső lehessen.

Erre nézve pedig a szaporodás mulhatlanul szük-
séges.

Azért mondám már előbb is egyszer, hogy valamint
természeti, úgy hazafiúi kötelességünk arról gondoskodni,
hogy „magunk helyett embert hagyjunk a
gátra.“

Ha pedig valakinek a családi életre a civilizált euro-
pai szokások nem tetszenek s így ő csak azoknak terhét
nem pedig hasznát tekintve, magát a korlátoktól vissza-
tartja; s a helyett, hogy egy egész családot becsületesen
eltarthatna, mégis csak a magányosság kényelmeit s gon-
datlan kéjeit élvezi: szükséges, hogy ezen élvezetjévé
felhagyott emberi kötelességének vétkeiért — némi kár-
pótlással legyen azon intézet iránt, melyben a hazának,
azelhagyatott ártatlan gyermekekből, szükséges és hasz-
nos polgárai neveltetnek.

Itt tehát az ugynevezett lelenc — köznevelési, vagy humanisticai adó által csakis az állam és emberiség hasznát céloztuk eszközölni, mifelett a törvényhozásnak, vagy az uralkodó kormány forma szerént az állam hatalomnak mindig joga van.

Hisz ezen adó címét igen könnyen ki lehet kerülni az által is, ha az eddigi adó, általánosan fölemeltetnék; de ettől az Isten mentsen meg! S nem is volna az igazságos, mert akkor a szülők, mint családok, újból terhelve lennének, holott ők ugyis nevelik gyermekeiket.

Tegyünk meg tehát minden lehetőt a felvirágzásért, s *ne téveszszük össze az egyéni jogot a haza iránti kötelességeinkkel.*

Ismétlem tehát, mit a 41. lapon mondtam:

„Használjuk fel az időt, mely a maga igényeihez eszközöket is ad mindig; de amelyek használás közt a vigyázatlannak szemét szűrik ki, míg az okosnak kezében az utat egyenetlik.

Aki ezt meg nem érti, az nem fog semmi Codex után boldogulni.

Ez az én encyclopaedialis s természeti nézetem, a magyar constitutionális jogmodulatio lényegére, tehát „a nőtlenségi adó jogfogalmára“ nézve is.

Tehát vagy házasodjál, vagy fizess!

22. §.

A hosszas nőtlenségnek vagy késő házasságnak rossz oldalai — kora halál. —

Nem merem következtetni, de ohajtom: a Lelencházi — másként — „köznevelési“ vagy „nőtlenségi“ adó által a házassági érdekeltséget felébresztetni, s általán véve iparkodni kell oda hathatni, hogy 30 éves koráig mindenki megkezdje a családi életet.¹⁾

¹⁾ Ha már kimondottuk, hogy a lelencnek az álladalom és emberiségre erkölcsi haszna is van, úgy demonstráljuk meg ezt kissé gyakorlatilag is.

Mert ha tekintjük az embernek mostani élet korát, úgy tapasztalhatjuk: hogy az igen alig tart 50—60 évig. Ha már most valaki, később mint 30 éves kora előtt, kezdi meg a családi életet: valljon lehet-e annak reménye, hogy gyermekeit felnevelheti? nem igen mindennapi dolog-e a mostani embereknek kora haláluk? s mért van oly sok szegény család? s innen nevelési hiány?

A családapának leginkább akkor kell élni: midőn gyermekei 16—20 évesek, hogy ekkor vezethesse őket az élet nehéz ösvényére; ekkor lehessen támasza az ingadozó s még ki nem fejlődött ifjú embernek; ekkor ébressze fel és edze meg benne azon irányt, melyet apai fáradozásának sikerült ugyan gyermekébe csepegtetni, de még nem meggyökeresíteni, vagy megszilárdíthatni.

S ha az apa korán meghalt, ki fogja világpolgári erényeiben, fiát is méltó utódává nevelni? nincs-e ekkor az ifju leginkább kitéve a megromlásnak?

Azt ne kívánjuk még, hogy ő a törvényeket már felfogja és ezután tisztelje, vagy ezeknek szinte csak csupán vakon legyen képes engedelmeskedni; mert ekkor leghamarább véthet; s így egyik véték a másikat vonja maga után; a büntetések pedig csak inkább korlátoznak mint nemesítenek.

Azért iparkodjék a férfi 30 éves koráig megházasodni, hogy így legalább reménye lehessen oly korú fiakat nevelni: kik már részint önállók, részint képesek lehetnek kisebb testvéreiket is apailag vezetni.

23. §.

A mostani emberiség rövid életkorának alapokai. ¹⁾

Valóban feltűnő dolog, hogy míg a most ritkán található 80—90 éves öregeinktől elbeszélgetés közt hall-

¹⁾ Demonstráljuk kissé ezt is a lelenház eszméje körüli erkölcsnemesítő céljainknál fogva physiologicce.

juk : miszerént az ő ifjuságukban nem volt igen ritka dolog 100, sőt 120 éves embereket is ismerni : addig a mai korban szinte nem anyira 60, 70, mint 20, 30, 40 éves koruk halnak el leggyakrabban.

Megengedem ugyan, hogy ennek természetes okai lehetnek a különféle életnehézségek s az ezekkel együvé kötött megbetegedhetések, s leginkább sokaknak gyenge életművezettségök ; tehát épen a betegségi hajlamok, melyeket vagy szülőinktől vagy csak az ugynevezett természettől öröklöttünk.

Igen! de mi okozhatja vagy közelítheti meg mindezeket?

Én a physiologiai igazságok után bátran kimondom, hogy nem egyéb mint az anya méhében célszerűleg nem óvott s figyelemmel nem kísért magzatnak helyzete ; továbbá az innen származható és szülés körüli avatlan segítségokozta hibák.

Mert csakugyan semmire sem kell oly figyelemmel lenni a családi életben, mint a nevelés első perceire, melyek a fogantatás alkalmával kezdődnek ; pedig elég sajnós, hogy valamint ezekre, úgy a fogantatást megelőző lelki és testi egészségi állapotra és viszonyra még kevésbé ügyelnek a szülők ; holott csak ekkor volna leginkább alkalom a szerencsétlenül születni szokott hiányos individualításokat meggátolni.

Leginkább kell tehát tartani a szülőknek azon különviszonyoktól, melyek a fokoként fejlődő magzatra kedvezőtlenül hatnak.

Mert ha áll az, hogy az emberre sokszor valamely dolognak akaratlanuli megpillantása is meglepetést, öröm vagy bánatot, sőt egyéb indulatot is szül : úgy szükségkép lehet következtetnünk, hogy az anyaméhben létező magzatra, anyjának indulatai is hatnak ; melyeket tehát el is örökölhet.

S innen tisztán következtethetni, hogy a terhes állapotában — az anyagi szerelem élvezésétől — vissza nem tartatott anya : gyermekére vezeti már egyszersmind a

nemi ösztönnek kifejlődési hajlamát; innen van aztán, hogy az ifju már korán ohajtja élvezni az anyagi szerelmet, melyre nézve a szülők ugyan iparkodnak korlátokat szerezni; de a növendék ember ¹⁾ is iparkodik ezen korlátokat vagy átlépni, vagy ha köztük maradni kénytelen: úgy minden külső behatás vagy figyelmeztetés nélkül is kifejlődik benne az önszeplősítés (onania), melyből valakit kigyógyítani, vagy ez ellen plane megóvni, majd lehetetlen.

Igy kifogy belőle az életnedv, mely egyedül képes a physicumnak megedzéseül táperőt nyújtani; így a reactio a testben évről évre gyengébb lesz oly anyira, hogy mire az ifju tökéletesen kifejlődött korába lép: akkorra már idegzete el is gyengült.

Később megnősül; midőn a már különben is gyengült physicuma nem képes a legegészségesebb és elegendő ondónak természetére; pedig ez a férfinál mindig hathatósabb s mindég határozottabb alkatrészü, következőleg jellemzőbb természetű a nőjénél; ehhez járul még az anyának terhes állapotábani kiméletlen helyzete, — mit feljebb említettem.

Igy a magzat részint gyenge idegzetű atyjától, részint az anya méhben s ennek élvezett nemi érintkezése alkalmával ettől előrkli a nőszevágyat, azaz: a kora kifejlődésrei hajlamot; s így ő bizonyosan még ifjabb korban lesz ingerlékenyebbé, mint szülői lehettek és voltak.

Ez átmegy egyről a családra, nemzedékről nemzedékre; fajról fajra, s aít.

Mint hogy pedig az életerőnek főrugánya ily formán elgyengült — tehát elfogyott; — így éppen nem csudálhatjuk: ha valakinek hajlama a megbetegedhetés azaz:

¹⁾ Ne feledjük, hogy itt a magzatról, tehát nem csupán férfiról, de nőről is beszélünk; itt az eltérés csak legtöbbsnyire anyiban áll, amenyiben az életviszony a nevelés s egyéb körülmények, mint külső okok benyomult okozatai, az egyik vagy másik emberre, mint substansra, vegyészileg vagy erőműileg hatottak.

gyengeség, minthogy ugysem volt az időjárás minden viszonyának eltűrhetésére testileg képezve.¹⁾

Igy következik a sok betegeskedés, miáltal az életerő még inkább gyengül s ezt követi a kora halál, azaz: a bevégzett rövid életkor, melynél fogva gyermekeink egész felnevelődését elérni képesek nem vagyunk.

Egyébiránt: ha visszatekintek előbbeni mondataimra, hogy t. i. ezelőtt idősb emberek éltek mint most, úgy következtetnünk lehet, hogy valamint az előbb érintettek szerint ők még nem voltak annyira elgyengültek: mint mi ugy a jövő nemzedék csak a kora fejlődött szerelmi viszonyoknál fogva vesztheti el életerejét, mely a közeledő halált elősegíti.

Sőt tovább megyek s merem állítani: hogy ezen évekből, következtetve, a bibliában előhozott több száz éves emberi életkorok igen természetesek lehetnek, mint-hogy látjuk: mily nagyon fogy így az életerő; s az ember még alig éri el 40—50 évét, s már halálát találja.

De még a fonák civilizatio is oka ezen elkorcsosodásnak.

S ha valaha az emberiség, a földnek physikalís forradalmi által el nem sodortatnék, ugy csupán ezen említett okoknál fogva vesztet el a föld színéről.

24. §.

A szerelmi gyermekeknek életrevalóságuk.

Ha már az előbbeni két cikkben a gyermeknek szülőitől örökölhető hajlamairól szoltunk s nézeteinket nem a levegőből kapva, hanem az emberi természetnek physiologiai elveire fektetve, nem annyira mély és tudomá-

¹⁾ Mily szerencsés helyzetben lehetnek a lelencek, kikre az anatomia, physiologia hygiastica, dietetica és gymnastica alapelvein fekvő paedagogialis rendszer mellett, a legüdvösebb gyakorlati bánásmód alkalmaztathatik; mert lesznek válogatott szakemberek, kik az intézetet nemcsak gazdászati, de különösen egészségi és paedagogiai avatottsággal vezetendik.

nyos, mint gyakorlati s mindenki által könnyen felfogható népszerű alakba öltöztetve állítottuk, ugy ily alakban kiemeljük egyszersmind ama jó tulajdonokat is, melyekkel a szerelmi gyermekek legtöbbször megáldva vannak.

Feltűnő ugyanis, hogy a szerelmi gyermekek, u. m. a tiltott szerelem, vagyis törvényt kívüli és a szerelem alapján kelt családi élet első gyermekei legtöbbször igen szépek, élénkek, eszesek, könnyű felfogással s meglepő emlékező tehetséggel bírnak; sőt igen feltűnő figyelmesek, fürkésző hajlamuak s igen következetesek.

Sokszor oly kérdéseket intéznek szülőikhez vagy közelebbi környezőikhez, hogy ezek gyakrabban még zavarba is jönnek; mivel a gyermekek által tett kérdések igen gyakran oly kényes természetűek, hogy rá kielégítő feleletet vagy avatlanság, vagy a meglepetés, sokszor pedig titokszerűsége miatt és a gyermeknek ártatlan felfogása s mint iránya ellen valót, az illető kérdezett meg sem is adhatja.

Ha pedig a gyermek a kérdezettől zavart lát, vagy tőle eltérő választ kap: ekkor többször láthatni, hogy rá az mily kellemetlen benyomást gyakorol s mily elégtelen, nyugtalan lesz ő ekkor; s ha tán az okosabb anyák vagy egyéb környezői ilyenkor tapintatosságból őket játékszereikre vagy valami újdonságfélére figyelmeztetik is, mégis láthatni, hogy az előbbeni élénk s okos szemecskék most merev s majd öntudatlan kifejezésűek lettek; s ritkán hat rájuk az új tárgy oly kielégítően, mintha ők előbbeni szellemvilágukban, fokozatos tápanyagot nyerhetek volna.

S mily sajnós, ha ilykor a gyermeki tiszta fogalom vagy érzés aránytalan, sőt durva elutasító válasznak van kitéve.

Hisz ezek a legkivánatosb pillanatok a nevelésben, mert a gyermek természeti ösztöne, egyéni hajlama ilykor leginkább nem csak fölismerhető, de egyszersmind fejleszthető s iránytevő is.

Mily sok család van pedig, mely az ily körülményekre hatni nem képes.

De a jól rendezett lelencház — mint köznevelő intézetben erre különös figyelem leend, hogy a gyermeknek a fogamzásnál s magzat korában öröklött nemes hajlamai illőleg fejlődhessenek.

Az említett gyermekek pedig csakis azért vannak legtöbb esetben a természettől ily jó hajlamokkal megáldva, mert a szülők, mint ifjak, ha csak a tiltott szerelmet élvezheték, ugy ennek alapja legbizonyosabban *elsőszőr* is az akaratlanul fölébredt figyelem, érdekeltség, mint az ismerkedés kulcsai; *másodszor* pedig a bizalom, ártatlan barátság; *harmadszor*: a kölcsönös vonzalom; *negyedszer*: a szellemi rokonszenv édes kinja, vagyis a platói szerelem; *ötödször*: a folytonos közellét birvágya, mely az elszigeteltségben rajongó szenvedélyt szül; *hatodszor*: a közellét s birvágý üdvérete, mely az első esók leirhatlan hatatalmában a két, bár igen ártatlan szellemi, de anyagokból alkotott embernek természeti hajlama által a fokonként számítlanul kifejlődött s legyőzhetlen ragaszkodásból jöve. Így a még ifjui zamatteljes erő, mind a kettőben meglevén: vagy az élvágýból fejlett, vagy pedig az élvezés akadályainak legyőzésére fordított figyelem, az az: a lélek és test minden erejének ilykor öszpontosulni szokott okszertü ingerültsége okozá, hogy a magasztos, vagyis magneticus és electricus érzelmekkel telt, tehát legrendesebb szerelmi kéjélvezetnek reproductuma: a magzat, szülőinek a fogamzás percébeni izdultsága s ébersége által átöröklé ama kellő s egyensulyos erőt, mely a később nyilatkozó legnemesebb hajlamnak gyu- és gyülpontja.

Ez van a családi élet első productumánál is azon kivétellel, hogy a szabadalom tudata már nem kénytelen s így nem is bir anyi éberséget a szülőknél a fogamzás percében előidézni, mint különben a tiltott szerelmeseknél ez legtöbbnyire a kénytelenített szükség legtermészetesb okául tekinthető.

Most tekintsük a magzati korszakot.

Ha a szerelem tiltott volt, úgy az anyának (természeti egészségét s rendes táplálékát ide számítva) szellemi műveltsége, vagy különbeni igazságérzetétől s így az apának becsületes jellemétől, gondos s megnyugtató önviseletétől is igen sok függ, hogy az anyai érzelmektől melegen ápolt s óvott magzat, rendesen fejlődhessék; mert míg a férfiú biztos jelleme az anyát csak remény s öröme s így lehető nyugalom élvezetére jogosíthatják; addig a különbeni környezetekozta félelem s szégyenérzet tudata, a tán kedvesében nem bizható anyát, csak a kétely vagy csalódás és menekülnivágyás keserü éberségében szokta bár tartani, de hacsak a magzatnak természetkivánta fejlődését anyagilag nem korlátolja: úgy nyugodt is lehet, hogy a születendő gyermek természetileg ép, egészséges, tehát fejlődő szellemi tehetségeire nézve is kellő hajlamokkal birand.

Ha pedig a magzat a családi örömek, u. m. a munka és nejére gyengéden figyelő gondos s ingerektől óvó apai bánásmódtól áthatott anyai szelid érzelmek alatt fejlődhetik: úgy csakis a természet szabályos ösvényén lévén, így birni is fog mind ama nemes hajlamokkal, melyekkel a teremtő az emberiséget s ennek nagy tettekre hivatott egyeseit megáldotta.

Ellenkező körülmények közt a magzat elsajátítja ama jellemvonásokat, vagy eltorzul ama anyagi külbefolyások által, melyek rá csakis az anyától közvetve vagy közvetlenül hatnak.

Míg tehát az apa kimélt s okos bánásmódja által az anya, minden a magzatra rossz külbefolyástól védve van: addig az anyának legszentebb kötelessége magát minden olyastól visszatartani, mely benne mind ama érzelmeket előidézi, minőktől gyermekét, mint leendő embert, szentül megóvni ohajtja; mert bizonyos az, hogy valamint ránk valami tárgynak csak látása vagy hallása is képes jól vagy rosszul hatni: úgy az anyának érzelme magzatába akaratlanul is átülteti ama vonást, mely különben az élet-

ben az anyát jellemzé, a mi pedig rendesen oly erős gyökeret ver, hogy a későbbi nevelésnek, még az ész tisztá irányu fejlesztése dacára is ritkán sikerül anyira hatni, hogy az ugy nevezett természetadta individualismus, a későbbi felhívó alkalomnak rabjává ne legyen.

Ismertem egy pórnot¹⁾ (atyja börtönben halt meg), ki egyszer a szomszéd asszonyának tyúkfészkéből a tojásokat elcsente; kit azonban a hegyi kertből lejövvő gazdasszony csak akkor vett észre, midőn a tolvajnő már átlépte a különben is dülőfélben levő szakadozott s tördelt sövényt.

Mig a tolvajnő ösztönszerűleg sietett ama uton, mely különben használatlan volt; addig a károsult nő — ismerve szomszédnőjét — így szólamla meg.²⁾

„Avr tu Pervl! vas hast mr ten vidr so knumma?
Aber du Babi! was hast mir denn wieder schon genommen?

„Áj — niks, kráis ned alevájl!“
„Ach — nihts, fretsche niht alleweil!“

„No-no! lfh ned imr und sau toh 'mól, vas tu
No-no, lüge niht immer und schaue doch einmahl, was du
unr tajn Hercs hast!“
unter deinem Herz hast.“

Ugyanis a tolvaj nő viselő's lévén, már két hó mulva meg is gyermekezett.

E jelenet rám igen hatott, melynek akaratlanul is szemtanuja voltam.

Meghatott pedig különösen azért, mert a károsodott s igen műveletlen asszonynak szavaiban a természet szent szavát s igazságát hívém nyilvánulni.

Tiz év mulva, midőn már a Phraenológiában buvár-

¹⁾ Tolnámegye, Kömlöd helységében (1839.), hol különben igen becsületes s munkás nép lakik.

²⁾ Engedje meg az olvasó, hogy az eredetiség kedvéért itt az eredeti nyelven mondott szavakat magyaros írómodorba öntessem.

¹⁾ Ez magyarul enyit tesz: „De te Borecsa! már mit vettél el tőlem ismét?“

„Oh — semmit, ne lármázz mindig!“
„No no! ne hazudjál mindig s nézd már egyszer, hogy mi van szived alatt!“

kodtam, kíváncsi voltam az asszonyt és kérdéses szülöttjét figyelembe venni, s nyugodt lélekkel mondhatom, hogy míg az anyán (Combée szerint) az orzás, rombolás és konokság, addig gyermekén az orzás kevés, de a ravasság ösztönének legkifejlettebb jeleit találtam.

Sokat lehetne e tekintetben elmondani, de ez itt meg nem vitatható; azonban példával akartam szolgálni, hogy a laikusok által megértessem azt, miszerént a magzatot és szoptatót minden oly befolyástól meg kell óvni, mint minő tulajdonokkal őt felruházni nem akarjuk.

Visszatérve pedig a szerelmi gyermekek életrevalóságára: az előbb elmondott külbefolyások, mint physiologiai okok, elegendőleg láthatók az élet legnagyobb férfijaiban, kik mint példányképek már a legrégibb korban is föltűntek.

Míg azonban az ily példányképek kikutatását, a jelenből, csupán olvasóim lángelméjükre bízom — addig állításom bebizonyítására szabad legyen a mindenki által leginkább szellemileg ismeretes férfiak néhányaira hivatkoznom.

Ilyen volt Ábrahám szerelmi gyermeke Izmael, akit Móses igen kiemel; valamint Jákob fiai közül József, az egyiptomi látnok, akit neki imádott Rachele szült. Legsajátságosabb pedig, hogy Judának az országuton fátyolozva volt Thámártól (és pedig törvénytelen uton) született fiának ivadéka volt Boz, ki Rút könyve szerint szinte szerelmi uton nemzé Dávidnak ősatyját. Dávid megszereté Uriasnak nejét Betsabeat és ezen szerelem folytán nemzé Salamont a bölcsék bölcsét; — s Dávid házából született Mária, ki anyira nemes, szelid s magasztos erkölcsi tulajdonokkal lévén fölruházva, hogy az égi szerelem őt választá a világ megváltója: a hit, remény, szeretet s erkölcsstanát és az isteni igazságokat terjesztő Istenembernek édes anyául; kinek tana, mint eldöntlen igazság, az ő önzéstelen emberszeretete s önfeláldozása által az emberiség s így a lelencek boldogítását is megalapítja.

Enyit tudhatunk a Könyvekkönyvből, (Pentateuch) mely nem csak a keresztény, de még a mozlim világban is szentnek mondatik.

Ílát a Classicusokban mit találunk? Bizony meglepő, hogy maga a világ első ismeretes írója, kinek törvényei az erkölcsi, természeti igazságra s isteni félelemre oktatnak s egyedül az emberiség jólétére irányozvák; ki az isteni vallás megalapításának javára oly önzetlenül lemondta a koronáról s eltűnt; — e nagy férfiú: kinek alig fölfogható természettudományi mély s terjedelmes műveltsége, staatusalkotó esze oly nagyszerű, — mondom e világreformot-hozó férfiú Móses ¹⁾ (egyptomi nyelven Moudsche, héberben Moscheh) a Levi nemzetségéből eredt Amram és Jochabed fia, maga is a Nilus partjához közel uszkáló sáskosárba tétetett ki; s csak Thermulis kisaszonynak emberszerető szive okozá, hogy Mirjam nővére által ismét édes anyja kezébe, később pedig a királyi udvarba juthatott.

Ez tehát ama nagy férfiú, kire az emberiség története támaszkodik. És ő is kitett gyermek, az az lelenc volt.

Sajátságos pedig, hogy a kitett, az az lelencgyermekből gyakran oly férfiak váltak: kik a világ történetének legmisticusabb korszakában a legnagyobb vitézek, staatusalkotók lettek.

Ilyenek voltak: Hercules, Theseus a görögöknél. Cyrus a persáknál; Romulus pedig a romaiaknál. stb.

Ha tehát a szerencsétlen elhagyatottakat, az igazi szerelemnek magzatait, a kitett gyermekeket elveszni nem hagyjuk, hanem megteszünk mindent, mire az embe-

¹⁾ Ennél nagyobb férfit és előbbi lelencet, a legrégebb s általunk eddig ismerhető korból nem találhatok; de hiszem, hogy mióta III. Napoleon és Victoria által a csini falak lerombolvák, hogy azóta találkozhatnak oly szerencsés férfiak is, kik ős historiai buvárlatainknak egy új édenébe juthatnak s a világculturának leghasznosb- és érdekesb adatokat gyűjthetnek; s így yalamint a Dogmatica ugy a Physica, tehát az egész Universum ismerete nem csak tágulni, de tán még némi újrendszerismébe is jutni fog. Csínhon falainak lerombolásával tevő magát III. Napoleon és Victoria a világtörténelemben örökre nagygyá és feledhetlenné.

riség érzete s a szent vallás int: úgy még sok oly polgárt nyerhetünk, kik a hazának dicsőségére, a keresztényi igazságok terjesztésére, mint az emberiség boldogságának fölvirágoztatására a legmagasztosb keblű s legmunkásb bajnokokká válhatnak.

25. §.

Némely statistikai adatok a lelencek satnyaságára, túlnépesedésükre — s ennek megcáfolására.

Vannak némely emberszerető, vagy nem tudom én miféle „tő“ tudósok, kik minden áron azon erőködnek, hogy a lelencek szükségtelenségét még az által is be akarják bizonyítani, hogy hisz a lelencek ugy sem életre valók; az az hogy anyira satnyák, hogy biz azok a legnagyobb részben ugyis korán elhalnak. Így például a többek közt fölhozzák, hogy **Bordeaux**-ban: ¹⁾

Korra nézve	1000 lelencből meghalt	Az összes lakosság 1000 gyermekéből pedig
0— 1 évig	517	232
1— 2 „	112	96
2— 3 „	40	47
3— 4 „	15	26
4— 5 „	14	15
5— 6 „	4	10
6— 6 „	2	7
7— 8 „	8	5
8— 9 „	3	4
9—10 „	4	4
10 éves korig megh.	729	446

¹⁾ Az „Annuaire de Bureau des Longitudes“ táblázata szerint.

Miből az tűnik ugyan ki, hogy míg 1000 lelenből 271 lón 10 éves; addig a rendes házasságbeliek közt 1000-ból 554 éré el a 10 évet.

Azonban ez a vád alaptalan, mert figyelembe kell venni mindig ama contagialis betegségeket, melyek némelykor a gyermekvilágnak egy bizonyos korosztályát pusztítják; ha tehát a gyermekek egy családban vagy csoportban többen vannak, úgy a ragály is előbb talál több prédára. Így bizonyos, hogy ily szerencsétlenségnek elejét venni noha nehéz; de bizonyos az is, hogy a rendes táplálkozás, mozgás és testerősítéshez kötött tisztántartás, valamint nyugalom mindazon tényezők, melyek a betegség ellen mindig a legjobb óvszerekül bizonyulnak.

A felügyelet is tegye hát meg mindig a magáét s ne fészkelje be magát a bizalom visszaélésének országába.

Ismertem én olyan orvoshivatalnokot, aki felső parancs következtében minden hónapban beszédte alattosaitól ama egészség-állapoti részleteket, melyeknek valódiságáról ő soha meggyőződést nem szerzett s el is küldé össze állítva mindig oda, hova kívánták; azonban azt senki sem kérdezte, hogy valjon nem készültek e ezen adatok csupán a jó orvos ur agyából; ki némelykor 3 hónapra is elkészíté előre a kimutatást; csakhogy mindig készen legyen. (Er war ein gemachter Herr.)

Hogy pedig az előbbeni magyarázatomat eléggé okadoljam, miszerént a fennebbi statistikai tételek, a lelencek satnyaságukat és életrevalótlanságukat nem, hanem csakis a felemlített s bizonyos korosztályban pusztító ragály működését tanúsítják; ez onnan is kitűnik, hogy míg a 6—7 éves lelencek közül csak kettő; addig a családbeliekből 7 halt meg.

Ha a lelencgyermek satnya, úgy ezt csak részént még az anya méhében való bántalmazás, u. m. lekötözés (de bocsánat ezt már nem sorolom elő), részint pedig a születéskor és ezután szenvedett rossz ápolás okozza; hisz ha a gyermeknek nem kellene szükségét szenvedni, úgy nem tennék ki az utcára s nem adnák lelencházba; ez te-

hát mind arra mutat, hogy biz a gyermek életrevaló volt, de elnyomorított.

Vannak továbbá nagyon félénk emberek, akik t. i. a lelencek szaporodásából két borzasztó aggályt csinálnak szegény fejüknek és szük szívüknek s mindig a nagy Malthusra hivatkoznak, hogy lám ez is mondta, hogy a lelencházak által nemcsak a túlnépesedés és így az államnak elszegényedése, de erkölcstelensége is bekövetkezik.

Ez is pedig csak olyan beszéd, ami inkább csak fonák nézetnek mint alaposan okadatolható valóságnak bizonyul be; mert vegyük p. a világvárost **Párist**; ebben 1850-től 1857-ig így állt a lelencek szaporodása:

1850	3821	
1851	3542	1840-től pedig egész 1857-ig: tehát
1852	3390	összesen 18 év folytán, az egész lelenc
1853	2357	szaporodás nem volt nagyobb, mint
1854	3205	688,096, ezekből pedig meghalt circa
1855	5577	300,000.
1856	3822	
1857	3939	

Ebből tehát szinte csak az világlik ki, hogy bizony a szaporodás nem aránytalan nagy; mert míg 1852-ben 3390-en születtek; addig 1853-ben csak 2357 összeget látunk. Sőt még azt is tapasztaljuk, hogy míg 1850-ben 3821; addig 1856-ben csak 3822 volt a szám; tehát 7 év folytán a város különbeni népszaporaságához képest 1, azaz: a legnagyobb aránytalanság; mert föl kell tennünk, hogy ha a lelencek erkölcstelenség és nem a szükség következtében szaporodnának, hogy akkor ha valamely város vagy ország népsége 7 évi különbségben 20 percentet vagy bár megnyit szaporodnék, hogy akkor a valódi erkölcstelenség aránya még egyszer anyival, az az 40 percenttel szaporodnék.

Világos tehát, hogy a lelencház sem túl népesedést

sem erkölctelenséget nem eszközöl, hanem csak egyedül a szükség terhét viseli; mit ha nem tenne, úgy lenne előbb gyermekgyilkolás, elnyomorodás, fegyenc szaporodás s így az államra nézve mindig nagyobb és pedig oly teher, mely még ha magát természeténél fogva nagyra növi, úgy nem csak a magán személy- és vagyon, de még az államhatalom biztonsága is veszélyeztetik.

Humanisticai intézeteket, munkát a népnek Uraim! s így nem félhetünk az „elszegényedés-“től ¹⁾ s így a nyugalomra és fölvirágzásra bizton számíthatunk.

Nem akarom a közönséget sok statisticai adattal fárasztani; mert ezeket eddig úgy is csak némely állításoknak élénkítéséül és megcáfolására használhattam; különben pedig a lelene-világ statisticája oly nagy és cifra, hogy azt nem az alapítás-módra vonatkozó, hanem csakis inkább gépies tarkázatra s számvivéshez való olvasmányának mondhatni.

Ahol azonban szükségünk lesz rá, ott majd közlök ismét mutatóványokat; de megvallom hogy a statisticai adatok közt mindig azok hiányzanak, amelyeket leginkább óhajtanék tudni; azért sajnos, hogy sok dolgot nem közölnek vagy legalább híven nem adnak s mindig eszembe jut, hogy ezelőtt 10 évvel rólunk is oly statisticát irtak a civilisatorok, melyszerént Magyarország legtörzsökösebb magyar városában több lett a német mint a magyar; s általában kisebb a szám mint a lakosság; de aztán midőn a „Steieramt-“nak kellett valami, akkor meg sokan voltunk s mindig nagyobb volt a „Besitz“ mint az „Arbeits-Classe.“

*Most azonban szives olvasó! hagyjunk fel egy kissé a philanthropiai érzelmekkel, vagy ugorjuk a most következő **Részt** át; vagy pedig ha még nem tudod, hogy mi az a **Bureaucratiai-rendszer**; s ezt némileg megizlelni ohajtod: úgy sziveskedjél velem körülbelöl egy óráig maradni s megfogod látni azt a nagy gé-*

¹⁾ Olvasd a veteran író s nemzetgazdász Fáy András ily című munkáját 1862-ből.

pet, mely emberekből áll s kik közt vannak sok oskolát végzett és mégis keveset tudó atyafiak; de aminek nem mindégök az oka; mert hisz van közöttük olyan is, aki egész ifjúságát becsülettel tölté, szorgalmasan s nagy sikerrel be is végzé iskoláit, melyekre évenként vagy 15 éven át 2000 ftot is költött, s most a 30000 ftos capitalis helyett még csak a 10.000-nek sem kapja meg $5^{00}/_{100}$ kamatját, mint évi fizetést; s még is nyeli a port egész nap; szépen kell neki járni, s családját is rangjához illőleg eltartani; magát folyton az újabb rendeletekhez tanulmányozva alkalmazni s folyton meglege-
dést színlenni, különben: „Adjeu!”

Azonban ne hidd, hogy az itteni rendszer rossz volna; ellenkező! Csakhogy a gépezet nagyon száraz, s ha nem olajozod, hát nem forognak kerekei.

De hogy magadat jobban tájékozhasd, úgy meg kell említenem, hogy én tíz évvel visszavezetlek a múltba; de nem csupán azért, mint hogy én ez előkészületet még akkor a korhoz s eljárás formájához alkalmazva irtam; de mivel ma is szükséges azt meggondolni, hogy ha valamit indítványozunk: hát annak kiviteléhez, az előkészületek föltételezett előmunkálatainak kezdeményezési módjára is szükség lehet; s így még a doctrinák sem akadnak fönn semmin, mint csupán a haladáson.

Enyit előre bocsájtva tudnod kell, hogy az embernek jó mindenre elkészülve lenni; azért hajtsd meg magad mélyen s tiszteld a kort és az én ősz „Zopfomat.”

HARMADIK RÉSZ.

26. §.

Ideiglenes bizottmány.

Ha a tervezett s már életbelépendő sőt életrevaló humanisticai társulat bármily akadálynál, vagy késedelmeskedésnél fogva nem alakulandna, a lelencház szükségét belátva pedig a magas kormány az eddig elősoroltakra — különbeni bölcs belátása mellett — a kérdésben forgó tárgyat figyelmére méltatja, sőt életbe léptetni ohajtja: úgy az ügy szentsége körüli fáradozás, egy ideiglenes bizottmánynak működését is igényli.

Ezen bizottmánynak alkalmazását megelőző körülmények a következő §-ban jövendnek elő.

Azonban teendője leend:

- 1-szor. E tervnek megbirálása.
- 2-szor. Az innen felmerülő kérdéses tárgyaknak szakszerénti felosztása.
- 3-szor. Összes működése.

A bizottmány személyzete volna:

- a) Elnök.
- b) Elnökségi titkár.
- c) Igazgató.
- d) Hat ülnök.
- e) 6 ülnökségi járulnok.
- f) Számvivői tiszt.
- g) Számvivői segéd.
- h) Ellenőr.

- i) Ügyvéd.
- j) 2 tollnok.
- k) 10 irnok.
- l) 4 dijnok.
- m) 2 szolgál.

Ezen bizottmánynak szükségképeni létét bebizonyítandják a következő cikkek. Mindenek előtt tehát tudni kell milly előzménynyel jár e bizottmánynak alkalmazása.

27. §.

Az ideiglenes bizottmány alkalmazását illető előzmények.

Nincs ugyan a magas kormánynak arra szüksége, hogy én ezen ideiglenes bizottmány alkalmazását illető előzményekre javaslatot tegyek; de minthogy már e tárgy körül működöm: úgy legyen szabad némi nézetemet közleni; mert bár kinek tétessék is feladatává ezek felett megjegyzést, véleményt, jelentést, vagy éppen végzést hozni: úgy annak teendője leend: e tárgy körüli részletesebb foglalkozásra irányt adni, s a szervezést rendezni; ennélfogva célszerűnek gondolom: ha már a magas kormány a maga köréből tagokat nem nevezhetne, vagy ezeket mellékesen vagy éppen rendesen e dologgal meg nem bizná, hogy ekkor az említett állomásokra a helytartóság által pályázat nyittassék.

Ezen pályázatba ki kell tenni a szakavatottságot, mely a következő 18. §-ban. részletenként kiviláglik.

Bezáratván e pályázat az első kihirdetéstől számítandó 1 hó mulva; a 2-dik hóban a kinevezések kihirdetnek, és pedig oly megjegyzéssel, hogy a kinevezés közzétételétől számítandó 15. nap alatt tartoznak, a kinevezettek a n. m. k. helytartótanács által kiadandó hivatalos utasításaikat személyesen kivenni; mely alkalommal meghatároztatik az eskü letétel.

Erre a tagok öszevőnek s a fenséges helytartó vagy helyettese és más notabilitások jelenlétében felolvastatnak a kinevezések.

Ezt követi az ünnepélyes eskü, melylyel egyszersmind a beiktatás is véghez megy.

Ez ünnepély után az elnök más napra összejövetelt rendel.

Azonban valamint az ünnepélyről, úgy az elnöknek rendeletéről a titkár jegyzőkönyvet vesz fel, s ezt az elnök s utána minden tag aláírja; hogy így az aláírások szerint mindenkinek sajátos névjegyzéke is meglegyen.

28. §.

Első gyűlés és tárgyai.

Az előbb említett s elnökileg megrendelt összejövetel alkalmával felolvastatja elnök a titkárral még egyszer a kinevezést s egyszersmind szívére köti a bizottmánynak a lelkiismeretes munkásságot, s kijelöli a szakokat, ezeknek személyzetét és a működésre használandó szobákat; kijelöli egyszersmind a helyeket, melyeket a tagok közgyűlés alkalmával elfoglalnak.

Ugyanekkor el is foglalják a helyeket, s az igazgató megemlíti a gyűlés tárgyait: t. i. ezen tervnek megbirálását, s az elnöknek rendeleteit, melyek azonban csak a gyűlés bezárása alkalmával tétetnek közé.

Most pedig a titkár el kezdi felolvasni ezen előleges munkálatot, s minden §. végével bevárja az elnöknek vagy utána az igazgatónak és ülnököknek észrevételét; minthogy azonban itt nem a szóthalmazó viszketegségnek, hanem csak a tárgy lényegérei velős észrevételnek van helye, így az elnök „tovább“-azására a felolvasás folytatatik.

A gyűlés 3 óránál tovább ne tartson, mert különben az érdekelt figyelem veszélyeztetik.

Azonban célszerű leendő minden szakfőnöknek és segédének jegyzéket vezetni.

Ezen gyűlés bezárása alkalmával az elnök, a helytartótanácsnál, a nyert kinevezések következtében, hálatisztelkedést rendel el. S így valamint az elfogadtatást, úgy ez erre nyerendő utasítást kiziközölni teendője lévén; — miről lehető alkalommal rendeletet ad ki.

Ezen alkalommal bezárja a gyűlést, meghatározván egyszersemind a legközelebbi napra s hivatalos órárai öszvejövetelt.

Ezen gyűlésről jegyzőkönyv vétetik fel a titkár által, mit csupán az elnök ír alá.

Igy folytattatik a felolvasó gyűlés vásár- és ünnepnapokat kivéve, mindennap reggeli 9-től déli 12-ig; vagy a mint a magas kormány előlegesen rendelkeznék.

Az egyéb hivatalos órákban: — melyekben t. i. olvasó gyűlés nincs — a fogalmazók, irnokok és díjnokok közt e terv leírás végett olyformán legyen kiosztandó — és pedig már az első gyűlés alkalmával — hogy hat részben s minden részt, valaki mondolása után egyszerre háromszor leírják; ¹⁾ így e tervnek részleteit az alább következő szakszerénti főnökök egy példányban átvehessék, mely szerént bírálataikat vagy tulajdonképeni kidolgozásait megkezdhessék.

Igy mindenki rendes foglalatosságához lát, s kidolgozott munkálatait részletenként is az igtatóba beadhatja; honnan azt az igazgató a tulajdonképeni bíráló gyűlés elé tárgyalás véget átveendi.

29 §.

A Második s következő olvasó gyűlés rendszere.

Valamint az első úgy a többi következő olvasó gyűlésnek rendszere egy; mert csak egyedül a terv olvastatik fel tovább, a közbeeső észrevételekkel.

¹⁾ Most már az ily előmunkálatokon e mű megjelenése által is segítve lehet; a kézirat szerént azonban, 1853-beli rendszeres eljárás könnyítésére volt célozva.

Különböznek azonban az elsőtől mégis anyiban: hogy az elsón minden tag jelen volt, míg a következőkön csupán az elnöktől kezdve az irnokokig vannak a tagok jelen. Mert az irnokok és dijnokok különben az irományok tisztázásával foglalkozandnak, minthogy már a második gyűlés alkalmával a felebb említett hat részre osztott s háromszor leirt szakrovatok, az illető osztály főnököknek ki is adandók a következő §. szerint.

30 §.

A bizottmánynak szakszerénti felosztása.

Minthogy a lelencház s ennek alapítása oly tárgy, hogy az erre vonatkozó terv megbirálása különféle szakavatottságot tételez fel, így az egésznek kezelését egy kéz vagy fő nem is viheti. Ennnél fogva szükséges: hogy a bizottmányi ülnökök mindegyike külön szakkal bizasék meg, s ezen tervnek egybehangzó részleteit, komoly figyelem — s szükségkép kidolgozás — alá vegye.

E szerint nem ok nélkül volt a hat ülnök s hat járulnok indítványozva, mert mindenkire nagy teendők várnak; főleg ha ohajtjuk: hogy a tervben levő lelencház minél előbb életbe lépjen.

Meg kell hát határozni az ülnökök szakosztályát, melyek következők:

- 1) Nevelési,
- 2) Egészségi,
- 3) Adói,
- 4) Gazdászati,
- 5) Építési és
- 6) Fegyelmi osztály.

Ezeket azonban még környezi az elnökségi és igazgatósági osztály.

Most oszruk fel a munkát s határozzuk meg az erre vonatkozó képességet.

31 §.

A munkának felosztása.

Az elnökség külön munkálataihoz tartoznak a következő cikkek, u. m. 1—10; 26—38. 48. 49: 58—61. 71. §-ig.

Az igazgatóságéhoz pedig a következők u. m. 39—44. 50. 72. 107—111. §-ig.

A nevelési osztálynak szakteendői: 55. 56. 79—96. 99—102. 112—114. §-ig.

Az egészségügyi osztályéi: 22—25. 53. 54. 69. 73—78. 97. 98. §-ig.

Az adóéi: 11—21. §-ig.

A gazdaságéi: 51. 52. 57. §-ig.

Az építészetiéi: 45—47. §-ig.

A fegyeleméi: 62—68. 70. 104—106. §-ig.

Ennél fogva látszik: hogy minden szakosztályhoz külön képezettségű egyéniségek kívántatnak; kivéven az elnökségi és igazgatósági szakokat, melyeknek főnökeiről általános műveltség s avatottság tételeztetik fel.

Azonban szükséges lesz mégis, hogy legalább az ülnökök szakszerűen nézve határozzuk meg az ő feltételes képességüket.

32 §.

Az Ülnökök mint szakfőnökekben megkívántató külön képességek.

1. A nevelési osztály — vagy szakfőnökekben megkívántatik: hogy a nevelés — és tanítás-tant ne csak elméletileg, hanem gyakorlatilag is ismerje. Innen következik: hogy nem volna célszerű oly egyént alkalmazni, ki csak tán felületességből kezelte valamely intézetnek

vezetését; ki t. i. bizva alattosaiban, így csak firmája és legfeljebb is hidegen űrködő eljárása ismeretes; vagy csak azért vállalkozott; hogy jövedelmei szaporodjanak. ¹⁾

Megkivántatik tehát: hogy a vállalkozó, practicai működését — legyen az nyilvános vagy magán — bebizonyítsa. S ha több oldalú ismeretekkel bír, ²⁾ melyek közt a nevelészethezi alapos ismereteit ³⁾ s képzettségi oklevélét — padagogiait — felmutathatja: úgy elsőséget nyerhet.

Gyakran gondolkodtam a felett, hogy valjon az orvosban legyen-e meg a nevelés tudománya s ez legyen a nevelő; vagy pedig a nevelőben kívántassék meg, hogy ő orvos is legyen. Végre azon nyugodtam meg, hogy az orvos legjobban művelhetné a nevelés tudományát, mert neki a természeti emberről legalaposb ismerete lehet s azért jó volna, ha az orvos a neveléssel is — de csakis az orvosi tudomány hátránya nélkül — foglalkoznék; ezt mondhatom a nevelőtudásra is; azért jó volna, ha többek tehetségéből — idejéből, — kikerülne, hogy e két pályát szaktanilag végeznék. ⁴⁾

Azonban bizonyos, hogy míg mindenben exact tudósok nem lehetünk, addig az egyoldalúság szinte úgy, mint a kapzsiság kárhoztatható.

De eltagadhatlanul áll az is, hogy az orvos bármely exact tudományra is azért alkalmas, mert legtöbb természet s ember ismerettel bírhat.

Azért a legrégebb korból is azt látjuk, hogy az orvosi pályát végzett férfiakból lettek a legnagyobb bölcsészek, physicusok, theologok, nevelő tudósok, politicusok, s jogtudósok, nemzetgazdák, historicusok, régészek sőt építészek, kertészek is vagy encyclopaedisták stb.

Nem azért alkalmasak pedig ők leginkább valamely tudománynak művelésére, mert gyógyítani tudnak; hanem mivel eddig

¹⁾ A polgáriasult emberszeretet, sőt az álladalom jóléte is azt igényli, hogy egy embernek — biztosított fizetésre nézve — csak egy hivatala legyen, nehogy míg egyik a szükségesek fődőzésén s becsületes megélhetésen kívül a fölösleget pazarolhat, addig a másik haszonvehetősége dacára nem csak hogy alig teng, de a munka hiánya miatt még éhezni is kénytelen legyen.

²⁾ P. phraenolog, physiognom, sőt gymnasticaival.

³⁾ P. az orvosi tudománynak anatomiai és physiologiai ágában való jártasságát.

⁴⁾ Midőn én a nevelői tanpályát végzém, csak akkor fogám föl ennek emberismereti szükségét s kellékeit; midőn pedig az orvosi tanpályát végzém, szinte akkor látám át, hogy mily jó volna, ha az orvos a nevelés tudományát is ismerné.

csakis ők ismerik leginkább a természeti embert, ennek egyes alkatrészeit; s ezeknek összműködését és a vegytant, s minthogy így önmagukat legjobban ismerik, tehát tudnak szabályosan gondolkodni, következtetni s így valamely tárgy lényét s igazságát mint természeti rendeltetését kipuhatólni.

Azért volna üdvös, hogy az *Anthropologiat* és *chemiat* bármily csekély mértékben is, de már az elemioktatás alkalmával meg ismertetnők, s ezt folytatnók is minden tanodai osztályon keresztül.

Ekkor nem lenne anyi haszontalan s érthetetlen, száraz s fél-szeg szoba-, hanem inkább magasztos, tiszta s gyakorlati világtudós; kifejlödnének jobban az ipartanok s előbb nyernék meg az így inclinált aristocratiát is a tudományoknak, iparnak; s így nemzetgazdászati vállalatainkban; a termelés, szaporítás és gyár-
iparaink virágzásnak indulnának; a kereskedelem élénkülne s más nemzetekkel való összeköttetéseink által a beljölét s erő alapján, tekintélyre vergődnének; s így lehetnének nagy és dicső nemzet, mint az angol, ki magas születése dacára gyári munkálatokban is és mindenben részt vesz, forgatja pénzét s parancsol a világnak.

Ha mi mint *producens* nemzet előbbre hatolunk, úgy leginkább lehetnek gyárterményeink is s nagyobb lesz a kivitel; tehát pénzünk s így mindenünk lehet.

2 Az egészségi osztályfőnökekben megkívántatik, hogy legyen okleveles orvos- és sebész-tudor és szülész; bizonyítsa be eddigi sikeres fáradozásait, főleg a gyermekek gyógyításában s szülészeti tapasztaltságát. S ha ezen érdemeihez tán még valami gyógytani — közrebocsajtott — munkájára hivatkozik, vagy ezeket, valamint orvos tudorrá emeltetése alkalmával tett értekezését szinte eredetben közli, sőt tán valamely kórháznak igazgatása vagy egyéb itteni fáradozásáról szóló, s az orvosi tudományoknak külön szakaira ¹⁾ sőt a nevelésre vonatkozó okmányokat is mutathat fel: úgy szinte érdemei után elsőseget vivhat ki magának.

Lehetlen itt egy férfura, nem hivatkoznom, ki ifjabb korában

¹⁾ Főleg a *Hygiastica* és *Dietetica*.

az emberiség iránti szereteténél s természeti hajlamánál fogva magát az orvosi pályára szentelte; s ezen pályának tanfolyama alatt eléggé is bebizonyította, hogy mily ragaszkodó pályájához és mily iparkodó azon részletes ismeretek megszerzésében, melyek által magát művelt s alkalmas orvossá s igg valódi ember-baráttá képezheti. Hol van, nem tudom. De „orvosrendőrségi értékezés-“e ¹⁾ után mások is ismerhetik s tán hollétét is tudják. ²⁾ — Úgy látszik: hogy ezelőtt 20 évvel még orvosok közt ki sem tett többet nálánál a lelencházak s az innen felmerülő kérdések érdemében. ³⁾

Értem honunkban; mert külföldön eléggé bebizonyíták már ez ügy feletti intézkedésüket; de az intézetek belszerkezete s kezelése nem igen nagy érdemükre válik a megbizottaknak.

Azért szükséges, hogy a magas kormány megmutassa: mennyire boldogítóbbak az ő intézkedései.

A fennebb említett orvos ur emberbaráti érzelme azonban meg van más emberekben is, így például:

Dr. Tormay Károly — pestvárosi főorvos, az 1853-dik évi Buda-pesti hírlapnak 120. számában közlé Pestvárosának statistikai adataiban, — s igen buzgón emelé ki a „lelencház“ hiányát, ⁴⁾ s mint reméli: teend is a magas kormány e hiány fedezésében szükséges lépéseket; egyszersmind ajánlja más üdvös intézetek iránti működését. ⁵⁾

¹⁾ „Discertatio inauguralis Politica-Medica de „Brephotrophiis“ quam comeum et auctoritate e. t. c. pro Doctoris Medicinae laurea e. t. c. concinavit: „Carolus Siklosy“ Medicinae et Chirurgiae Doctor, Obstetriciae et oculisticae Magister Hungarus Baranyensis“ 1844, Pestini. Typis Launderer et Heckenast.

²⁾ Így csak az 1852-dik évi távollétem „1853-diki hoszas betegségem s 1854-diki magányom közt szólhattam; hisz különben sem lehet mindent tudni; azonban aki a budai város-majorban levő magán hidegviz gyógyintézet alapítótulajdonosát ismeri, az bizonyosan sejtethi, hogy ez szinte ugyanazon Dr. Siklós Károly.

³⁾ Dr. Kovács Seb. Endre is, már orvostudorrá lett avatattása alkalmával „A hebegés műtételyek általi gyógyítása. 1841.“ című értekezése háttírájának „A lelencház minden népes város intézetéhez tartozik.“ 7. pontja szerint e tárgyról szinte elmélkedett.

Mire nézve az 1838. évi árvíz utáni szenvedők felkeresése és segélyezése alkalmával talált s rosszul táplált lelencek helyzete adá az alapot.

⁴⁾ Azóta Fáy András az „Elszegényedések“ és Rapos Józef „A köznevelés a lapintézetek“ című röpirataikban 1862-ből szólalának föl buzgón e tekintetben.

⁵⁾ Úgy látszik, hogy itt Dr. Tormay is oly humanistikai intézeteket ért, mint minőket én e mű 15. 22. 31. és 33. lapjain jegyzékben főlemelíttem s már 1847-ben elkészült „Humanistikai intézetek“ című munkámban javaslok.

3. Az adói osztályfőnökből megkivántatik az eddigi „Adórendszer ismerete“, mit nem csak elméletileg, hanem gyakorlatilag is magáévá tett; tehát valamely jelentékenyebb adóhivatalnál kiemelőleg szerepelt vagy szerepel, s az évi népösszeírás s egyéb esetek után azon adót kiszámítja s illetőleg kezeli, mely „Lenczázi“ vagy „köznevelési“ címet viselend. Ha ezen képessége mellett a „Finanz-Lehre“-beni avatottságát is bebizonyíthatja : úgy kitüntetését remélheti.

4. A gazdászati osztályfőnökből megkivántatik a „Status-öconomiai isme“ s mellette ily foglalkozások utáni tapasztaltsága, következőleg a „könyvelés“ és „számvitel“ alapos vezetésére megkivántató otthonosság.

5. Az építési osztályfőnökből megkivántatik a tökéletes „architecturái tudomány“, mely a mérnökségi alaptanok szerint, az építendő példányintézetnek tervezésénél, mulhatlanul feltételeztetik.

6. A fegyelmi osztályfőnökből megkivántatnak a juridicai és politicalai ismeretek s az ily bíróságok szerénti eljárásokban való avatottság. De különösen azon fegyelmek ismerete, melyekkel a nyilvános és magán tan- vagy egyéb ápoló intézetek rendszerezvék. ¹⁾

Most azonban szükséges tudni, mily személyzete legyen minden osztálynak.

¹⁾ Mindenkép azon kell lenni a választásnál, hogy minden szakra oly egyén alkalmaztassók, kinek tágas ismereköre s nagyobb élettapasztalásai vannak.

Azért helyes leend, ha mindenki életrajzát is közlendi.

Ez ugyan sok visszaélésre adhatna alkalmat, azonban annál jobban ki fognak tűnni a jellemeik.

Vigyázzal kell lenni azonban arra is, hogy a pályázóknak sok oldalú ismeretere tekintve : maga a szak, a megválasztott egyén sokoldalúsága miatt hátrányt ne szenvedjen.

Legyen mindenki szakavatott s éljen pályájának ; így alkalma leend valamint a tárgyat, úgy ennek javára önmönmagát is többoldalulag ugyanazon cél mellett maradva, kiművelni.

Az osztályok személyzete.

1-ső. Az elnökségi személyzet:

- a) elnök,
- b) titkár,
- c) fogalmazó,
- d) irnok,
- e) díjnok.
- f) 1 szolga.

2-ik. Az igazgatósági személyzet:

- a) igazgató,
- b) ellenőr,
- c) ügyvéd,
- d) igdatói-kiadó,
- e) irattárnok,
- f) fogalmazó,
- g) 3 irnok,
- h) 2 díjnok,
- i) 1 szolga,

3-ik. Nevelés-ügyi személyzet:

- a) ülnök,
- b) járulnok,
- c) irnok.

4-ik. Az egészségügyi személyzet:

- a) ülnök,
- b) járulnok,
- c) irnok.

5-ik. Adóügyi személyzet:

- a) ülnök,
- b) járulnok,
- c) számvivő tiszt,
- d) irnok.

6-ik. A gazdaszatügyi személyzet:

- a) ülnök,
- b) járulnok,
- c) számvivő segéd,
- d) irnok.

7-ik. Építésügyi személyzet:

- a) ülnök,
- b) járulnok,
- c) irnok.

8-ik. Fegyelemügyi személyzet:

- a) ülnök,
- b) járulnok,
- c) irnok,
- d) dijnok.

Ilyformán a személyzet fel van osztva, e szerint tehát a hivatalok is rendezvék. Most lássuk: mi az első teendő?

34. §.

Az első teendő.

A 17 és 18-ik §§. nyomán s a 20-ik §-ra vonatkozólag a szak szerint kisorolt cikkek minden osztály számára még egy példányban leirandók, hogy így az osztályfőnökök járulnokaikkal a közös munkát feloszthatván: minél hamarább működhessenek.

A felebb mondott s előre is háromszorosan rögtönzött példányoknak haszna az, hogy egy példány a szakfőnökök közt osztatik ki, melyről most a másodszori leirandó; a második példány az elnök és igazgatónál marad; a harmadik pedig közhasználatra az irattárba tetetik.

Ezen kívül az igazgatóság a maga szakán kívül

leiratja még két példányban, hogy az elnökségnél és magánál is egy külön teljes példány legyen; s közös használatra is teljpéldány legyen az irattárban.

34. §.

Különös teendők.

A 19, 20 és 22-dik §§. folytán meg kell határoznunk magát a külön teendőt, mely által mindenki hivatalát ismervén, s így a kiszabott módon működvén: közelíti meg a cél kivitelét.

1-ször. Az elnök teendője:

- a) A 20-ik §-ba iktatott cikkek kidolgozása.
- b) Az igazgatóság általi gyűlés-hirdetések ellenjegyzése.
- c) Az irattárba teendő tárgyak láttamozása.
- d) A gyűlés megnyitása, bezárása s jegyzőkönyvnek aláírása.
- e) Minden beadvány vagy elkészült birálatok s kidolgozatok feletti végzés hozatala.
- f) Belátása szerint rendeletek hozatala.
- g) A végzések, valamint egyéb működések feljebb jelentése.
- h) Akadályoztatása esetében helyettesének hivatalos megbízása.
- i) Minden alattvalójárai felügyelet, következőleg szükség esetében ezeknek kérdés alá vétele, vagy figyelmeztetés, megintés, sőt dorgálás; innen fogva teljes felelősség.

2-szor. Titkár teendője:

A titkár tulajdonkép az elnök segéde, következőleg minden — az elnökséget illető — teendő s felelőség kezelője. Tartozik főnökének utasítását elfogadni; tartozik azonban még észrevételeit — minden az elnökség kezelése alatti ügyekre — megtenni.

I. Jegyzés.

Ily összeköttetésben áll minden osztályszemélyzet, s ezek főnökei pedig : az igazgató és elnök főlebbvalójuknak. Tehát a járulokok s többi tagok szinte főnökeinek.

3-or. Igazgató teendője:

- a) Gyűléseket hirdetni s gyűléseken a tárgyakat felosztani.
- b) Minden be- és kiadványt átnézni s nevét rájegyezni.
- c) Az irodát igazgatni.
- d) Az irattári rendre felügyelni.
- e) A tagok havi díjának felvételére a nyugtát ellenjegyezni s erről jegyzőkönyvet vinni.
- f) A hivatalnokok rendére ügyelni, vagy az előjövő bajt orvosolni; szükség esetében feljebbjelenteni.

4-szer. Ellenőr teendője:

- a) Az igazgatót mindenben segíteni.
- b) Főteendője a pénzkezelvényre, számolatokra s hivatalnokok önviselésére s szorgalmukra őrködni.
- e) Ezen feladatairól naplót vezet, mit csak az igazgató és elnök olvashat.
- d) Jelentéseit saját hivatalos pecsétje alatt adja be az igazgatónak vagy elnöknek, s ezen jelentések szinte a levéltárba pecsét alatt tételnek be.

5-ször. Az ülnökök teendője:

- a) A 20-dik §-ba iktatott cikkek kidolgozása.
- b) Osztályuk személyzetének rendbentartása és járulnokaikkal a munka megosztása.
- c) A tiszta munkálatok beadása.

II. Jegyzés.

Ezen §. 1-ső részének „I” pontja és az I-ső jegyzés értelme az ülnökökre nézve — alsóbb rangú társaik iránt — megújittatik; így tehát mindenki őrködik és munkálkodik.

6-szor. Járulnokok teendője:

A járulnokok az ülnököknek segédek, tulajdonkép szaktársaik: így főnökeiktől a munkát elfogadván, e feltét együtt tanácskoznak; az általuk bevégzett munkát csak főnökeiknek adják személyesen kézbe.

7-szer. Ügyvéd teendője:

- a) A lelenház ügyeit juridicai és politicalai uton védni.
- b) Kellő esetben az intézet hűtlen tagjait beperesíteni.
- c) Minden eljárását az igazgatóság előtt bemutatni.

8-szor. Többiek teendői, és általánosak.

Mindenki tartozik saját főnöke által elébe szabott teendőket legjobban végezni; szükség esetében utasítást kérni s hivatalnoktársait tisztelni; legfőképp pedig a kiszabott hivatalos órákra pontosan megjelenni; a hivatalos eljárásban lehető rövidség és lényegesség kívántatik; beszélgetéseknek helye nem lévén, mi által a cél iránti buzgalom csonkulna; ezek mellett még megkívántatik a legnagyobb csendbeli működés s eljárás. Elmenés alkalmával jó rend hagyás s zárlat.

36. §.

A hivatalnokokban megkívánt képességek.

A 20. 21. 22-ik §-okból eléggé kiviláglíks a 24.- §-ban pedig leginkább bebizonyíttatik: hogy mily köre van minden szaknak s innen minő képességek kívántatnak meg a pályázat által vállalkozó egyénekben; következőleg szükséges lesz pályázat alkalmával a 21-és 22-ik §-at tisztán közleni, hogy így a pályázók annál inkább tájékozhassák magukat a képességi okmányok kiállításában, illetőleg folyamodványainak felszerelésében.

Legyen t. i. kimondva: hogy a pályázók határozzák meg, melyik szakhoz kívánják alkalmaztatásukat; hogy így az egy szakra alkalmazható külön tehetségek közt annál könnyebb legyen a kinevezésrei megválasztás.

Mellékes dolog ugyan: de még is szükséges leend pályázat alkalmával a magas kormánynak mind az eddigi — közölni szokott pályázati általános morális és physicali előnyökre vonatkozó — tételeket, mint pályázati kérdéseket szinte megemlíteni.

37. §.

Az ideiglenes bizottmánynak évi fizetése.

Ha a magas kormány az eddigi hivatalnokok által a tervet idő szüke miatt ki nem dolgozhatná s ezen adatok utáni dolgozatokat nem folytathatná; azonban a most szóban volt bizottmányt életbe léptetni kegyeskednék: úgy a tagok fizetése is mulhatlanul kérdésbe jó.

Erre nézve mindenek előtt meg kell jegyezni: hogy az eddigi országos pénztárnak a tagok fizetése terhére nem leend. Mért ha a 15. stb. §-ban javasolt adó rendszer életbe lép: úgy az alapítványi pénztárnak évenkénti új jövedelme circa 3,000.000 az az három millió fttal szaporodik s ennek csak 1⁰⁰/₀₀ kamata is elegendő arra: hogy a bizottmányi tagok illően fizetessenek: és pedig:

Elnöki fizetés lehet	2500 ft
Titkáré	1500 „
Igazgatóé	2000 „
Ellenőré	1200 „
6 Ülnöké per 1.000 ft	6000 „
6 Járulnoké per 900 ft	5400 „
Számtiszté	800 „
Ügyvédé	700 „
Irattárnoké	600 „
Iktató-kiadóé	600 „
Számvivő segédé	600 „
2 Fogalmazóé per 500 ft	1000 „
10 írnoké per 400 „	4000 „
4 díjnoké per 360 „	1440 „
2 szolgáléé per 250 „	500 „

összesen 28.840 ft

marad még hát 1.160 ft s enyi elegendő is lesz az irodai szükségletre. Főleg ha feltesszük: hogy önkéntes adakozás útján is be jő vagy 200.000 ft Ennek is elegendő 1⁰⁰/₁₀₀ kamata gyertyára, fára és a hivatal butoraira ¹⁾ pedig ha az ajánlott adó-rendszer életbe lép: úgy bizonyosan több jő be 3 millió ftnál évenként s úgy csak az igen egyszerű 1⁰⁰/₁₀₀ kamatból is fedezvék a költségek. Az első év költségei pedig utalványoztathatnak az önkéntes adakozási összegből; így a jövő év végéig bejűendő adóból ez kiegyenlítettik. — Egyébiránt szóljunk a beveendő pénz ideiglenes fekhelyéről s kezeléséről.

38. §.

A bevett pénz összeg ideiglenes fekhelye s kezelése.

Mínthogy a bizottmányban minden szak vezetésére értelmes férfiak alkalmaztattak: így a megyei kormányzóságok útján bejött adakozási, valamint adói összeget nem volna csak egy percig is célszerű s jövedelmező kezelés nélkül hagyni.

Ezen kezelés pedig tartozik a gazdálkodási osztályhoz és pedig: a megyékből a helytartósághoz érkezett pénzről a bizottmány rögtön tudattatik, az elnökség pedig tudatja az igazgatóság által az adó és gazdasági osztályt; s egyszersmind legközelebbi határidőt tűz ki a pénz átvételére.

A pénz azonban az átvételnél az igazgató és ellenőr ellenjegyzése mellett nyugtáztatik meg a gazdasági főnök által; ki is az átvett összegről ellennyugtát kér; szinte ellenjegyzés mellett.

¹⁾ De csak az első évben történik így kölcsönformán, mert az egyes önkéntes adakozásból bejött segély vagy alapítványösszeghez nyulni nem szabad; a kamatokból pedig a lelenek tartatnak s ami kell, de nincs arról a kormány feladata gondoskodni.

A pénz letéttetik az elnökség őrizete alatti pénztárba. ¹⁾

Jelen lesz ekkor: az elnök, titkár, igazgató, gazda és az ellenőrön kívül még két másik tanu.

Ezen egész eljárásról a titkár jegyzőkönyvet vesz fel a jelenlevők aláírásával.

Az igazgató hasonlóképp az egész eljárásról, az ellenőr aláírásával.

A gazda hasonlóképp külön, az előbbeni két tanu aláírásával.

A pénztárnak három kulcsa van: első a gazdánál, második az ellenőrnél, harmadik az igazgatónál.

A pénz kiadható kamatra: 1-ső betáblázási biztosíték mellett, mely okból beadott folyamodványok a gazdához intézendők, ki is a tárgy feletti véleményét közgyűlés elé bocsájtja.

A kiadott pénzről okmányok szintúgy mint a készpénz a pénztárba tétetnek.

E szerint bevégzém a tényleges előmunkálatokat, melyek szerint most már nem lehet kérdés: „valljon mi-ből építsünk?”

Csak azt óhajtanám, hogy bárne a kormánynak kelene a teendőket vezetni, hanem hogy mindezeket vagy ezekhez hasonlókat, az e mű 21. oldalán 8. §-ban indítványzott humanistiai magántársulat intézze és végezhesse.

¹⁾ A fölsőleges summát csak azért lesz célszerű ide letenni, hogy a tőn már előre is jelentkezett kölcsönvevőknek minél előbb kiadni lehessen; mert ellenkező esetben a pénzt, gazdálkodási szempontból véve, sohasem szabad hevertetni, hanem hogy a kikölcsönzés által máson s így az intézetten is segítve legyen; azért, ha kölcsönvevők nem jelentkeznek, ugy a pénzt legjobb leend a budapesti takarékpénztárakba vagy a magyar földhitelbankba tenni.

Igy tegyen annak idejében a „Humanistiai Társulat” is.

Az első fejezetben az előző fejezetből folytatódik a tárgyalás a...

Az első fejezetben az előző fejezetből folytatódik a tárgyalás a...

Az első fejezetben az előző fejezetből folytatódik a tárgyalás a...

Az első fejezetben az előző fejezetből folytatódik a tárgyalás a...

Az első fejezetben az előző fejezetből folytatódik a tárgyalás a...

Az első fejezetben az előző fejezetből folytatódik a tárgyalás a...

Az első fejezetben az előző fejezetből folytatódik a tárgyalás a...

Az első fejezetben az előző fejezetből folytatódik a tárgyalás a...

Az első fejezetben az előző fejezetből folytatódik a tárgyalás a...

Az első fejezetben az előző fejezetből folytatódik a tárgyalás a...

Az első fejezetben az előző fejezetből folytatódik a tárgyalás a...

Az első fejezetben az előző fejezetből folytatódik a tárgyalás a...

Az első fejezetben az előző fejezetből folytatódik a tárgyalás a...

NEGYEDIK RÉSZ

Az épületről előlegesen.

A LELENCHÁZ MAGA.

Lelechenházak tabias kiratása

...alkalmazni lehetnek a III. rész és pedig a cikk
...legnagyobb érdekében; de mondjuk meg úmintén, hogy
...költségére kell nézni, miham fejeződik.

...de már ezüst 17 övel elhozott Magyarorszá-
...költségére a városi kasszaeredetű, de mint magán
...mintegy nem sikerülhetett kipurkolni,
...Magyarországon mely legyen a lelechen-
...költségére a városi kasszaeredetű, de mint magán
...költségére; mint például a szaporítás, hány
...hal meg stb.?

...ezek az adatok valósággal mindenek előtt adók
...akkor könnyen látszik az évi költség közep
...az eljárást a vonatkozólag megjelölend.

...de csak ezen általán adatok adataival lehetne
...bevételeibe venni az is, hogy valhon más negy
...kivánatk ezek utolése, felügyeléshez,
...mely nem legyen a lakály, ennek felépítése, felszerelése;

A FELLENCHÁS MAGA.

NEGYEDIK RÉSZ.

Az épületről előlegesen.

39 §.

Az előleges költségvetésről s az európai Lelenházak táblás kimutatása.

Alkalmasint mindenkit e III. Rész és pedig e cikk fog leginkább érdekelni; de mondjuk meg őszintén, hogy a költségvetés nehézségei miben fészkelnek.

Én már ezelőtt 17 évvel elkezdtem Magyarországnak lelenészeti adatait összeszededegetni, de mint magán embernek mindedig nem sikerülhetett kipuhatolnom, hogy valljon Magyarországbán menyi légyen a lelencek száma s menyibe kerül ez a staatusnak; t. i. hány lelencket tartanak a községek s menyi költségen; hány jut magán-emberek könyörületességére s hány marad fenn a kormány költségére; minő továbbá a szaporodás, hány s miért hal meg stb.?

Ezek az adatok volnának tehát mindenekelőtt szükségesek s ekkor könnyen ki lehetne az évi költség közép számát az eltartásra vonatkozólag meghatározni.

Igen, de csak ezen biztos adatok alkalmával lehetne aztán figyelembe venni azt is, hogy valljon minő nagy személyzet kívántatik ezek nevelése, felügyeléséhez; mily téres legyen a lakály, ennek felépítése, felszerelése;

egy szóval az ugynevezett Regie — egyéb költség — menyibe jő.

Mig tehát ezt nem tudjuk, addig költségvetést, teljeset nem, hanem csak feltételezettet csinálhatunk; s főleg mihelyt arra gondolunk, hogy a Lelenház, az eddig már eléggé általam körülirt szükség természeténél fogva, bizonyosan népesebb lesz s a szaporodás is nagyobb lesz, mint jelenleg a lelencek száma minő.

Ha tehát az alakulófélben levő humanisticai társulat egyelőre — mint kell is — csak Budapestre tekint, úgy könnyen megkezdheti, sőt minden várakozás nélkül kezdje is meg az intézetet csekély népességre, de naponként szaporodandóra számítva.

Ha pedig a m. kormány akarná egyedül kezébe venni a dolgot, ugy ne késsék, hanem nyissa meg szinte az alább kimutatandó előnyös helyiségben rögtön az intézetet.

Azonban pedig szedje be az előbb fölemlített adatokat, s addig is mig azok gyors beadását sürgetné, már egyszermind megkezdje ama előmunkálatokat, melyeknek módja a III. Részben kimerítőleg körírva van; s így vegye figyelembe, mind azt, amit e IV. Rész tartalmazand.

A Humanisticai társulatnak a III. Rész ne szolgáljon irányadásul; hisz majd találkozik kebelében elég emberbarát, kik a még egyelőre ki nem számítható pénzalap erejét nem tetézendik szükségtelen költségekkel.

Minthogy azonban én már az épület tekintetében is gondoskodtam a rögtöni szükség fedezésére, így mig erről a következő, §§-ban tüzetesebben szólnandék, addig legyen szabad, a költségekre vonatkozólag, más országbeli lelenház költségeit röviden megemlítnem. Így péld: Bécsben az 1856-ki kiadás szerint, az egy éven alóli gyermeknek napi köz-költsége volt $2\frac{7}{8}$ ez. kr.

Egyéb költség fejében	8	" "
	<hr/>	
Öszvesen	$10\frac{7}{8}$	ez. kr.
6 éves korontuli gyermekért a napi tápdij .	$15\frac{2}{3}$	ez. kr.
Egyéb költség	8	" "
	<hr/>	
Öszvesen	$23\frac{2}{3}$	ez. kr.

Megjegyzendő pedig, hogy a dajkák étkezése az intézetben történik és pedig bérbeadás által. A fehérneműek tisztáztatása pedig az intézeten kívül szerződésileg történik.

Párisban pedig 1841-ről, mely költséget maga a ministerium határozta meg, havonként így áll:

Kor	Kiadás	
	Frank	Cts.
1 éveseknél	7—8	—
2 " "	6	—
3 " "	5	50
4 " "	5	—
5 " "	4	50
6 " "	4	—
7 " "	3	75
8 " "	3	50
9 " "	3	—
10 " "	2	50
11 " "	2	—
12 " "	1	50

De ezen kívül még a rendes Regie-n kívül, még bizonyos kitüntetési díjak is léteznek; így például:

Azon dajka, ki a rábizott gyermekeket 9 hónapon át jól táplálta, kap 18 frc. dijt; azon dajka pedig, ki a gyermekeket 12 éven át ápolta kap 50 frcot.

Ugyan enyit azon iparosok, kiknél a gyermek 12 éves koráig tápláltatott.

Sok és különfélekép módosult költségárányokat, díjakat, föltételeket stb. közölhetnék Európának 356 lelenchája köréből, de ez, egy csupán e célra készült stasticának volna föladata; minőre azonban még eddig vagy senki sem gondolt, vagy adatok hiánya miatt nem juthatott.

Azonban ezen is lehetne így segíteni, hogy t. i. min-

den kormány közölné híten és pedig minden évben, valamely organumában nyilván az adatokat s így ha a lapokat minden kormány közösen ismeri és járátja is: úgy ezen részletekből minden évben s minden kormány (vagy tán magán ember is) csinálhat az érdekek kielégítésére egy ily statisticát. ¹⁾ Most hát azonban állítsuk össze az europai lelenházak 1857. évi statistikai táblázatát, a legfőbb ágak részleteiből. ¹⁾ u. m.

Birodalom	A lelenházak				A birodalom összes népessége
	száma	népessége	költsége	Fordonya (la tour)	
Belgium	9	7574	734737	5	4521038
Brittania	2	967	94145	—	22900000
Dania	1	1172	113104	—	1500000
Francia	101	120000	30300000	54	36339364
Modena	2	789	187333	2	598996
Nápoly	16	19100	2443050	16	6886000
Orosz	5	62560	47459495	—	62293104
Osztrák	36	120021	2133342	20	37559000
Parma, Piacenza és Guastalla	2	780	117000	2	495840
Portugal	21	35111	3144230	21	4934393
Róma	4	3560	500000	4	3208060
Sardina sziget nélkül	32	18260	1826000	32	4592600
Spanyol	49	44250	6128750	47	15806000
Svéd	1	847	78827	—	3639332
Toscana	75	26335	2536721	75	1796000
Öszlet	356	461326	97805734	278	207075757

¹⁾ Mire annak idejében nekem is lændne szives gondom.

¹⁾ Kútforrás: Die Findelhäuser u. d. Findelwesen Europas von Dr. Fr. S. Hügel. Wien, 1863. L. Sommer. Ára 4 ft o. é.

40. §.

Hol legyen az épület ?

Tudjuk: hogy a lelencháznak használatát leginkább azon szükség idézi elő, melynél fogva a szülők, gyermekeket nélkülözni kénytelenek. *) Ezen kénytelenség pedig mindig magával hordja a szégyenletességet, s így a titkolódzást is; azért nem volna célszerű az intézetet oly élénk helyre állítani, hol a nagy közönség, legnélkülözhetlenebb forrongása folytonos.

Minélfogva az épület is inkább valamely külvárosban s épen ennek is távolabb eső, azonban legcélszerűbb helyén legyen; ahol t. i. nem csak elegendő tiszta levegő, de egyszersmind anyi telek is van, hogy részint az inkább szélesség és hossz-, mint magasba terjedő épületnek, úgy az ezen célhoz megkívántató kertnek is elegendő helye legyen.

Erre nézve Pestvárosában, különösen a József-vagy Terézvárosi kertek közt legalkalmasabbak a telkek.

Vagy Budán a General-tér körül. Ezen hely részint levegőjére, részint az építéshez keményebb földjére nézve bár célszerűbbnek látszik az előbbbeninél, de még sem bir anyi előnnyel mint amaz; mert részint a népesség, részint pedig a vidéki népvegyülék s egyéb morális és nem morális okok miatt nem anyira megfelelő, mint a pesti; azért a intézet Pesten legyen; később, nagyobb szükség, mint tulnépesedés s kedvező pénzviszony stb. esetben majd még Budán is lehetne építeni.

*) Párisban az 1360- s 62-diki háború és éhség okozá, hogy a gyermekek az utcára kitéve haltak el; az élöket ugyan a „Hôtel Dieu“-be vitték, de ez csakhamar szükké lön, így több buzgó pap kérésére M. J e a n d e M e n l nat párisi érsek megengedé, hogy egy vallásos társaság a gyermekeket egy új intézetbe (l' hopital des Pauvres du Saint Esprit) vigyék; ez volt tehát a párisi első lelencház.

41. §.

Állandó-e vagy ideiglenes?

Ha már építésről van szó: akkor építsünk „állandó.“ és nem „ideiglenes“ lelenházat: osszszuk és szereljük fel úgy: hogy ne csak épen mostanra, hanem jövőre is gondoljunk és tegyünk. Főnnállhatási pénz-alapjára nézve már a 8—9 és 18-dik sat. §§-ban úgy is rendelkezünk. S miért ne látnánk azt is át, hogy bizony az eddig Európa-szerte 356 s ezekkel együtt az összes continensen tudunkra csak 378 lelenház úgy is oly szerkezetű: hogy a mai időnek nem nagy becsülésével találkozik. Azonban be kell vallani, hogy a moskai és nápolyi oly nagyszerűek, hogy mind pénzalapra, mind a növendékek jövőjére nézve eddig még a legkielégítőbbek.

Miért ne építhetnénk tehát a magas kormány segélyével egy olyant: mely által az ő jelen működése az utókorra nézve is boldogítólag célzott s teljesen megfelelő legyen. Megmutatja ez által egyszersmind azt, hogy ezen intézete, az összes emberiség előtt valódi példájára lehet a többinek; és pedig annál inkább: minthogy vele oly emlék örökítése köttethetik össze, melylyel az idők folyamában egy valódi új Epochát kezdünk.

S lehetlen-e ezt nekünk megmutatni? holott mi a haladó büszke Európának szívében élünk. — Nem vagyunk-e tehát legtöbbre is hivatva? s nem birunk-e elegendő kiviteli erővel? holott szellemi s anyagi fejlődésünkre nézve, más nemzetekhez képest, aránylag elég dúsan állunk. ¹⁾

¹⁾ Ezt is ezelőtt tízévvvel mondtam én; most ugyan a szellemi téren szinte csak haladunk, haladunk; de anyagi tekintetben bizony nagyon tespedünk; mert míg egyrésztől az uzsora nyomasztó bilincseiből egyhamar ki nem szabadulunk, addig a termelő s kézipar nem fejlődhetvén: így másrésztől a kereskedés menete közlekedésünk javultsága dacára is, a roppant nehéz gátok miatt szinte nem emelkedhetik.

Vagy: lehet-e a különben is minden idővel járt szokott nehézségeket — célunk dacára — túlsúlyba helyezni?

Miért ne mutathatnók meg a világ előtt, hogy mi minden korban tudunk a humanitásnak dicső templomára s ennek javára kitünőleg hatni?

Nem vagyunk-e különben is kitéve azon körülménynek és figyelemnek, mely által Európának irányunkba alkalmazott várakozását méltányolni hivatva vagyunk.

S így be is bizonyítjuk, hogy míg egy részről a harcias viszonyokra tett előkészületek anyagi erőnket bár legkomolyabb igénybe veszik, addig épen a békes haladásban gyakorlani szokott szellemi érdekeinket is elég figyelemmel s tettel ápoljuk.)

Ha tehát tenni akarunk, úgy mutassuk meg, hogy míg az angol harcias elfoglaltatása dacára is, tudott egy „Penoptikon“-t felállítani, addig mi is képesek vagyunk: egy — a kor igényeinek megfelelő — „Lelencház“-at építeni; mely legyen állandó.

42 §.

Mig az állandó felépülend, addig legyen ideiglenes lelencház.

Mint hogy a nagyobb szerű építéshez megkívántató idő igen hosszú, ennél fogva még a magas célt elérhetjük, addig igen hiányos dolog volna egy ideiglenes intézetet életbe nem léptetni, holott erre alkalmunk van; t. i. míg a humanistiai társulat, vagy a m. kormány által létrejött ideiglenes bizottmány a nagyszerű terv után építendő Lelencház körül foglalkozik: — egyéb iránt már a tervet kidolgozván — addig szinte egy ideiglenes lelencház-intézetet is kezelhet; mely a jövőbeli nagynak

¹⁾ Midőn ezt irtam, akkor a keleti háború előestéjén voltunk; most pedig általános europai mozgalmak küszöbén állunk.

némi mintája lehet; s az illetők egyszersmind beleokulnak a kezelésbe.

Még így az állandó lelencház felépülend, addig a különben nehézséggel járó kezdet is le lesz győzve.

Legyen tehát mindenekelőtt egy ideiglenes Lelencházunk.

Azonban lássuk ennek nehézségeit.

43. §.

A lelencház első ideigl. helyisége megválasztására vonatkozó nehézségek s ezek legyőzése.

Amint kimondtam a szót, hogy legyen Lelencház, azonnal mindenki azt kérdi, hogy hol s menyibe fogna ez kerülni?

E két kérdés ideiglenes megoldásául csak azt lehet mondani, hogy valamint az intézet nélkülözhetlen égető szükségességét, úgy a pénzhiányt tekintve, legjobb leend: ha egyelőre semmiféle építkezéstről nem, hanem mindenekelőtt egy ideiglenes helyiségről s így az intézet rögtöni életbeléptetéséről gondoskodunk.

De pénz hiánya miatt még arra is gondoljunk, hogy első esetben, még a localitásért sem kelljen fizetni, hogy így a kezdeményezés nehézségein még inkább segítve legyen.

Könyü volna ugyanis, ha Pestvárosának rendelkezése alá eső üres helyiségei volnának; mert így ezen humanitási célon, saját érdekénél fogva is, azonnal segíthetne.

S dacára annak, hogy Pest-városának helyiségei nincsenek, mégis azt állítom, hogy e tekintetben ő van hivatalva legtöbbet tehetni.

Nézzünk tehát egy kissé szét, hisz a város elég nagy.

Legelsőben is a Rókus-kórházat vegyük egy kis szemle alá.

Igen, itt épen építkeznek s ez azért történik, mert az eddigi helyiség már a mai igényt nem fődözheti.

Ez szép; de valjon nem lehetne-e ott még is egy kevés időre localitást kapni, hisz a Lelenház is mai és pedig igen nagy igény.

A kórházi igazgatóság erre azt mondaná, hogy még az új épület által sincs a hiány eléggé fődözve, így itt hely nincs.

De tudom én azt is, hogy ha az új épület kétszerte nagyobb volna, tehát még ekkor is csak ez volna a mentesség. Azért tekintjük a dolgot úgy, mintha az új épület még nem volna meg, s így meg kellene férni nemde?

No de most van új épület is, abból adjon át a város a kóroda számára egy nagy részt s egy kis részt pedig a Lelenháznak; amint mondám: csak ideiglenesen. — Ha pedig ez nem megy, úgy menjünk át a szomszédba.

A kényszerítő dologház van itt; igen, ez is jó volna, ez egy szép telekkel épen □ épület, köröskörül utcákkal és térrel környezve; itt aztán már lehetne a szégyenletes anyának is alkalmas utat találni arra nézve, hogy a gyermekétől történendő kéntelen elválásában, ne legyen a világ szeme előtt. Itt van anyi fundus, hogy még bőven építkezni is lehetne.

No de azt fogják mondani, hogy ez is el van foglalva fegyencekkel.

Igen, de úgy hiszem, ezen ideiglenes fegyenceknek, nagyon is ideiglenes helyiségül, jó volna a rókuskórházi „lebuj“ helyiséget használni.

Erre pedig alapokul a következők szolgálnak.

1. A rókuskórházi régibb — eddigi — épületeinek ilyenmü része, régóta szinte fegyházul használtatik.

2. Eféle localitások most az új épületben is vannak, tehát a régi s már elítélt vagy elítélendő, s az ideiglenes t. i. dolgozóházi fegyencek számára úgy osztassék föl a kész helyiség, hogy a munkával foglalkozóknak a világosabb rész jusson.

3. Nem lehet e helyiségeket a munkára alkalmatla-

noknak sem mondani, mert azok szép világosak. Hány becsületes mesterember u. m. szabó lakatos, kádár, asztalos, varga sat. kénytelen egész családjával az említettéknél rosszabb helyiségekben élni és dolgozni s ezekért igen drága lakkért fizetni; kik azonban nem fegyencek.

4. Az említett börtönök és alkalmi dolgozó szobák sok falusi viskóhoz képest márvány-paloták.

5. Nem lehet tehát ezeket a fegyencek számára annál inkábbis egészségteleneknek mondani: minthogy ezek a legrosszabb esetben is csak ideiglenes fegyencek s maga a helyiség is csak ideiglenesen használatnak; mert a Lelencházzá rögtön átalakítható mostani dologházból ismét dologház leend.

6. Megérdemli a lelencügy e kis áldozatot már csak azért is, hogy míg a fegyház mindig csak a büntetésnek sőt a bűnnek tanyája, addig a Lelencház életmentő s nevelő intézet.

Valóban szégyen, hogy míg Buda-Pest városaiban anyi állandó nyári és téli színház, sőt lovarda is van, addig egy Lelencház építéséért misem történt: s midőn most a jó ügyért egy kissé valamit ösztönözni lehetne, ha még ekkor s most sem gondoskodnánk a dolog kivitelének módján.

Sokat ki lehet vinni uraim! csak akarni, mozgatni s kitartónak lenni kell.

No de ha még ez sem volna kivihető: akkor nézzük meg a terézvárosi kertek s erdőszélben eső szegények házát; ez egy meglehetősen térszerű helyen s elegendő kényelmet nyújt a kezdeményezés nehézségeinek legyőzéséhez. Lakályai úgy szólván türesek, így hamarabb használatba vehetők.¹⁾

Igy tehát már talán tisztában is volnánk.

Igen uraim! csak anyit engedjenek meg, hogy az én jóakaratu intézkedéseimben — illetőleg tervezgetéseim-

¹⁾ Mondhatom, hogy Krásznonyi József ő nagysága, mint Pest városa főpolgármestere, e helyiség átadását kieszközölni máris nagyon hajlandónak nyilatkozott.

ben — még tovább melhessek ama szerény téren, melyet sokan álmképnek, mások légbekapkodásnak neveznek, én pedig könnyü flegmával nagyon is gyakorlatinak mondom.

Tudván ugyanis, hogy egyik eszme a másikat szüli, így én még több eszmét is közlök, hogy a nemzetnek e nagyszerű humanistai mozzanata még több eszmét teremtsen, hogy így a gyakorlat annál könnyebben választhasson akkoron, midőn az eszme már a megtestesüléshez közeledik.

Mindenekelőtt azonban kimondom, hogy én e régi magyar közmondás szerint: „Inkább ma egy sült veréb, mint holnap egy pulyka“, szinte azt tartom, hogy „inkább ma egy viskó, mint holnap egy palota“; tehát azon vagyok, hogy minél előbb s bárhol, csak legyen Lelenház.

De azért jó lesz a dolgon, már a kezdeményezésnél is, bővebben gondolkodni s mondjuk ki, hogy ha már „jobb előbb, mint később“, ugy szinte „inkább a jobb, mint a rosszabb.“

Ezzel már tovább megyünk és azt is állítjuk, hogy „ne csak mára, de holnapra is gondoljunk.“

Azért én szeretném, hogy „egy csapással ketőt is találjunk“; az az: iparkodjunk oly helyiséghez juthatni, ahol ha a szaporodás kívánná, terjeszkedhetünk is; ahol tehát egyelőre nem félhetünk, hogy ismét egy újabb ideiglenes localitásba hurcolkodni kénytelenítessünk.

Vegyük figyelembe az intézet céljának eléréséhez szükségelt eszközöket s tekintsük ama körülményeket, melyek az intézet felvirágoztatására is hivatvák; — így iparkodjunk mindent elkövetni, hogy a bár ideiglenes, de szükséges helyiség megválasztásában is egy oly alapot találhassunk, melyre nyugodt, sőt örvendező lelkülettel léphetünk s ahol ezt mondhatjuk: „Hisz ez a mienk és még nem is használtuk!“ — — —

Ez pedig a „Ludoviceum!“

Ah, mily igaz! — Ez jó hely, itt van elegendő térség, jó levegő, épület, kert, országszerte hirhedt jó ivó víz, fürdő-tovacska; itt lehet méh-selyem-tenyésztést s fanevelést és kertészetet is gyakorolni és gymnastizálni stb. Oh mily gyakorlati és alkalmi e tárgy stb.

Igy fognak szólnia a phylantropok és szinte jól esik lelkületüknek ama kis szórakozás, mely mintha szellemi szárnyakat nyerve, már át is vinné a magasztos érzelmű emberbarátot az egyszerre kész Lelenczház s ennek ártatlan népe szép és boldog horizontján; — látva a vidám, piros arcú s tiszta öltözékű kisdedeket a pázsitos tóparton ülni; amodább pedig egy kis vitézsereg ártatlan katonásdíját, emitt pedig egy kis virgonc csoportnak tarka játékát; amodább pedig hallva egy szelid körnek szent ihletet ébresztő Hymnusát; mely aminő vidámnak festi a dalnok szívét, egyszermind oly magasztossá emeli a hallgató lelkületét. — S míg a nézők közül többen ezen szelid boldogságot megelégedő mosolylyal tekintik, addig a fák s eszerjék lombjai közül a csalogány esti dalába egy méla sóhaj, s egy hálakönyérzete is vegyül egy olyan anya kebeléből, kit sorsa gyermekétől bár elszakasztott, de kit ennek a nemesen ápoltak közti láthatása, elég boldoggá is tön. — — —

Oh de nem mindenki így fogja ám föl a Ludviceumra vonatkozó indítványt; mert hiába no, emberek vagyunk s nézeteink eltérők.

Épen most hallom egy, bár eldődeire nem igen nagy becsüléssel nézhető, de birtokára s mai állására nézve büszke nemestől, hogy „biz a Ludviceumot Lelenczháznak nem engedjük; sok kincs fekszik abban; más is annak a célja; majd arra kell használni.“

No lám! minő hamar leestünk ama boldog magasból, hol az emberszeretnek salaktalan s üde levegője oly jótévéleg hatott az önzők köréből egy kisse fölemelkedett jobb lelkületre.

No de ilyen az élet s csak annak eltűrhető, ki a középutra talál, honnét hol jobbra hol balra pillanthat; s

míg magát a bájos, tünde alakzattól elragadtatni nem hagyja, addig a minden jogot kiírtani törekvő önzéstől magát eltipartatni szinte nem engedi.

Térjünk tehát mi is a középutra, talán így legkönyebben bejuthatunk a Ludoviceumba.

Igaz, hogy a Ludovicemut a magyar nemesség önként-áldozta pénzéből, saját ifjainak hadműtani kiképezésére alapítá, s ezt törvénybe is iktatta; tehát a jog meg van; de nem a joggyakorlat.

Ugy hiszem a mai kor elegendő világos arra, hogy ezt ne fessegessük. Anyit azonban józan észszel beláthatunk, hogy ha már valamit eredeti céljára nem használhatunk is, azért használjuk azt inkább mégis valamire, mint semmire.

Nem akarom én ezzel azt mondani, hogy így a jogérvényről le mondjunk; de míg auyira jutunk, hogy az épület eredeti céljára használtathatni fog; addig használjuk azt, szinte valami, a nemzeti becsületjoghoz illő célra. És kérдем: van-e most a nemzetnek alkalma szebb s nemesebb célra áldozni, mint a lelencügyre.

Ha már előttünk a tér zárt, vagy kényes, arra nézve, hogy mi rá lépven: ott az életigény és becsület követelményeinek biztos sikerét elérni láthatnók; vagy ha azt képzeljük, hogy míg a tértfoglaló politicában egy oldal-lépés által előrehatolni s irányt venni vagy adni remélünk: addig ettől, mint az ellenség cselétől s ennek hátunk mögötti előhaladásától inkább tarthatunk; úgy valjon lemaradjunk-e ama térről is, melyet nekünk a humanitás joga még mindeddig nyitva tart; — s valjon visszavonuljunk-e e térről is és csupán azért, hogy a semmittevés kéjeinek üres frazísai által az élet jogainak csak mámorát élvezhessük, ahelyett hogy annak igényeire vigyázva, legalább a használható eszközöket jól kiszemelve alkalmazásba vennők.

Azért célszerű lecmd, hogy a már alakulásban levő „Lelencházi vagy Humanisticai intézeteket terjesztő társulat“ annak idejében, de alakulása

után minél előbb: Ő Felségéhez küldöttségileg járuljon oly legalázatosabb kéressel, mely a Ludoviceum ideiglenes lelencházi helyiségül való használatának legkegyelmesebb engedélyezésére irányoztatik.

Ezen bizalom s kérelemre ő cs. kir. apostoli Felsége bizonyosan meg fog örvendeni, mert látni fogja a közeledést, melylyel ő Felsége mig a nemzet becsületére s az emberiség javára hathat, addig ez által sz. koronájának, ékei közé a háladás könnye is, mint a dicsőség tiszta fénykincse emelkedik.

Ha lesz országgyűlés, tegye ez is meg a magáét; s mig az ideiglenes használatot figyelembe veszi: addig a Ludoviceum eredeti célja ellen való örökös fölhasználhatás ellen szinte óvást tehet.

Igy nem sértette meg sem tiszta jog-, sem pedig a nemzet humanitási érzetét. — Gondoskodhatik majd egyszersmind arról is, hogy az eddigi országgyűlések által oly kevés figyelemre méltatott humanisticai intézetek virágzásba jőjjenek, s így valamint a Lelencház fenntartására, ugy a többi intézet javára is felhasználható pénzforrások, valjon az e munka 10. §-tól egész 21. §-ig terjedő alapokra legyenek-e fektethetők vagy nem?

Igy tehát csak tán nagyobb a választék.

Ideiglenes használatra tehát adja át a magas kormány a Ludoviceumi épületet, mely különben is nemzeties vállalatra volt szentelve; a most ott tanyázó beteg katonaságnak pedig adjon a város más lakást; mit csak azért is szívesen elviselhet: hogy az eddig csupán az ő terhére szaporodott lelenceket azon kezelés alá adhatja, mely felett már az életbe lépendő társulat vagy a magas kormány legüdvösebben — közkölttségileg — rendelkezett.

De hisz nem is kell, hogy a katonai kórodát illetőleg, Pestvárosa terhelve legyen, mert az a beteg-katonai helyiség, valamint a Károly-kaszárnyában, ugy az üllőiuton levő József-kaszárnyában is elegendő térre talál. Noha mindenek előtt, az e célra épült soroksáruti tábori kór-

ház is elegendő téres; a levegőjére nézve tett kifogások pedig elég alaptalanok,

Azt minden okos ember tudja, hogy midőn valamit megmondani nem akarunk, hogy akkor rendesen ennek más köntösbei bujtatásáról gondoskodunk; hiszen szó van elegendő, így könnyű formához jutni. A finom fogás pedig sohsem hagy maga után oly sebet mint az érdes.

Metternich is nagyon jól értett ilyesmihez s azért kellett akkor a táborikórház levegőjének is megromlani.

De hiszen a levegőt most senki sem rontja; Metternich pedig hivatását teljesíté s így nyugton alhatik.

Sőt ha vannak álmai a mai korból, úgy azok közt bizonyosan legkedvesebb az leend, mely a Lelencháznak a Ludoviceumba való ideiglenes (?) behelyezése fölött leend. Sőt hiszem, hogy ha a nemzet, ezelőtt már 20 évvel tette volna a lelencügybeni e lépést, úgy Metternich minden szemrehányás nélkül beleegyezett volna a humanus kérelem sikeresítésébe.

Azt nem róhatja neki föl senki, hogy ő nem magyar-nak született s így más érdekei is lehetnek; de az bizonyos, hogy ő a magyarországi lelencügyre neheztőleg, nem hatott; sőt úgy emlékszem, mintha Kőlcsey-nek a gyermekgyilkosnőre vonatkozó védbeszéde fölötti tetszését még ki is nyilvánította volna.

A magyarországi nagy elmék iránt ő mindig nagy figyelemmel volt.

Mint staatusférfit egész Europa által nagynak tartatott. Esze pedig több volt mint egész Magyarország-nak pénze 1812-ben.

De még akkor is tudott volna ő Magyarországbán Lelencházat építtetni, csak a magyarok kezdeményezték volna.

S erre elég szükség volt, mert a francia háboru elég lelencnek valót hagyott maga után.

Lehetnek-e a honban fiók-lelencházak s hol?

A magas kormány az újabb időben igen üdvösen rendelkezett az egészségi ügyre nézve; mert különös figyelmet fordított arra is; hogy a megyéknek még a legjelentéktelenebb helyökre is orvosi segély jusson.

Továbbá tapasztaljuk: hogy a megyéknek, sőt szinte nagyobb mezővárosoknak is jól rendezett kórházaik vannak, hol a betegek orvosolásával több orvos van megbizva; sőt tudjuk azt: hogy az ily jobb rendezetű kórházaknak van egyszersmind olyan osztályuk, hol a tébolyodottak is gyógyíttatnak.

Ily szervezetű például a szegzárdi kórház — Tolnában — hol egykor az igen erélyes physicus Havas Ignác, jelenleg pesti orvos oly kitünő bánásmódot gyakorolt.

Mért ne lehetne hát minden nagyobb városi vagy legalább megyei kórházban, egy oly osztályt felállítani: hol egyszersmind lelencek születhetnek, vagy legalább felfogadtathatnak, sőt neveltetnének is?

Bebizonyult dolog: hogy a honnak legjelentéktelenebb helyein is előjő a lelenckörülmény s az innen leginkább eredni szokott véres bűn.

Mint hogy pedig célunk: általánosan használhatni, s épen ezért a 18 §-ban leirt módszerénti adót az egész hazában alkalmazni; miért ne volna tehát igen következetes dolog: a honban több fióklelencházat létrehozni; hisz ugy sem jöhet mindenki lelencgyermekével Pestre; mert bár hazánkban a comunicationalis eszközök mindinkább virágzásba jönnek; de azért nem mindenki jöhet ily messze és költséges utra; legyenek tehát később máshol is ily csarnokok; másként nem is volna az intézkedés közhasznú.

Állittassanak tehát fiók lelencházak is, hová a távolabbi helységekből a lelencek szinte behozatnak.

Ne gondolja azt senki, hogy ez által a nemi bűnnek terét nagyítjuk.

Vannak ugyan dühös ellenségei is a lelencházak; de azonban kik azt soha be nem bizonyíthatják, hogy ne volna jobb inkább tiznek élni: mint egynek megöletni s ez által a bűnösnek szinte elveszni.

Továbbá: nem is a nők ellenségei a lelencházak, hanem csak némely férfiak, kik ezen ellenszenvük mellett más hibás jellemvonásaikat is elárulják. Ők inkább megközelítői a lelenceknek, mint a nők; mit a mindennapi tapasztalás bizonyít.

Azokban, mint már a 9 §-ban (16. old.) jegyzékileg megemlítém, vannak már ez ügynek oly támaszai hazánk legnagyobb férfiában, hogy az ezentúl fölmerülő ellenségeskedések, csakis roszakaratnak, kislelkűségnek tekintendők.

ÖTÖDIK RÉSZ.

Az épületről és felszereléséről.

45 §.

A fő épület tervrajza.

Ezen cikknek kidolgozása tartóztatott fel leginkább eddigi működésomban; mert ez tulajdonkép e munkácskának architekturai alkatrésze s egyszersmind azon oldala, melyáltal az építési költségeket menyiségileg előre is megtudhatjuk.

Eleget is méregetém, szedegetém, boncolgatám az egészszet; de nem hibám: hogy az építészetben kivívó járatosságom nincs.

Felkértem ugyan is néhány építőt; de ezeknek még mindeddig csakis ígéretöket birom.

Szegény létemre nézve őket nem jutalmazhatván: így tőlök mit sem várhatok.

Ezért ezen cikknek kidolgozása csak a választmány-nak építészeti szaka által leend kidolgozandó.

Megjegyezvén azonban: hogy ennél a következők vétessenek figyelembe.

46 §.

Az épület fölállítása és fölszerelése.

Az építészeti osztály nyisson pályázatot az építésre, így az anyagok szállítására — beszerzésére — is szinte árlejtési hirdetést tegyen; minthogy nagy menyiségek kívántatnak.

Különben feladata leend szinte egy — e célra megfelelő — tervet elkészíteni, melyhez természetesen a költség-jegyzék is csatolandó leend.

Azonban az építésrei pályázóknak terv-tételeket ad.

Ezek maguk is készítsenek terveket, s akié legcél-szerűbbnek találják, azé vétessék is alkuba.

A sok minta után talán még könnyebb leend a főnökségnek egy még célszerűbb tervet elkészíthetni.

Egyébiránt az építési terv az anyagok kiállításával összekötött költségekkel legyen külön számlába hozva — amint ezt szakértők tenni is szokták — leginkább azért, hogy az ezekre vonatkozó árlejtési hirdetések után, külön-külön szakra is találkozhassanak vállalkozók; s így a menyiségek összeilleszthetőbbek legyenek.

Enyit látok a ház fölépítésének s célszerű fölszerelésének kül- és bel-érdemében megemlítani.

De ami mégis a belfelszerelést illeti: az úgy is csak többnyire asztalos- és lakatos- vagy is inkább gépészi munka leendő, a mennyre t. i. részint fa, részint vas butorok, továbbá kályhák készítendőek. — Itt azonban célszerű lesz a lég-fűtést alkalmazni.

Továbbá az ágy-és öltözék- valamint fehérművek; ugy edény s egyéb szükségesek beszerzése a gazdasági osztályfőnököt illetendi, ki is ezek végett hirdetések nyitand.

47. §.

Az épület felosztása.

Már igen sokszor említém, hogy az épüendő lelenc-ház legyen nagyszertű és így célirányos; mert azon üdvös következesek, melyeket általa elérni óhajtunk, csak ugy lesznek bizton remélhetők; ha fellülemelkedvén a mindennapias közintézményeken s egy oly valódi humanistiai csarnokot emelünk, mely minden innen felemerülhető várokozásnak megfelelhessen.

Igy az épület lehet három emeletes s oly téres, hogy a növekedő igényekre elkészülvén, képes legyen egy pár ezer személyt befogadni.

Ezeknek részint lakásuk, részint műhelyük sat. im következnek;

1. A lelenc beadására egy célszerű kis csarnok építendő, melyben semmi egyéb: mint egy a falba alkalmazott forgó medence, mely egy fontnyi terhénél fogva is képes önmagától elfordulni, s ezen elfordulása alkalmával szinte egy kis harangot megkondítani, mely alkalmossal a lelenc átveendő.

Többen vannak kik a fordony (la tour, Drehlade, Schalter, Triller, Winden) ellen szót emelnek s ezt meg is szüntetik; amint ezt az utóbbi statisztikai táblázatból láttuk is, hogy míg az némely országban p. Nagy Brittanía-, Orosz-, Svéd- és Dán-honban egészen hiányzanak; addig némely országok-

ban p. Austria, Francia, Spanyolországban sat. nem oly számmal, mint a lelencházak, vannak.

Ennek fő oka pedig azon hibás nézetben keresendő, minél fogva a túl népesedés- és így az intézeterejének kimerülésétől félnek.

De ez nagyon alaptalan sőt igen is méltatlan eljárás; mert hisz már a 25. §-ban is bebizonyítám, hogy a Lelencházak túlnépesedést nem okoznak, hanem csak a szükségben szenvedőkön segítenek. Ha pedig a fordony megszüntével csakugyan kevesebb lenne a Lelencek száma, úgy azt csak maga az intézet, de nem a külső nyomor érzi; mert igaz, hogy így majd kevesebben szemtelenkednek az intézetbe; de az Istenért! hová tegye majd gyermekét az, ki attól úgy is csak keserves érzetek közt tudott volna megválni; ki is magát nem akarja látatni, így csakis a fordony-nyújtotta alkalom lett volna az egyedüli, hogy szerencsétlen gyermekéről gondoskodva legyen.

Hisz ahol fordony nincs, ott veszik is be a gyermeket meg nem is; hány irtózatot ébresztő kérdésre kell ott az anyának megfelelni s minő visszaélésekre ad ez alkalmat a hivatalnokokban; mily hamar kihalhat az ily emberekből ily gépies eljárásoknál az emberszeretet.

Végre tehát nem maradna egyéb hátra, mint a gyermek egészségét vagy elhanyagolni, vagy őt az utcára kitenni, vagy — vagy — — megölni. —

Maga a derék Hügel is anyira belefásult már a lelencházati Reformjavaslatba, hogy ő is a fordonyok ellen, még pedig egészségi szempontból kel ki, amint „Die Findelhäuser und das Findelwesen Europas“ című tárgyalmaz művének 441. oldalán, a fordonyoknak rögtöni nélkülözését ajánlja és pedig; mert szerénte az anyák csupán a fordony csábjainál fogva a legtávolabb vidékekről is jönnek s csecsemőiket is agyon hűtvén: stb. így a gyermek már többnyire halva találtatik vagy csak igen kevés ideig marad életben.

De én más nézetben vagyok; mert így ha fordony nincs, úgy csak is a szemérmes anyákon és pedig a legnagyobb szükségben levőkön nem lesz segítve: kik különben úgy sem szivesen válnak meg gyermekeiktől.

A fordonyban halva talált gyermek is tán csak azért tétetett oda, hogy a temetési költségektől s a még nagyobb nyilvánosság al lehesen megmenekedni.

Tudok én oly esetet is, hogy a szegény apa már kétségbe esetten futkozott utcáról utcára; mert költsége nem lévén s így a temetés megnem történhetett; pedig szeretett gyermeke már rothadásba indult anyira, hogy a szobában maradni nem lehetett.

A rendőrség, bíróság, vagg nem tudom én miféle „Sanitäts-Aufsicht“ sem tett semmit.

Végre egy mósaita: „az irgalmas samaritaius“ módjára olajt öntö a dult érzelmek közt szenvedő apának zsebébe, — „s e b é b e“ akarám mondani; — — nem-nem Uraim! fájni fog jobban a lelkemnek ha ki nem mondom: igazán, „z s e b é b e!“ — s ekkor eljőve ő, a pogány szivü keresztjén ember és a gyermeket eltemeté.

Az pedig, hogy a gyermek a Fordonyból való kivevés után nem sokára meghalt, azt ne anyira az út nehézségeire, hanem inkább az oda érkezés előtt s az elvívést okozta szükségre tukmáljuk; hisz azt senkinek sem mondhatja meg a kiseded, hogy őt távolról hozták stb.

Véleményem s tapasztalásom szerint tehát kimondom, hogy a fordony hiánya melletti lelenc-fölvét, csakis a humanitásnak rovására s legtöbbször a lelketlen hivatalnokok sokféle visszaélésére ad alkalmat.

Ha a derék Hügel csakugyan a fordonyokra vonatkozólag akart Reform javaslatot adni, akkor gondolja meg a következő esetet.

1845-ben Párisban lévén, a közműveltség s humanisticum eszközei, tanodák stb. így különösen a Lelencház felett is igen érdekelve voltam. Kíváncsomat kielégítendő, esti 10 óra után a Lelencház felé mentem, keresve és lesve az alkalmat, hogy amugy incognito valakit csak tán majd látnék egy lelencet betenni; de tovább egy órándl várván, mit sem láttam. Harmadnapra azonban ismét elmentem de sokkal később; s hosszas várakozás után mintegy éjjeli 2 és 3 óra közt látok zugomból egy gyanus lépésü férfit sietve és meg-meg álva jöni;

ki, mintha egy csomagot is hozott volna felöltönyébe takarva; buzogányomat megszorítván méginkább figyeltem. Végre a férfi alak a Lelenház felé sietett, de lépései mindig nehezebbek és gyanusabbak lettek; vigyázva utána néztem s látám, hogy már a Lelenház előtt áll; ekkor oldalt sietve utána mentem s szerencsémre csendeséget nem zavaró cipőimben; s alig értem közelébe s jól kivehetém, hogy amint a csomagot épen a fordonyra teszi: össze esik.

Meg voltam lepelve, de anyira elegendő éber, hogy azt is észrevehetém, hogy a csengetyűt meg nem húzá. Ekkor oda sietek s még csengetésemre vagy 2 perc múlva a fordony befordultával be is kiálték vizért és ecetért.

S ezt kaptam is; két nő jöve ki szintén egy másodszori „segítség!” kiáltásomra s a beteg férfit nagy nehezen egy kocsira téve lakásomba vittem; s míg a házban lakó orvos dr. Fleury öreg barátomért küldöttem s őt várom, addig lehetlen volt a beteghez nem közeledni s arról is meg nemgyőződhetni, hogy ő átöltözködött nő — és nem férfi.

Sajátságos érzelmeim tömkelyegében lévén; midőn barátom ajtót nyitá s egy pillanatot váltva megértők egymást, hogy itt nagy csendesség- és női segélyre leendő szükség.

Barátomat a betegnél hagyván, magam egy derék jó özvegy asszonyért mentem, ki szülésznő is lévén, az orvos rendeleteit teljesítendő, az általunk magára hagyatott betegével; míg másnap ismét az orvos és én feljövénk.

A beteg igen gyenge, de máskép eszén lévén; lehetlen volt őt hálás és szemérmes érzetében tovább fokozni. 5-dik napon lakásába vittem az özvegy nő kiseretében.

Később mindent megtudtam.

De ez nem ide, hanem a Lelenc-Albumba való, hol ezt majd annak idejében bővebben elbeszélélem.

Ekkor tapasztalám, hogy a Fordonynak más gépezetűnek lenni hasznos dolog volna.

Azóta ezen gondolkodtam s ezért tettem én is ezen cikknek 1. pontjában már a Fordonyban reformot. A csarnok is kell; és pedig keresztbe padlózva, aminek okát most körül nem hatom.

De megnyugodhatik a szives olvasó azon, hogy ennek a legönzéletlenebb, legszentebb és hasznos okai is vannak.

*Igy ohajtok mindenütt gyakorlati tapasztalataimmal használni minden oly kérdésben, és tárgyánál, mely nálunk: a **humanitás, erkölcsiség és nemzetgazdászati előnyül, a lelencügy dicső felvirágzására alkalmazható leend.***

Igen, Igen? csak Fordony még pedig reformszerű Fordony!

2. Ápoldák, kisebb és nagyobb csecsemők valamint serdülők számára.

3. Kórodák, szinte legkisebb vagy nagyobbak számára.

4. Szülődék hol szinte az anyák magzataikat világra hozhatják. Ily helyek szükségesek, mert a szerencsétlenségek szánakozni szükséges; pedig tudjuk: hogy a lelencyermek anyja csak szerencsétlenségben lehet, hogy magzatától megválni kéntelen; s hány van olyan, ki épen az utolsó periodusában van leginkább elhagyatva; mért ne legyen tehát az ily szenvedőn ezáltal is segítve? hisz ő egyszersmind a lelencházban dajka is lehet; kire itt úgy is igen nagy szükség van; kit azonban ilyesmire nem kell kényteleníteni, de ha asylumra volna szüksége, úgy ezt találhasson is; sőt leplezve is maradhatand; csak tegyen valamit az intézet javára is.

5. Iroda.

6. Irattár.

7. Könyvtár.

8. Lakások, melyeket a hivatalnokok és szolgák használjanak. Sokkal célszerűbb leend ezeknek itt, mint másutt lakni, legalább ügyelhetnek a lelencekre, ápoló nőkre és szolgákra, kiket mindig szükséges korlátolni. Ezen teendő pedig felosztva leend.

9. Közterem, hol szórakozást is szükséges lesz élvezni, a terem közt egy nagy terem, mely gyűlésekre s egyéb ünnepélyekre használandó.

10. Konyhák, melyekben részint főznek részint mosnak, részint pedig kenyeret sütnek, mert nem volna gaz-

daságos a kenyeret ily nagy szükségletnél péktől venni; mert ha kifizeti magát a péknek, ugy a háznak is javára lehet.

11. Raktárak, hová részint élelmi, részint egyéb anyagok helyeztetnek el, melyek a szükségletek fedezésére beszereztetnek.

12. Tanodák, melyeknek szükségét alább látni fogjuk.

13. Imáda, hol lelki ájzatosság is végeztetik.

14. Műhelyek hol a nagyobbodó lelencek különféle kézi munkát gyakorolnak; és pedig részint az elfoglaltasért, részint a gyakorlati életre szükséges eszközök megismerhetéséért, a melyeket itt már tanulni kezdvén, így szinte maguknak — de legfőkép az egészségre nézve — és a háznak is valami hasznot mulatva szereznek.

15. A téres udvaron kívül még mulhatlanul kert is legyen, hol a növendékek kertészkedni, fát nevelni s méhét tenyészteni tanuljanak.

16. Ezek mellett szükséges lesz a gymnasticai gyakorlatokhoz való alkalmas hely.

17. Legyen még fürdő intézetre is nézve, mely ugyan nem annyira mindennapi vagy közös használatra legyen kéznél; de vannak esetek midőn az előfordulható betegségnél ez is használandó leszen.

Itt ugyan nem az a cél tűnik ki, mintha egy tökéletesen felszerelt, s elszigetelt országot akarnánk alapítani; de meglátjuk, hogy az eddig felsoroltak után nemcsak célszerű, de sőt szükséges is több oldalra gondolnunk.

18. Végre gondolván még a ruha vagyis fejrőnemű szárításra, melyre télen szinte vigyázni kell, dacára annak hogy a szabad levegőn, vagy padláson is sokszor célt érhetni; de a hoszas hideg vagy nagyon tartós nedves idők miatt, — midőn t. i. az anyagok romlanának is; — így szükségesek lesznek a téli ruha szárító szobák, melyekben azonban lakni lehetlen, sőt halálos, azért szükséges is: hogy külön legyenek.

48. §.

Tájékozás.

a) Az intézetre vonatkozólag.

A forma-kérdésekkel is jó lesz tisztába jőni, azért határozzuk meg mindenekelőtt, hogy valjon *országos, vagy csak budapest-városi, avagy országos középonti legyen-e a Lelencház.*

Véleményem szerint, minthogy a segély forrásokat az egész országból igénybe kell venni; magával az intézettel pedig nem csupán Buda-Pestnek, mint egyes városoknak, hanem mint az e két fővárosban az egész országból összhalmazódni szokott népvegyüléknek, azaz: a központi szükségnek, első esetben is mint legnagyobbak akarunk használni: így az életbe lépendő intézet legyen „*Középponti országos Lelencház.*“

Bár mily csekély mérvben is, de lépjen ezen intézet rögtön életbe; mert ha már a szükségessége bebizonyult, úgy a halasztás is csak vétek lenne. Nem kell azt mondani, hogy ily nagy nevű intézetet nem illenék oly kicsiben kezdeni; hisz semmi sem lett egyszerre nagy; mi volt az angol bank kezdetben s mi most? Hát Róma egy nap alatt épült-e? — majd neki veszi magát a Lelencház is; hisz máskép sem nem kezdeményezhetünk, sem pedig segítséget nem várhatunk; mert az már megvan az emberek gyengéjében, hogy csak olyasmire s akkor adakoznak, midőn már valami alapot látnak; így majd hagyaték általi segélyhez is előbb jutunk.

Csak *üljön a bizottmány rögtön össze, vitassa meg alapszabályait; ez megtörténhetik 8 nap alatt; beleszámítván a választmánynak helybenhagyó s discutáló összejövetelét is. Az alapszabályokat pedig rögtön terjesszék fel a n. m. magyar kir. helytartó tanácshoz; itt az ügyet már várva várják; amint ezt a „Pesti Hírnök“ folyó évi Junius*

23-ki számának „vegyes hírek“ rovatában e szavakkal közlém :

„E hó 14-kén történt, hogy Privitzer István helytartósági elnök ö nmlga általam az ügy eddigi kezdeményezéséről értesülvén: a legnagyobb örömét fejezte ki; egyszersmind ohajtván, hogy az ügyet bár minél előbb nagy sikerrel letárgyalhassa. Addig is pedig egyelőre, részvétét tanusítandó, — az általam kiadandó **Lelencház** című munkából 10 példányt megrendelni s egy előfizetési ívet a n. m. kir. Helytartó tanácsnál eszközzendő köröztetés végett magánál megtavtani kegyeskedett. Kiemelvén ő exja ama meggyőződését is, minél fogva a „**Lelenc-ügy**“ a helytartó ur ö exja gr. **Pálffy**¹⁾ által is bizonyosan föl fog karoltatni stb.“

Epen ily kedvező fogadtatásnak örvendhettem gr. **Forgách Antal** főkorlátnok ö Ex-jánál Julius 21-kén; ki roppant érdekeltség s szakavatottsággal e tárgyról majd egy óra hosszáig tartó vitatkozásba bocsátkozni méltóztatván, végre csekély személyemet, az ügynek azonnali fölkaroltatása fölött is megnyugtanni kegyeskedett.

Különös örömét fejezvén ki ö Exja a felett, hogy a nemzetnek minden rétegét, párt s egyéb osztályait ez ügyben, az eredeti előleges aláírások által képviselve lenni tapasztalhatta.

Eddig tehát a magam felelősségére már annyi történt, hogy az út egyelőre is egyengetve lőn, nehogy a rendszeren előgördülni szokott akadályok később sok és huzamos halasztást idézhessenek elő.

Erről tehát beszámolván: most újból ismétlem, hogy az életbe lépendő humanisticai társulatnak constituáló ügymenete, a legfelsőbb helyeken is — és pedig a legkedvezőbb sikeresíthetés végett — már váratik.

Ha tehát a társulat magát elég tapintatosan képviselteti ügy, hogy az illetők megteszik azt a kis személyes fáradságot, mire ilyenkor az ügy szentsége támaszkodik, tehát föltétlenül szükségeltetik, így az ügy 8 nap alatt szinte letárgyalható és életbe léptetendőtővé is sikerül. Ha pedig a társulat az alkalmat időt s mindent rögtön

¹⁾ Helytarti ö Exja ekkor ugyanis Carlsbadban lévén, szabadság idejét használandó.

használatba veszi s az eddig itt fölemlített módokat is igénybe veszi: fölosztván t. i. a teendőket; s magát rögtön a helyiség fölött tetlegesen érdeklő, úgy jöhet minden bizonynyal annyira, hogy a „Lelencházat“ Ő Felsege legmagasabb névnapján, jövő oktob. hó 4-kén, már a lehető legnagyobb ünnepélylyel megis nyithatja.¹⁾

Szinte látom és hallom olvasóim arcája és ajkáról a „Ho-hó“-t akaratlanul is ellebbenni; de én már szokott vakmerőségemben ismét csak — és pedig a gyakorlati tapasztalásból — mondom, hogy ha kezét senki sem tartja sokáig a zsebében, hanem a nemes ügy iránti lelkesültségből rögtön mindent meg és fölosztva tenni iparkodik, úgy a kezdeményezés — bár kicsiben — de rögtön megtörténhetik

De „a pénzt, a pénzt“ hol vesszük oly rögtön? fogják többben mondani. Oh uraim! erről is gondolkodtam már. Hát adjunk rögtön össze anyit, a menyit adhatunk; a többivel majd egy vagy két, három stb. hónappal is jöhetünk; ha valaki megkezdí az adakozást, úgy bizonyosan utánzó is lesznek. Maga a társulat már rögtön adakozik. Fölkérjük pedig legelsőbbben is Budapest hatóságait, hogy az általuk évenként lelençügyre adni szokott költségeket, a lelençekkel együtt rögtön átadják, sőt ha lehet, tehát a jövő évi lelençköltségeket is előlegezni sziveskedjenek.

Ezt kell tenni a n. m. m. kir. helytartóságnál is sigy a tapintatos s gyors szorgalmazás megfogja teremni gyümölcsét.

Ily formán lehet számítani az állam általi ideiglenes segélydjira (subventio) Sándor István, Majer stb. alapít-

¹⁾ A „Reichsrath“ képviselők házat 6 hét alatt az alap első kövétől kezdve a tető utolsó részleteig felépítették, ki ékitették s fel is szerelték; miért ne lehetne nálunk is Október 4-kig kezdeményezni; hisz itt építkezni sem kell. Egy ember is sokat tehet; hát még többen. — „e g y e s ű l t e r ő v e l.“

Amenyiben azonban e mű önhibám nélkül a kitűzött időn túl, azaz: aug. 20-kánál később fog megjelenni, úgy az időt, a mű megjelenésétől kezdve kell számításba venni. Egyébiránt jó lesz, ha ez év végeig tisztába jöhetünk; sokszor a kész munka erőt is gátolhatja valami, — fenebbi állítasomat pedig eléggé okadatoltam s most is azt mondom, hogy bizony kevés idő alatt sokat lehet tenni.

ványok kamataira, s mint tudom: a Budapesti takarékszövetkezetek egyéb pénzt kezelő társaságok rögtön segélyezésére, valamint azon nagyobb egyes hazafiak áldozatkészségére is, kik valamint egyházi ugy világi részről nálam egyelőre, sajátkezű aláírásaikkal is de leginkább magyar-emberhez illő becsület-szavukkal ajánlkoztak, hogy az ügyet rögtön felkarolják¹⁾ Föl kell tehát használni az időt, mert ebben van minden erő.

Tegyék meg a kihágásokérti büntető díjakat megítélő svégrehajtó bírák azt is, hogy ezentul az ily díjak, a jótékony cím alatt mind rögtön a „Lelencház“ javára küldtessenek.²⁾

Lám mily sok s rögtön ajánlkozó segéd forrás leend.

El kell fogadnunk az ideiglenes helyiséget, melyről már a 43. §-ban elég részletesen nyilatkoztam; az alkalmat eléggé közöltem; tegyenek meg tehát az illetők mindent rögtön, s így a helyiségért már fizetni mitsem kellend; ez pedig roppant nagy előny a „Lelencügy javára.“

Felszerelése az intézetnek szinte nem nagy dolog leend; vannak emberbarátok, kik épen a fővárosban lakván: részint ipar- részint kereskedelmi cikkeikből rögtön segélyt nyújtani már nekem megígérték; a pénzbeli apró- s nem az alapítványra vonatkozó segélyezések pedig szinte e célra használtassanak föl.

Gazdálkodjunk az idővel, s ne mondjuk, hogy tegyen majd az országgyűlés. Most nem mondhatjuk meg, hogy lesz-e, mikor, miért és meddig országgyűlés; de ha lesz, úgy bizonyosan elébb más kérdések eldöntéséhez látand; ki tudja: kerül-e ez ügy szőnyegre vagy nem; egyelőre elképzelhetjük az eredménytelenséget is; így a szükség nem lesz fődözve; ha pedig rögtön s bármily csekélységgel kezdünk is, úgy már több emberéletet megmentünk s a

¹⁾ Az ilyes mihez, szükséges felkérő praesidalisokat már, elis készítettem.

²⁾ Majd még egyéb apró de meg nem vetendő jövedelmi forrásról is szölandok még. Lám mily szép eredménye lett már Deák Ferenc arcképe jövedelmének az árvák javára! nem lehetne-e ezt a Lelencek hasznára is módosítani?

büntető eljárást könnyítjük; az országgyűlésnek pedig kész dolgot adunk, mely fölött nem kellend neki évekig vitázni; mert a kezdeményezés, tehát az alap már megvan. Így legfeljebb is törvénycikkbe igtatandja az intézet szükségességét, tovább terjesztését, valamint fönn-tartásához megkívántató intézkedéseit is.

Ne hagyjuk tehát még a kezdeményezést is az ország-gyűlésre, elégszer volt már országgyűlés s ez ügy soha föl szm merült. Éveket veszítsünk-e el tehát ismét? menyi haszon háromlik tehát ezen előintézkedés — illetőleg kezdeményezésből nemzetgazdasági szempontból az országra; midőn oda törekedtünk, hogy a munkaerőt elvonó s különben is sok pénzbe kerülő országgyűlést, megkiméljük ama kellemetlen sőt kétséget is magával hozható alkalomtól, mely a lelenc ügynek kedvező s lehető gyors kimenetelére, csakis hátrányul merülhetnének föl. Gazdálkodjunk tehát az idővel, majd az országgyűlés is bizonyosan megteszi a magáét s iparkodni fog az európai civilizatio igényeit nemcsak megérteni, de annálinkább is sikerre segíteni, mert valamint fajunk természeti nemes hajlamainál, úgy geographiai helyzetünk s államéletrei felküzdött műveltségünk s egyéb erőnk, igényeinknél fogva, *az európai egyensúly föntartására nagyon is hivatva vagyunk.*

Hazánk mai inségét tekintve leginkább bebizonyul, hogy az intézetre nagy s nagyobb szükség van és leend mint máskor; mert ha már a könyelműségre vonatkozó alaptalan vádak, az erkölcs és humanitás igényeivel túl sulyoztuk: úgy a szükség fődözésére most a legjobb alkalom kínálkozik. Mert ha már az intézet szükségessége eldönthetlen bizonylat; úgy az is tagadhatlan, hogy a mai inség az intézet szükségessége mellett még inkább szól.

Intézetünk állandósításáról, egy építendő „országos központi minta Lelencház épülete telkéről“ pedig már szinte gondoskodtam, (az az: *g o n d o l k o d t a m*; bocsánat a meggondolatlan s szerénytelen kifejezésért). Ezelőtt több évvel — még a cen-

tralisatio operatioi közt — ugyanis azon elvitázhatlan jórendelet történt, miszerént az ország nemcsak fő, de egyéb nagyobb városaiban u. n. centralis kórházak épüljenek, hogy így a szenvedőkre biztosb segély fordíthatassék. Ez sehol, így Pesten sem jött létre; noha akkor Pest városa már telket is adni készkedett.

E telek a kerepesi utnak a városból kifelé menő bal oldalához közel esik s tizezer □ ölből áll.

Valóban ki kell emelni Pestvárosának hazafias bőkezűségét, midőn a humanistcai s egyéb közintézetek p. Akademia, orvostankari kór- és színház s többefélék javára ingyen vagy olcsó telket adni iparkodik.

S itt nem lehet képzelni, hogy Pestvárosa nemcsak elegendő előzékeny, de egyszersmind a maga hasznát s a nemzet becsületét figyelembe véve, ne iparkodnék mindent megtenni, amivel emberieségi, s hazafiassági, mint a haladás iránti kötélyeinek és nagy előnyökkel bíró hivatásának és hivatottságának önérzete mellett tartozik.

S itt ki kell emelnem Pestvárosa összes tanácsának hő buzgalmát is; melyet a lelencügy mai lendületének tettleges előmozdításában bebizonyítani naponként törekedik.

Ezt mondhatom Budavárosa fő polgármestere Paulovits László kir. tanácsnok ő méltóságáról és az egész tanácsról is.

Igy az inclinatio megtörtént; a tettleges részvét kész: tehát az eddigi előintézkedés tán nem gyakorlatiatlan.

Jó lesz az intézet érdekében történendő póstai közlekedés díjmentesítése végett is rögtön folyamodni.

Kell a rögtöni segélygyűjtés végett a honban több helyen alukulandó bizottmány életbeléptetésén szinte rögtön intézkedni.

Lendítsünk az ügyön rögtön s tettlegesen, így megmutatjuk, hogy nem csak előreható eszme, de az ennek üdvös és gyors kiviteléhez megkívántató életrevalóság s így nemcsak a jóakarát, de a gyakorlati haszonvehetőségi készség is meg van bennünk.

Mutassuk meg, hogy nem vagyunk kiskorúak; s így fel is tudjuk mindenkor használni ama eszközöket, melyek a magyar nemzetet, az emberiség történetében: a kötelesség dicső teljesítésének s így az önérzet szentségének magas polcára emelik.

Nem magunkért, de a nemzet jövőjéért akarunk tenni; tegyünk is tehát rögtön, s így az utókor is áldani fogja hivatásainkat.

„Előre tehát!”

b) A munkára vonatkozólag.

Okszerű lesz talán e munkáról is megjegyeznem, hogy én hazám légelyét s nemzetem természeti hajlamát, szokásait, alkotmányát, törvényeit és szükségait vevém figyelembe, midőn e munkának irásához már 1846-ban fogtam. S a mit az európai összes 356 lelencházban (28-at ¹⁾ s így a moskvait is kivéve) több időrészben — öszvesen 6 év folytán — 1843-tól mai napig láthattam és tapasztalhattam: az ugyan ismereteimet nagyon is gazdagítá, de e munkához csakis némi részletekben használhattam; ²⁾ mert sokkal több volt mindenütt a káros, mint a hasznos; azért a magyarországi lelencház rendszerében egyiket sem vehetém mintául, hanem iparkodtam az egész ismehalmazból egy a honi viszonyokhoz alkalmazandó egész új rendszert összeállítani.

Pest városa hatáságának már 1854-ben 10311. sz. a. nyujtám be e tervet, mely ugyan tárgyalásba is jött; azonban akkor kevés kedvező s csakis a most folyamatba lépő pártfogoló eredménnyel.

Rendkívüli események okozák, hogy e tervezetet életbeléptetni ohajtam; látván ugyanis, hogy az 1848—49-iki események után a nemzetnek jövő parlamentarizmus életére s önrendelkezésére támaszkodni nem lehet, az úgy szüksé-

¹⁾ E 28-at csak leírásból ismerem.

²⁾ Mi azonban e munka 6. részétől tünendik ki; mert az eddigi munkálatok csak az alapításmóddal foglalkoznak, a mit máshol tanulni nem is lehet.

gessége pedig, a lelencesemények naponkénti fölmerülése s a lelencház hiánya miatt már égbekiáltóvá vált: így megragadván az alkalmat valamint Pest városánál ugy a n. m. Budapesti helytartóságnál is 14014—1854. sz. a. ama indítványt tevém, hogy ama pénzüsszezből, mely részint gazdag egyesek, részint társaságok, egyletek, testületek, céhek, sőt községek által oly célból adományoztatik, hogy Ő cs. k. Apostoli Felsége Ferenc József házasságának örök emlékére valami alapítvány tétessék: így a magyarországi adományokból egy a kor viszonyainak megfelelő Lelencház építtessék.

Ezen indítvány a fenn hivatkozott szám alatt benyújtott s mintegy 24 ivre terjedő munkának valamint küliratából, ugy az A betűvel jegyzett oldalától egész D-ig olvasható is.

*S*ily alkalmat ohajtottam fölhasználni már egy évvel előbb, az az 1853 ban is; amidőn ez indítványozást első esetben a még Pesten székelő Budapesti Főispányságból alakult helytartótanácsi osztálynál már megkísértém. ¹⁾ Tanusítja ezt ugyanis a fenn hivatkozott benyújtványnak 2. §-sa, mely „A Lelencház célja“ című cikknek végén, a mű 3. és 4. oldalán így végződik:

„Mig így Bécsben a birodalom fővárosában fölépülend azon templom (Votiv-Kirche), hol a vallásnak legbuzgóbb há-lájával áldoznak; addig ezen magyarországi Lelencházban az ártatlanok szüz imája s az erények hálás öntudata, legfor-róbb áhitattal zokogják le a Teremtőtől azon áldást, mely Ő Felségök szerencsés életét koronázza.“

Tekintsük itt főleg a célt, ne pedig az eszközöket. Minden kornak meg van a maga igénye; amint ezt e mű 46. oldalán különösen, továbbá pedig a 72-en is kiemeltem. Azért mig én a célt főkérdésnek, addig az eszközt csak épen is a főkérdésből kifolyónak tartom. Nem mondom ugyan, hogy az eszköznek is fedhetetlennek lenni ne kell-

¹⁾ Sok volna itt ennek folyamáról szólni; azért azt majd inkább „A magyarországi Lelencház története“ cím alatt irandó cikkben sorolandom elő.

jen; de itt az eszköz csakugyan alkalmi- és ártatlan-, sőt legcélszerűbbnek bizonyuland.

Azért mig itt a közönség legnagyobb részének — illetőleg általános — helyeslésével találkozhatni remélek, addig a kislelkűség, mint a kiskorúság tapintatlanságán felülemelkedem; s így újra ismétlem, hogy:

„Az alkalom a viszonyokra, ezekkel pedig a férfiu, mint hasznos eszközökkel: mindig a Hazu javára hasson.“

Utólagosan még előfizetőimhez kell szót emelnem. Fogadják legérzékenyebb hálámat, melylyel a humanitás nevében tartozom s higgyék meg, hogy az utókor az ő nevöket emlegetheti majdan leginkább úgy, mint az eddig leirt erkölcsvilág megalapítóit; mert ők segíték az eszmetérjést s így ennek megtestesülhetését is elő. Nélkülök e munka vagy a könyvárúsi vétkes monopoliumnak, vagy épen az enyészetnek indult volna. — Ők tarták fenn bennem a Nemzet erkölcsi önérzetének fennmaradt szeplőtlenységéről tiszta fogalmamat s ők azok, kik a magyar irodalomnak még ez egészen ismeretlen mezejét a nagy világ előtt s nemzeti dicsőségünk javára becsültetni segíték. Ők azok: kik engem önzetlen emberszerető 20 évi fáradságnak s tapasztalataim hasznosításának természetes és morális igényeivel (eszközeivel) találkozhatni elősegítettek; mert a fennlevő hazai szükségben, a szellem, mint örökigazság nyilvánulására és fölismerhetésére, tért ők nyitottak.

Én e munka és tárgya közül nem vayyok egyéb, mint a természetrendszerben fölébredt egyes s öntudatos kis tevőség; mely kutatja s ha föltalálja, úgy fel is szedegeti ama parányokat, melyek az universum fokozatos fejlődményeihez, az öslénytől kimutatvák.

Tehát az itt nyilatkozó szellem, (az igazság- és igényérzet), nem önállólag az én tulajdonom; mert ez mindenkiben él, s én mint ennek egyik használója, csakis a továbbültetésre vagyok hivatva.

Igy érdemeim nincsenek s ha volnának is, úgy azokat csakis a sors által korlátolt kötelességem nehéz teljesíthetése-

nek némi megnyugtató tudatában érezhetem; mire aztán másnak kára nélkül tán önző is lehetnék.

De nem vagyok még anyira, hová a leleccügyet s előlegesen pedig ennek leírását, fejleszteni s hozni ohajtám; mert hátra van még e munkának azon része, mely az intézetnek belszoervezését, a megbizandók és a megbizás tárgyait körülírja; azaz: a mi által a leleccet a társadalomnak visszaadjuk. Mondom, anyira még nem vagyok, illetőleg nem lehetek; mert majd mint alább kitűnendik: erre még fölsegítve nem vagyok; de hinni akarom, hogy a nemzet által erre is és pedig annál inkább fölsegítve leendek, minthogy az előfizetés által többé épen nem az én egyéni érdekem, hanem csakis a nemzetnek jól fölismert közérdeke foroghat már inkább kérdésben.

Én boldog leendek, ha a munka folytathatására és kiadására segélyt nyerek. Ahol munka kell: oda a jóakaraton kívül nemcsak szellemi, de anyagi erő is kívántatik; ez pedig tápot kíván, különben önkéntelenül feloszlik.

A munkát szeretem, csak terem legyen, melyre azonban léphetni, vagy ha igen, úgy rajta maradhatni is nem mindig az egyéntől függ; megmutatja ezt épen itt is az anyagi akadály, mely bár föl ne merült volna; úgyis eléggé igénybe vevé az embernek minden erejét ama nehézség, melyet a mű elágazott és sokoldalú részleteinek különváló tárgyismerete és az összesnek egy célra irányuló s egybevágó természete magával hoz.

Terjedelmesben is lehetett volna irnom, de a sajtó, illetőleg a kiadás föltételei egészen korlátolnak.

Igy csak anyit közöltem, amennyit az eddigi előfizetés sikere után adhattam; s mondhatom, hogyha még 10-szer többet adnék is, még akkor is maradna elegendő arra nézve, hogy a tárgy lényege s terjedelme miatt még többet adhassak.

Nálam az idevágó készlet elegendő nagy halmazban hever; csak a kiadás találna nagyobb részvételre; de ha nagyobb előfizetési összeget kérni a mai időben nem tanácsos, valjon hogy legyen akkor a sajtóköltés födőzve?

Azért mind az árra mind a mű terjedelmére nézve vigyáznom kellett s míg az első kedvező a vevőre, addig a második elegendő kedvezőtlen körülménybe hozza engem mint kiadót.

Erről azonban míg alább szólandnék, addig az eddig megjelent munkarészre nézve nyugton elmondhatom, hogy ebben elegendőleg kiterjeszkedtem mind ama tényezőkre, melyek az olvasó közönségnek a Lelencügyre vonatkozó figyelmét nemcsak eléggé fölébreszthetik, de tán az alapításra vonatkozólag is eléggé megnyugtathatják.

Mindenekelőtt azt kelle tudni, hogy a kezdeményezés mint történhessék; s úgy hiszem, hogy az ez érdemben fölmerülhető kérdéseket elég világosan s gyakorlatilag megis oldám; amidőn azokat az itt következő viszszelelés (recapitulatio) szerént im láthatni is; a kérdések ezek lehettek:

Mi? Lelencház (1. §.).

Miért? A közjéért (2—6. 22—25. §.).

Ki által? Társulat, vagy a m. kormány által (7—10. 26—38. §.).

Miből? A nemzet vagyonából.

Mint? Önkedvüleg s jogilag (11—21. §.).

Hol? A kimutatott ideiglenes vagy állandó helyen (39—42. 44. §.).

Mikor? Lehetőleg rögtön (43. s 48. §.).

Hátra van még tehát az intézet belrendszere kérdéseinek megoldása; amit az előfizetés további folyamának kedvező sikere, vagy valamelyik nagylelkű hazafinak önjánlkozó áldozatkészsége által sajtó alá bocsájtani rögtön hajlandó vagyok. — Ezen kérdések megoldása pedig a 49. §-tól az egész mű végeig (körülbelől a 114. §-ig) fog terjedni.

Hogy valjon mint s mily hatással és eredménnyel oldám meg a fenebbi kérdéseket, ez már más kérdés; mert az érdekelt fölfogás is sokféle lehet; az adakozó tehetség pedig szinte nem mindig egyedül az egyéni jóakarattól függ; mert ahol a körülmények határoznak: ott a kivitel

nem az egyesektől jő; de ahol az alkalom önként kínálkozik, a jóakarát pedig a zsebben marad: ott a részvétlenség tétlenséget, ez pedig nemcsak tespedést, hanem a természetes okokból fejlett s legközelebb bekövetkező hanyatlást szüli. — Itt tehát csakis a hivatottak, de semmittevők a kárhoztathatók.

De ilyesmitől nem félek, minthogy az inclinatio és kezdeményezés már megtörtént; a ki fejleszthetés és továbbvitel tere pedig nyílt; így tehát csak a munka képesség följánlása és fölhasználása kell; melyet ha még most sem akarunk igénybe s gyakorlatba venni; vagy csakis a személyeskedés s önérdek gyanús fészkeből előbúvható s himmelhámmal alkalmazható „elfoglaltatás“ cégevel a visszalépéstől ta thatnók: oh úgy még érdemesek volnánk arra, hogy a kiskoruság jármait továbbig is viselni kéntelenítessünk.

De ne többet erről, hisz itt csak az én csekély s ösztönszerűleg összeállított munkácskámnak hordereje legyen a kérdés.

Igen! ez az én phylanthropiai indulatomból származott önvállalta kötélyem teljesítése üdvézetének kérdése; melyet csak a közel jövő fejthet meg nekem.

Igényem semmi s óhajom is csak anyi lehet, hogy a megkezdett munkát folytathassam s e mű egészben úgy tekintessék, mint a „Lelencügy“ magyar climaticus fogalmából eredt eszmehalmaz; s mint az általam kezdeményezett szakirodalom első terméke, melynek a benne rejlő alapeszméje és logicája tán szinte nem kárhoztatható; azért a kivitel körüli formakérdés eldöntése inkább azokra háruljon, akik az úttörés fáradaimait még nem érzik.

Azonban én némi munka képességi érzetemnek, vagy legalább hajlandóságomnak öntudatától nógatva, nemcsak hogy visszavonulni nem, de tenni akarok: anyit s ott, hol „Merre erőm s inaim vihetnek!“ s amenyit csak tehetek.

1) Berzsenyi.

Zár-számlát ²⁾ még nem, hanem csak ideiglenest adhatok; mert még ez utolsó percben is érkezett egy pár előfizetés; sőt tán még érkezni is fog; mert értesülesem szerént, még egy pár ív utban van; s nemis képzelhetem, hogy e Hazának, egyházi és világi bizonyos Nagyférffiai, e tekintetben részvétlenek maradnának; azért az előfizetőknek mostan névjegyzéke csakis előleges, az az: ideiglenesnek tekintendő; míg a legközelebb adni óhajtandó 2. kötetnek végén, az egész névsor teljesen adható lesz.

A további előfizetést nemcsakörömmel, de kényszerűségből is folytatva elfogadom; minthogy ezt a következő számla eléggé is okadolja:

Kiadás:

Eddigi összes sajtóköltség	300 ft
Előfizetési lapok szétküldése	30 „
A munka letiztáztatása s javítás	50 „
Könyvkötő	14 „
Bizományi előleges költség	50 „
	<hr/>
Öszvesen	444 ft

Jövedelem:

A részint előfizetés részint megrendelés által be- jőendő összeg, a közlött ideiglenes névsor sze- rént 265 név után tesz mindössze	502 ftot
Ebből levonva az eddi költséget	444 „
	<hr/>
	maradni fog: 58 ftot

Ebből tehát kiviláglik, hogy a 58 ft maradványból a munka további folytathatásának sajtóköltségei még nem fedezhetők; pedig a vállalat alkalmával azt hívém hogy tán az egy nyomott ívtől számitandó legkevesb 25 ftnyi iróidíjt is élvezhetendem; és pedig annálisinkább, mint-hogy e munka és ennek az intézet sikeres életbeléptethe-tése körül, nem csak sok időt, de oly sok költséget is te-vék, hogy a reménylett irói dijnak semmi egyéb hasz-

²⁾ Pest-városa fokapitányi hivatalától már a zárszámlára vonatkozó el-lenőrzést kikértem, s annak idejében használhatandom is.

nát, mint e költségek pótolhatását érezhetném; amely költségeket a közönség elébe hozni azonban anyi volna, mint a rossz akaratú embereknek a visszaélés gyanusítására alkalmat nyújtani.

Igy tehát az eddigi procedura anyi, hogy az előfizetés alkalmával az intézet alaptőkéjéhez felajánlott tiszta jövedelemnek $\frac{2}{3}$ része, sőt az írói munka díj is elmarad; a munka hátra levő része pedig költség hiánya miatt még most nem adható.

Igaz, hogy én a t. közönségnek az előfizetési fölhívásban, „körülbelül 10 ivre“ menő munkát ígértem, s enyit az ívek számának terjedelmére nézve, az előttünk fekvő munkában már im adok is; de ez engem meg nem nyugtathat; sőt a t. közönségnek legnagyobb része tán jogot is formál a még folytatandó részre, és pedig elegendő alapon; mert én az előfizetési fölhívásban közlött programom VI. részétől egész a XIV-ig bezárólag épen az intézetnek belserveszését, tehát a szülőanyák vagy lelencek belépésétől, egész az ezeknek honpolgárokkái neveltetésökig való bánás- és életmód rendszerét is közölni megígértem; ami épen tehát azért érdekes, mert a t. közönség ezen felállított systema nyomán foghatná magát a lelencek jó sorsáról leginkább orientálhatni és így adakozásának hasznosítása fölött megnyugtathatni.

Ez mind igaz s én a t. közönségnek e jogát tisztelve nem is akarom magamat e kötelezettség alól semmi szín alatt kivonni; ez nem fér össze egyéniséggel; de higgye meg a t. közönség, hogy én az ígért egész munka nemadhatása fölött leginkább sajnálkozom; mert így — főleg a fölmerülhető gyanusításokat tekintve — épen ama célt veszélyeztetném, melyért e munkát irtam; t. i. a Lelencház létrejöhetését nehezíteném.

Azonban vegye figyelembe a t. közönség, hogy én az egész nagy eszmét, mint sok ágra kiterjedő s tán nem is haszontalan tárgyakra vitt munkát, még szűkebb dióhéjba nem szoríthattam; s így terjedt a mú eddigi t. i. az alapíthatást s intézet helyiségét kimutató részében is már

egész 10 ivre, mint különben menyire tán az egész munkálat össze szorítatott volna. Igen de ekkor sok dolgot nem lehetett volna okadatolni; pedig erre nézve nemcsak az ellenségek legyőzése, de maga a szakirodalom tekintetében is, mint az ügy s nemzet kulturája iránt tartozunk.

Ez volt tehát fő oka, hogy kisebb terjedelemben nem szólhattam; most pedig a nagyobb mű által elegendőleg kimerítvék ama források, melyek a szak alapjára mulhatlanul megkivántatnak.

Ha az előfizetés vagy megrendelés nagyobb számmal történt volna, úgy a sajtókölttség fődözhetésére nézve én is egész jó hitben lévén: az egész munkát (bár menyire terjedőt) is, eddig kinyomatandottam.

Most pedig az előfizetés meghoszabbításával, vagy az eddigi kész munka vásári jövedelmével kell és lehet csak eszközölnöm, hogy a még oly igen nyomatékos munkarészt t. i. az intézet belszervezésére vonatkozót is, minélelőbb sajtó alá adhassam.

De őszintén megvallom, hogy erre nézve határidőt nem szabhatok; mert az eddigi előfizetések s megrendelések gyűjtése (igen nagyon csekély kivétellel), csak is egyedül személyes fáradozásom s panasz nélkül mondva: nem kevés időm s arepirulásomba került; úgy hogy már érezni kezdém, de kimondani nem akarám, hogy én az olvasó közönségnek részvétlensége miatt már ama szerencsétlen gyanura is jöttem, melyet a mindenekelőtt menthető jelen pénzszükség, leginkább pedig az írók eddigi következtelensége, vagy pedig a nyomasztó szellemi kiskoruság szülhet.

Mig tehát a magam iránti bizalmat programom által hívém fölébreszthetni; addig sajnálkoznom kellett ama szomorú meggyőződés fölött, melyszerént az olvasó közönségnek csak a regényirodalom s a komoly, életmentő, humanisticai munkálatok iránt pedig kevés figyelmét tapasztalhatám.

Ez okozá a munka első füzetének Julius elejére ígért megnemjelenhetését; mert ekkor csak még mindössze

is 75, s még f. Augustus. 25-kén sem volt több mint 201 példány s legtöbbszörre előjegyzés által biztosítva.

De ezt a t. közönséggel azért nem tudatám; mert tartottam attól, hogy így a részvétlenséget még inkább előidézem. — Azonban a nyomtatást mégis meg kelle kezdeni, nehogy a t. közönség türelme, valamint a bizottmány előmunkálkodása s így az ügy érdeme is veszítsen; noha ez által magamat nem csekély kelemetlenségnek tevém ki.

Igy tehát még a munka is nagyobb s kimerítőbb lett t. Előfizetőimtől pedig semmi potdíjt sem követelek.

Mig azonban a ti közönség türelmét megbecsülni, megérdemelni s vele viszanemélni törekedem, bátorkodom egyszersmind a t. közönséget a legnagyobb ember-szerető s hazafias buzgalommal felkérni:

Kegyeskednék e munkát, mint a Lelencház megalapítására irányzott kelleket, szívesen terjeszteni s a megrendelő emberbarátokat arra figyelmeztetni, hogy az előfizetés a borítékon olvasható jegyzés szerint még f. évi September 20-káig meghoszabbítván: így további szükség és kegyes szíves pártfogolásukat s bár kinek is akárminő észrevételét, vagy egyenesen hozzám (Duna-utca 1. számúház 2. emeletében 5. ajtó) vagy pedig derék bizományosaimhoz (Demjén és Sebes könyvkereskedőkhez, Egyetem-utca takarékpénztári épületbe) további fölkerés nélkül is beküldeni szíveskednének.

Igy egyéni érdekeimet nem tekintve csakis azon fogok iparkodni, hogy a t. közönség igényének minél előbb megfelelhessenek:

Fogadja tehát még egyszer a t. közönség valamint őszinte érzékeny hálámat, ugyszinte hazafias bizalomtelt kérelmemet. A viszontlátásig!

A Humanitás Geniusa légyen velünk!

151/1. - ubleó

D^e BALLAGI GÉZA.

A javasolt pesti gátorna
a mentében építendő városrész eszmény-képével.

A második kötet tartalma.

VI. rész. *A lelencház belszerkezete személyzete s ennek hivatásköre.* Örökös bizottmány s működése. Rendes igazgató személyzet s működése. Gazdasági személyek s működésük. Jegyző-, számlakönyvek. Orvosok s működésük jegyzőkönyve. Ápoló- vagy idegen szoptatónők. Lelkész, oktatók, szolgák, mely része szükséges mindjárt e személyzetnek. Szükséges-e a főbb hivatalnokok közt a phraenologiai isme? a személyzet alkalmazhatását megelőző szigorlat. Esküforma.

VII. rész. *Fegyelmek.* Közfegyelem, szakfegyelem, alapszabályok, erkölcs-ór, az egyes hivatalnokok egymásiránti s az összesnek az örökös bizottmány előtti felelőssége, törvényes vizsgálatok, a lelencház titkai.

VIII. rész. *A lelencszemélyzetet illető körülmények.* A szülőanyák belépte, a lelenc felvéte. Lehet-e idősb lelencet felvenni? felvételi iktatókönyv. Lehet-e nagyobbodó lelencet intézetben kívüli ápolásra vagy felnevelésre adni? Ha a lelencet megmentők a haláltól, ugy mentük meg az elnyomortástól s óvjuk, hogy ne legyen az emberiségnek szennyévé.

IX. rész. *A növekedő kis gyermekről.* Fokkonkénti táplálás. Egyéb ápolás, különös testerősítés.

X. rész. *A korosb gyermek képezése.* Ovada. Születés szerinti vallásos neveltetése. Elemi tanítás. Szív és lélekképezés. Köz- és reáltanok. Anthropologia. Gymnastica és nemei. Kertészet és nemei. Méhtenyésztés. Selymentenyésztés. Jövedelmező kézimunka a lelenc és ház hasznára. A lelenc műrende, öntevősége, naplója, jutalma vagy büntetése.

XI. rész. *Egyes tehetségek méltánylása:* Valami kézi mesteriség. Nyilvános iskoláztatás. Zene- vagy egyéb művészet. Próbátétek.

XII. rész. *A női lelencekről különösen:* A női lelenc kisebbkori ápolása; nagyobbodó kora; elemi tanai, női kézmunkái; erős-bülő korábani foglalkozása. A női lelenc különös műveltetése, gazdaszonykodás sat.

XIII. rész. *A lelenc által tanulandó hadigyakorlatok:* Célszerű leend a növendékeket a hadigyakorlat elemeire oktatni? Csupán a gymnastikával legyenek-e ezek közlendők? mily nemzetgazdasági haszna volna ezen eljárásnak?

XIV. rész. *A lelenc kilépte:* A kis lelenc kiadatásának feltételei. A lelenc nagykori kilépte, vallás- és családneve, felszerelése, a kilépendő lelenc emléktárgya, orientációja. A volt lelenc mint hon- és világpolgár.

Ezen tétélekből tehát a munka bece tisztán kiviláglik, s a figyelmes olvasó megnyughatik azon, hogy az ily alapon szervezett lelencház által csakugyan a humanitásnak teszünk szolgálatot.

Leglelkiismeretesb kötelességemnek tartottam pedig az europai külföldön töltött összes 6 év alatti szakbuvárlatomban a künnlevő lelencházak hiányait s hátrányait az itteni műben azáltal megelőzni, hogy a belszervezet miatt, a gyermek erkölcsi, egészségi, családi, polgári jövőjére nézve s az azonosság ellen semmi visszaélés ne történhessék; a szerencsétlen szülőknek természeti s morális kötelezettségük iránti készségük pedig a legkedvezőbb körülményekkel találkozassék.

Azért bátorodom egyuttal különösen a **nemzet nagyjait, fő papjait** lelkes **hölgyeit** a megyék méltóságos **főispáni helytartóit**, előkelő **hivatalnokait** s a kir. városok **ts polgármestereit**, s minden **emberbarátot**, mint az erkölcsiség apostolait fölkérni, hogy e munka megrendelését minden **községhatóságra** nézve kiterjeszteni méltóztatnának.

E nagy cél t. i. a lelencház létrejöhetését pedig még azáltal is elősegíteni ohajtom, hogy e körülbelül 20 vagy több ivre menő s nagy 8-ad rétbén az előfizetők teljes névsorával megjelenendő szakmunkának előfizetési költségét csak 2 o. é. forintban, bolti árát 3 frtban állapítom meg.

A tiszta jövedelem két harmadrészét a leendő lelencház alapítókéjéhez adom az előfizetők névsorával, hogy így ezek jótékony működésének emléke már így is megörökítessek.

Magam részére tehát csakis a tiszta jövedelem egy harmadrészét ohajtom megtartani, hogy így a nagy **S z é c h e n y i** szerint: „a munka fáradaimai után megérdemlett díjt“ némileg én is élvezhessem.

A munka végén megjelenendő nyilvános számadás ellenőrzésére Pestvárosa kapitányi hivatala fog felkértni.

A munka 2. kötete kellő pártfogolás esetében már f. 1863-dik évi Sept. végén meg fog jelenni. Az első kötet már magában foglalja a lelencház ismertetését, alapíthatása módját s a szükséges hivatali személyzet előleges működésének szakszerűti körvonalazását, valamint az épület helyiségét is.

A második kötet pedig magában foglalandja a lelencház felszerelését s megállapított személyzetének működését; így szinte a lelene neveltetését sat.

Az előfizetési összegeket, a tisztán kiirt névsorral, **D e m j é n** és **S e b e s** pesti könyvárusokhoz mint bizományosokhoz (takarékpénztár épületbe) folyó év sept. 20-káig kérem megküldeni. A 2 frtnak lefizetése alkalmával az 1. kötet rögtön átvehető.

Megrendelőknék minden 10 példányra egy tisztelet példány adatik.

Kelt Pesten, augusztus hó 20-kán 1863.

Vasvári Kovács Ferenc.

